

UNGMEGYE MULTJÁBÓL.

ADALÉKOK A VÁRMEGYE KÖZÉPKORI TÖRTÉNETÉHEZ,
FELTÜNTETVE A NAGYMIHÁLYI CSALÁD TÖRTÉNETÉNEK
KERETÉBEN.

BÖLCSESZETDOCTORI ÉRTEKEZÉS.

IRTA

FARKASFALVI MAUKS ERNŐ.

SZEGED

ENDRÉNYI LAJOS KÖNYVNYOMTATÓ MŰHELYÉBŐL

1905.

E l ő s z ó.

A Pálóczyak, Drugethek és Bercsényiek dicsőséges multu vármegyéjének nem akadt eddig monographusa, sőt az egyetlen Mészáros Károly-féle 1861-ben megjelent »Ungvár történetén« kívül nem ismerel önálló munkát, melynek tárgya Ungmegye multjából lenne merítve. Pedig a köröskörül határos és közelfekvő felvidéki vármegyék mindenikére jut egy vagy több történelmi, topographiai, vagy mindkét szempontot felölelő munka; — így Zemplén és Szatmár vármegyéknek már egy évszázad előtt Szirmay Antal írta meg — most, a családi levéltárak anyagának feldolgozása után természetesen sokban elavult — történelmi és topographiai leírását, Zemplénmegyének 1895 óta történelmi havi folyóirata is van (Dongó Gyárfás Géza szerkesztésében megjelenő: »Adalékok Zemplén vármegye történetéhez«), Beregmegye igen részletes monographiáját 3 vaskos kötetben írta meg Lehoczky Tivadar 1881-ben. Abauj-Torna, Szabolcs és Gömör vármegyék a »Magyarország Vármegyéi és Városai« czinű vállalatban vannak képviselve, Abauj-Torna vármegye nemes családait azonkívül Csoma József egy hatalmas kötetben tárgyalja. Sáros vármegye »leírását« Potemkin Ödön adta egy kis kötetben 1863-ban, de láttam — régebben — egy német nyelvű kötetet is a vármegyéről. A sárosmegyei nemes családokat azonkívül főleg heraldikai szempontból

Meliorisz Béla regisztrálta »A heraldika köréből« c. munkájának függeléke gyanánt (Eperjes 1899.). Ugocsa vármegye eredetéről végül Komáromy András értekezett 1896-ban.

Ungmegye történelmi multja dicsőségben ugyanolyan gazdag, sőt talán némi tekintetben gazdagabb, mint mindeme nevezett megyéké, társadalmi élete a magyarság legragyogóbb századaiban épolyan élénk, mint szomszédaié, multjának feltárására dus levéltári anyag áll rendelkezésére: ott van a feleszi convent 30,805 oklevelet magában foglaló levéltára, a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott Csicsery levéltár, a Buttkayak, Soóvári Soósok levéltára, Homonnán a Drágethék 4000 oklevelés levéltára; a későbbi századokra Pálócon a Szalai gr. Barkóczy nemzetség 6989 oklevelet számláló levéltára és Pínkócon a Pálóci Horváth család levéltára, azonkívül a Gróf Sztáray család nagymihályi levéltára 11,872 oklevéllel, melynek 1457-ig terjedő része (720 oklevél és sok kivonat) két vaskos kötetben 1887, ill. 1889-ben Gr. Sztáray Antal kiadó és tasnádi Nagy Gyula szerkesztő által publicáltatott, azonkívül a már kiadott országos nagy oklevélgyűjteményeken kívül a vármegyei levéltár. Ime tehát, Ungmegye historiographusának nem kell attól tartania, hogy nem kap elég bő anyagot a fel dolgozásra.

Engem — megvallom — érzelmi szempontok is vezéreltek abban, hogy a jelen dolgozatomban nagyrészt a nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltárának eddig megjelent két kötele alapján — de más kútfők felhasználásával is — összeállítsak egynémely adalékot az én szülőföldemnek, a Vihorlát-koszoruzta vármegyének történeléhez. Munkámat eredetileg nagyobbra terveztem. Meg akartam írni Ung vármegye történetét politikai, társadalmi, culturális és ethnographiai szempontból a Mátyás királyi megelőző dicsőséges századokban, de — sajnos — időm és anyagi eszközeim elégtelensége miatt e nagyobb feladatról le kellett mondanom s így csak a család-

történeti, genealógiai szempontot választottam, melynek keretében azonban, ahol csak lehetett, kiterjeszkedtem culturalis, társadalmi, ethnographiai s egyéb adatokra is. Szemem előtt lebegett mindig eredeti célom: Ungmegye XIII—XV. századi történetének feldolgozása, s ha már ezt a maga terjedelmében nem is készíthettem el, legalább felhasználtam minden egyes, Ungmegyére érdekes adalékot, melyet a rendelkezésemre álló rövid időben össze tudtam gyűjteni, hogy így e munka gyűjteménye legyen néhány, Ungmegye egykori leendő historiographusa által jól felhasználható adaléknak. Ne tudja be tehát a szíves olvasó ezeket a — mindenféle irányba való — kiterjeszkedéseket művem egységének rovására eső hibául: inkább abbéli törekvésemet tekintse, hogy a rendelkezésemre álló adathalmazból mindent megakartam menteni, ami megmenthető.

Hogy a munkámnak némi egységet biztosítsak, fő forrásmunkám alapján, a Nagymihályi család történetének keretében adom elő a többi, minthogy e nemzetség a megye három járásában lévén birtokos, a megye történetének úgyis sok lapját tölti be. E nemzetség tagjai dynastái voltak a mai szobránci járásnak, melynek minden községében birtokosok voltak, s történetük azonos a szobránci járás történetével a magyarság legdicsebb századaiban. A családnak egyetlen ma élő ága — a gróf Sztáray család — ma is birtokos e vidéken. A nemzetség névadó birtoka, Nagymihály város ugyan már — a Laborcon túl — Zemplénben fekszik, de a hozzá tartozó Nagymihály vára (azonos a ma romokban heverő Vinnavárral) már Ungmegye területén van, s birtokaik tulnyomó része a szobránci járásra esik, de számos községük volt az ungvári s kaposi járásban is. Zemplénben 14 községük volt Csánky D. szerint, Szatmárban pedig egy: Gelyénes. Minthogy Ungmegye akkori lakott részének lakossága e századokban különösen a szomszédos — Laborcontuli — zempléni nemességgel minduntalan érintkezett s egy egységes társadalmat képe-

zeit, szükségképen itt-ott kiterjeszkedtem az ungi határon birtokos zempléni családokra is, annál inkább, mert azok tulnyomó részének Ungmegyében is volt birtoka.

Felmerül még az a kérdés, miért zárom le munkámat a XV. század közepével, helyesebben Mátyás király trónraléptét megelőző évvel, 1457-tel? Fő oka ennek az, hogy főforrásmunkámnak, a gróf Sztáray család oklevéltárának eddig publicált része az 1457. évvel záródik. A további közzététel gróf Sztáray Antalnak, a kiadónak 1893 augusztusában bekövetkezett halála miatt megakadt. Már pedig Ungmegye történetét e levéltár adatainak felhasználása nélkül ugyanis csak hézagosan lehetne megírni. Másik ok az, hogy munkám terjedelmét tőlem nem függő körülmények szabták meg.

Ami forrásaimat illeti, az említett munkán kívül átnéztem a hazai nagy oklevélgyűjteményeket, Fejér, Wenzel gyűjteményeit, s az Anjou-kori Ókmánytárat, bár az ezekben található, ungmegyei vonatkozású oklevelek legnagyobb részét kiadta Nagy Gyula is a Sztáray oklevéltárban, sokat az előbbieknél helyesebben, átnéztem a gr. Károlyi oklevéltár egyes részeit, a Csicsery család oklevéltárának a Tört. Tár.-ban (1899—1902) megjelent rubrumait, a történeti tárgyu folyóiratok közül természetesen elősorban a Turul 22 évfolyamát, a Szazadokat, a Tört. Tár. legtöbb évfolyamát; több régi folyóratot (Magyar Sajtó, Tud. Gyűjtemény, Felsőmagy. Minerva, stb.), »Adalékok Zemplénm. tört.-hez« évfolyamait, stb. Egyes munkák közül pedig Mészáros K. Ungvár történetét, Szirmay Antal: Zemplén- és Szatmármegyei nótáit, Nagy Iván: Magyarország Családait, a Történelmi Életrajzok egyes kötetit (Kun László, Mária, stb.), továbbá Karácsonyi János: A magy. nemzetségek a XIV. század közepéig e. munkáját, a fennemlített vármegyei monographiákat és sok más munkát, melyekre a szövegben hivatkozom. Megjegyzem végül, hogy amaz adatoknál, melyeket főforrásmunkámból vettem, nem

hivatkozom mindig az illető oklevél számára. Egyrészt, mivel akkor a jegyzetek óriási száma miatt a szöveg olvasása valósággal kinossá válnék, másrészt, mivel a Sztáray oklevéltár tárgymutatója Nagy Gyula oly kitűnően állította egybe, hogy abban a kérdéses helyet a vezérszó után bárki csekély fáradsággal megtalálhatja. Ami pedig a Nagymihályiak történetét illeti, ebben nagyrészt Komáromy András két cikkének menetét követtem, melyeket a Turul 1888, ill. 1889. évfolyamaiban irt a Sztáray oklevéltár megjelenése alkalmából.

Fogadják szíves jóindulattal e kis munkát mindazok, kik Ungmegye története iránt érdeklődnek!

Szeged, 1905 március 21.

Farkasfalvi Nauks Ernő.

I.

Bizonyos, — és eddig nem is vonta senki kétségbe — hogy Ung a legrégebb, ugynevezett »ősmegyék« egyike volt, akár egységes polgári és katonai intézménynek tekintjük a vármegyét, mint Pauler Gyula, akár elfogadjuk a vármegyei intézmény dualismusát, mint Balássy Ferenc és előzői.¹⁾ Ung várát fekvése praedestinálta arra, hogy központja legyen a köröskörül fekvő területnek, akár hadi, akár bármilyen más szempont is lett legyen irányadó a megyék beosztásánál. Azt az erősséget, mely a beláthatatlan sikság és a rengetegekkel borított hércek érintkezési pontján, nagyobb folyó partján épült, amelynek közelében sem más vár, sem várépítésre alkalmasabb hely nem volt, amelyet a honfoglaló ősök birtokba véve továbbnyomulásuknak kiinduló pontjává tettek, szükségképen Szent István sem hagyta számításán kívül, Ungvárnak a vidék kormányzó központjául kellett szolgálnia.

Tudjuk, hogy e várat szlávoktól foglalták el Árpád hadai, s Anonymus és Kézai Simon amaz állításának megcáfolására, hogy nemzetünk a »hungarus« elnevezést Ung várától kapta, elég tudnunk, hogy olyan írók, kik jóval mai hazánkba költözésük előtt írtak a magyarokról, (pl. a IX. század közepén Georgius Monachus) a szokott »turkoi« és »unnoi« elnevezésen kívül »ungroi«-nak is nevezik őket, sőt a megelőző, VI—VII. századok byzanci írói a teljesebb onogur alakot is használják. Már pedig akkor Ung

váráról még csak tudomásuk sem volt a magyaroknak!

Más kérdés az, hogy Ungvár honnan kapta mai nevét? Jászai Pál Onegestől, Theodosius császár Attilához küldött követétől származtatja az »Ung« nevet.²⁾ Ám ezt el nem fogadhatjuk. Mi köze lehetett Oneges követnek a vidékhez, hol soha görög nem lakott, nem hódított, nem birtokolt? Mészáros Károly Liutprand cremonai püspöknek ad igazat, ki Ungvár nevét az Ung folyótól, ennek nevét pedig egy szláv szótól származtatja, amely szerinte gyorsat jelent, vagyis az Ung folyó sebes folyására céloz.³⁾ Szerinte Ungvár, Ungogradus, a szlávoknak erős vára (validum propugnaculum) volt. Liutprand Historiájának 6. könyve 891—916-ig terjed s ő néhány évtizeddel a magyarok bejövetele után írt; tehát közel egykorú. Bár a mai élő szláv nyelvek idiomáiban az »ung« = »gyors« kifejezést felfedezni nem tudjuk, a névnek emez eredetét, mint legvalószínűbbet el kell fogadnunk.

Kézai szerint (18 c.) Ung várát már a beköltöző magyarok építették; de szintén a már előbb Ungnak nevezett folyó mellett. Ám Anonymus ezzel szemben (13 c.) a szlávoktól való kivívását is részletesen leírja, sőt még a vár ispánját, Laborcot is megnevezi. S mivel mindkettő századokkal a honfoglalás ideje után írt, más régibb kuttók nyomán, kritika nélkül egyiknek állítását sem fogadhatjuk el. A beható kritika pedig munkám tárgyán kívül esvén, csak regisztrálom a véleményeket.

Mindenesetre sajátságos, hogy Ungvár neve nem Ungograd alakban maradt ránk, mint más szintén szláv eredetű váré (Visegrád, Nógrád, Csongrád). S ha volna rá mód, hogy az Ungvár nevet forrásaink ellenére — tisztán magyar eredetűnek tartsuk, úgy a keleti írókhoz kellene fordulnunk. Ibn Roszteh írja, hogy Szallam tolmács 846-ban egy követségben a khinai fal tövében egy »hujhu« nevű török népet talált, melynek fejedelmét Ong-nak nevezték. Resideddin török író szerint pedig a Khataj szomszédságában lakó kerait fejedelmet Ong khánnak hitták.

tovább pedig olvastuk, hogy a keraitok Tugrul nevű fejedelmét a khatai császárok Ong melléknévvel illették. Ez Ong tehát a turk népeknél a khán, a fejedelem melléknéve volt. A hujhu népnek az ujugurokkal, ezeknek pedig a kettészakadt magyaroknak kelet felé vonuló törzsével való azonosságát bizonyítani nem feladatom. Elég, ha e turk népek a magyarokkal csak rokonnépek is voltak, vagy érintkeztek, hogy a fejedelem melléknéve őseinknél is a már ismert »Kende« néven kívül esetleg »Ong« is lehetett legyen. Innen csak egy lépés választ el az Ungvár elnevezéstől. E várat Árpád foglalta el s tette további hódításainak központjává. Minthogy tehát a fejedelem, az »Ong« vára volt, nevezhették volna Ongvárnak s az onogur, ungar léle hangzóvariatio révén később Ungvárnak. Egyébként még XV. századbéli oklevelekben is találkozunk »Ongwar« alakokkal s ha a magyar fejedelmek »Kende« melléknévének emléke fennmaradt a sáros- és ung-megyeyi »Kende« helységek nevében, az »Ong« viszont az abaujmegyeyi »Onga« helynévben maradtatott fenn.⁴⁾

Ismétlem, hogy ezt inkább elmefuttatás kedvéért írtam ide, mert forrásaink határozottan az Ung elnevezés szláv eredetét bizonyítják.

Ung vármegyében, ahol pedig ilyen irányu kutatás okvetlenül szép eredménynyel kecsegtetne, sajnos, nem igen foglalkoztak még honfoglaláskori emlékek keresésével. Mindhárom szomszédos megye, Bereg, Szabolcs és Zemplén gazdag a honfoglaláskori lelőhelyekben, e három megyében, mint Józsa András kiutalta,⁵⁾ együttvéve 29 van, míg hazánk többi részében összesen csak 49. Ha a három szomszédos megyében ily szép eredménynyel járt az emlékek kutatása. Ungban talán még érdekesebb volna ez irányban kutatásokat rendezni!

Az avarkorra, illetőleg e rokon nép híres khagánjára a megyében két helynév emlékeztet: Bajánháza és Vaján. Mindkettő a megye sik részén, a kaposi járásban van. Puszta véletlen, azaz magyar tulajdon-

névtől eredő-e ezen elnevezés, vagy a rég eltűnt rokonkép fejedelmének emléke szállott reánk e nevekben, ki talán valaha erre is tartott szállást, s ennek emléke maradt ránk a közbeeső szláv századokon át, ki tudná megmondani?

A magyar társadalmi, vagy — ami ezzel a középkorban egyértelmű — nemesi élet hazánkban általában csak a XIII. században kezdett kifejlődni. A XI. században, még vége felé is, igen lassan szokott hozzá a magyar az állandó lakóhelyhez, melyhez birtoka kötötte. Freisingeni Otto szerint, ki hazánkban 1147. körül utazott, a XII. évszáz közepén, magánosoknak, míg váruk nincs, télen kalibákban laknak, s mihelyt lehet, örömmel keresik fel az ősi sátorl. tölthetik idejüket árnyas erdőkben, kies mezőkön.⁶⁾ Consolidált, vagy legalább consolidatio felé haladó társadalmat tehát a XI. században ne keressünk. A következő, XII. század sem nagy haladást mutat e téren. s feltűnő, hogy míg a XIII. századból sok ma élő vagy kihalt nemes család őseit ismerjük, addig a XII. századig alig néhánynak a családfája vihető fel megszakítás nélkül. Kétséggel két körülménnyel magyarázhatjuk meg e folytonossági hiányt: egyik az, hogy az írásbafoglalást általánosan csak III. Béla hozta be s így magánokleveleink nagyobb számmal csak a XII. század legvégétől vannak, másrészt a tájárjárás idején, ami kevés oklevél volt is, az is elpusztult.

Az egyes genusok névadói azonban — Karácsonyi értelmében véve a genusokat⁷⁾ — jobbjára a XI—XII. században éltek, mert, mint alább a Kaplyon nemzetségnél látni fogjuk, a tőlük, mint közös őstől leszármazott családok a XIII. században többnyire már annyira szétágaztak, hogy a genus névadó őse, és a XIII. században felbukkanó utód közötti nemzedékrendek egymásutánját constatalni legtöbb esetben nem lehet.

A XI. és XII. századok megyei, társadalmi életére tehát csak igen gyér adataink vannak, ugyszólván

csakis azokról az egyénekről tudunk, akik a történelmi eseményeknek nagyon is előterében állottak, de a megyei élet átlag embereiről, ezek életéről, birtokviszonyairól, szerepléséről csak a XIII. században értesülünk részletesebben.

Az Északkeleti Felföldet szeretik történetíróink úgy feltüntetni, mint végtelen erdőségekkel borított, lakatlan földterületet, hova a magyarság culturája a királyság első századaiban csak alig gyér ereken szivárgott. Ezt bizonyítja szerintök az is, hogy az Északkeleti Felföldön külön püspökség felállítását sem tartotta Szent István érdemesnek, hanem az egész roppant földterületet a bizonytalanságba vesző határokkal, egyházilag az egri püspök fenhatósága alá rendelte. Tény, hogy az északkeleti vármegyék egy része csak későn nyerte mai nevét és alakját, így Sáros, a Borsovából alakult Bereg, Ugocsa, s tény, hogy az ugynevezett »gyepükön« kívül eső rész őserdőkkel borított, s így csaknem lakatlan, és lakhatatlan is volt, a gyepük vonala pedig, (mint annak bizonyítására alább még visszatérek), a mai Órmező, Szinna és talán Duhrinics összekötő vonalával esett egybe Zemplénben és Ungban, de a gyepüktől délre eső, lankásabb, síkabb vidék az Északkeleti Felföldön is már igen korán, az ország többi részéhez hasonlóan benépesült, fejlődött. Ungmegye mai bereznai járása azonban még az 1427-iki adóösszeírás szerint is⁸⁾ — a két Berezna helység kivételével — lakatlan volt, ott az őserdők koszoruzta bércek vadon lőmkelegében ma is csak a folyók mentén van némi élet.

Ungmegye síkabb része tehát már elég korán kivette részét a magyarságot új hazájában átható kultúrából. A tatárjárás előtt csaknem másfélszáz évvel olvassuk⁹⁾ hogy Kálmán király 1107-ben magister Fridrik Jánosnak adományozza Checher (Csicsér) földét Ungmegyében, akitől aztán a Csicsery, csicseri Ormos és es. Orosz családok származtak. Száz évvel később, Csicseri Jób idejében, 1216-ban már szétága-

zott a család a mai kaposi járásban, sőt birtokolt a szomszéd Szabolcsban is.

Negyedszázaddal a Csicseryek ősenek megadományozása után, ha Pauler Gyula véleményét elfogadjuk, a hazai történet egyik legdrámaibb jelenetének, a 68 Borisz-párti főur felkoncolásának volt tanuja e vidék, vagyis itt, az ungmegyei Arad, vagy inkább Orod közelében tartatott volna a Vak Béla és Ilona királyné híres aradi országgyűlése. Pauler ugyanis¹⁰⁾ valószínűnek tartja, hogy akkor, midőn II. Béla táborával az északkelet felől várható Borisz elébe vonult, nem tarthatott az országnak egész ellentétes részében fekvő Arad városban országgyűlést. Az ungmegyei Orod pedig, tekintve, hogy II. Béla nem Sáros-Szepes felől, de Uzsok vagy Vereczke felől várta Boriszt (habár ebben csalódott), nagyon is útjába eshetett. Ez ungmegyei Arad vagy Orod a mai Iske mellett feküdt, a Laborc közelében.

Az a föld, mely a magyar középkor későbbi századaiban a Nagymihályiakat uralta, a mai szobránci járás vihorlátkoszoruzta siksága, mint általában Ungmegye egész délnyugati része is, rengeteg erdővel, mocsarakkal volt borítva. A rengetegek itt még a XIV. század osztályos okleveleiben is szerepelnek, nemcsak — mint ma — a Vihorlát láncának lejtőin, de messze lenn a sikon, hol ma nyoma sincs erdőnek. A csak 1870. után lecsapolt Felső-Blatta mocsár most a rengetegeket, melyeknek végtelenje valami felséges vadászterület lehetett!¹¹⁾

II. Géza kedvelt emberének, Apa bánnak Zemplén és Ungmegyében voltak terjedelmes birtokai. Örökös jogon-e, avagy Géza király adományából-e, nem tudjuk.¹²⁾ S minthogy a Nagymihályiak egy századdal később Apa bán utódaitól örökölték (házasság és királyi engedély útján) későbbi zemplén-ungi birtokterületük alapját képező első helységeiket s minthogy ezek — Nagymihály központtal — Zemplén keleti s Ung nyugati részében feküdtek, kétségtelen, hogy Apa bán 1160. körül a mai szobránci járásban volt birtokos.

Apa bán a Nagymihályiak anyai ági őse, Ung-megye egyik legrégebb ismert nagybirtokosa lévén, nem lesz érdektelen ált összefoglalni azt, amit e történelmünkben egyébként is előkelő szerepet vivő főúr származásáról tudunk, vagy inkább csak sejtünk.

Kállay Ubul¹³⁾ kiindulva Pauler ama feltevéséből, hogy Apa bán Lukács érseknek, e »középkori magyar Catonak« testvére volt,¹⁴⁾ továbbá abból, hogy Apának Zemplén-Ungban voltak birtokai, amely vidék a Guthkeled nemzetség északi ágát, a sárvármonostori ágat (azaz az Atyai, Kisvárdai, Guthi, Balkányi, Rozsályi Kun, Gathályi, Daróczi, Anarcsi, Bacsikai, Ráskai, Buttkai, Csatári, Málczai, Márki stb. csaiádokat) uralta, mindkettőt a Guthkeled nembeli, 1116-ban szereplő Elek bán fiának tartja, ki 1136. előtt hunyt el. Szerinte a Guthkeled nemből való leszármazás ellen csupán a Nagymihályiak cimere szól, mely se nem Kaplyon (azaz atyai ági), se nem Guthkeled cimere (melyet női ágon Apa bántól vehettek volna át). Habár ez ellenvetés semmis, mert a Nagymihályiak cimere egyáltalán nem genus-cimere, hanem önkényt felvett cimere, mely az általuk birt Vinna (vagyis Nagymihály) várának nyitott kapuját ábrázolja,¹⁵⁾ mégis Kállay egész érvelése folyamán bizonyítékot nem találunk s így a Guthkeled nemből való származás csak gyenge hypothesis marad,¹⁶⁾ annál inkább, mert hisz Apa bán e vidéki birtokait a Guthkelednek ottani birtoklásától függetlenül II. Gézától is kaphatta.

Dr. Wertner Mór¹⁷⁾ Apát az 1108-ban, Kálmán király alatt szereplő Apa bán fiának tartja, ki Kálmánnak a tróni szabadságát biztosító okiratán szerepel. Szerinte II. Apa bánnak egy István nevű fiára van, (mit ismét hypothesisra alapít)¹⁸⁾. Hogy Apa bán fia Zoboszló, s ennek fia Péter, alább látni fogjuk. E Péternek Gotthard nevű fiára van. S e három utóbbi névből (Zoboszló, Péter, Gotthard) mint melyek a cseh eredetű Ludány nemzetségnél később használatosak, azt következteti Wertner, hogy

mindkét Apa bán (ha ugyan apa és fiu, ami szintén problematikus) valószínűleg a Ludány genusból ered. Hogy a két Apa bán apa és fiu, valószínűnek látszik de bizony a Ludány nemből való származtatás értéke nem sokkal több a fennebbinél. Szóval Apa bán le származására pozitív adatunk nincs.¹⁹⁾

Hogy a Nagymihályiak későbbi, »possessio capitis«-át képező nagymihályi vár²⁰⁾ Apa bán idejében állott-e már, vagy ő építette, avagy csak utódai nem tudjuk. A két előbbi eset nem valószínű. Sokkal inkább hihető, hogy e várat csak 1300. körül építették a Nagymihályiak, mert a XIII. század okleveleiben melyek a Nagymihályiak e vidéki első birtoklásaira vonatkoznak, sehol sincs említés téve róla, holott ha Jákó fiai e várat is öröklik vala, az bizonyára említés nélkül nem marad. Mivel pedig olvassuk, hogy az Omode fiak lázadása idején Nagymihály vára is leromboltatván, újra kellett építeni, következésképpen ha 1311 körül leromboltatott, már előbb állnia kellett ennél fogva az építést 1300. előttre kell tennünk. Talár II. Jákó, IV. László király főpohárnoka 1279-ben kaphatott a királytól e vár építésére engedélyt, mert, mint tudjuk, ez időben királyi engedély nélkül vár nem épülhetett.

Másképp áll a dolog a Nagymihályi nemzetség másik várával, Tibával. Ennek jó ideig még csak helyei sem ismertük, hiszen a mai Tiba falu már sikon fekszik, s közelében várhelyre alkalmas terület nincs. A Sztáray oklevéltárból azonban látjuk, hogy a XIII–XV. századokban nem csupán a mai Tiba falut nevezték így, hanem »Tyba földe« egy egész terület elnevezése volt, melyen 1290 előtt az ungi várjobbágyok laktak.²¹⁾ Tyba, mint tudjuk, ősmagyar személynév, olyan, mint Huba, Béla, Gyula, stb.²²⁾ Tyba földe tehát egykor — talán a XII. században — valamely Tyba nevű egyén tulajdona volt, s talán ennek magvaszakadta után szállott a koronára, vagyis az ennek tulajdonát képező ungi várra. Így jutottak hozzá az ungi várjobbágyok, kik aztán, királyi engedéllyel

1244-ben Gál fiának, Feliciánnak, majd pár év múlva a Nagymihályiaknak adták el.

Tyba földén abban az időben több Tyba nevű helység állott, az oklevelekben következő kitételekkel találkozunk: Felsőtíba, Nagytíba, Vásáros-Tíba, Egyházastíba, Alsótíba, Malmostíba, Vajnatinatíba. Hogy a sáros-Tíba a mai Szobránc, tudjuk. Felsőtíba alighanem a mai Hornyá volt.²³⁾ A mai Tíba falu Nagytíba vagy Egyházastíba, vagy egyszerűen Tíba volt.²⁴⁾ Vajnatinatíba ma Vajnatina, Malmostíba talán a mai minkóc (csakis ennek közelében van olyan patak, mely malmot hajthatott.)²⁵⁾

Ily nagy kiterjedésű lévén Tíba földje, a várát nem kell a mai Tíba falu mellett keresnünk. Hollétére nézve felvilágosítást ad Váralja község neve, mely munkóci hegyszorosban, ős rengetegekkel borított hegyek közt, a Borolló hegy aljában fekszik. E község feletti hegyen ma is látszanak ős várfalak nyomai. A környéken élő munda azt tartja e várról, hogy a tatárok támadása idején ide menekült a környék lakossága. Ez könnyen hihető is, mert e vidéket a tatárok a XIII. század folyamán többször is meglátogatták, így az 1241/2-iki nagy és általános tatárdulás után legközelebb 1246-ban.²⁶⁾ Valószínű, hogy 1242. 1246. közt épülhetett itt valami fa-mentsvár, mert hiszen tudjuk, hogy nálunk ez időben kővárakat még igen ritkán építettek.

Czobor Béla szerint²⁷⁾ minél régibb eredetű valamely vár, annál hozzáférhetlenebb a várhely. Tíba várának hegye még ma is alig hozzáférhető helyen fekszik; ha elképzeljük az akkori ugyyszólva őserdő község kiterjedését, úgy el kell ismernünk, hogy ennél jobb rejtékhelyet a tatárok ellen a környék népe alig választhatott. Az erdőborította hegy tetején épült várát sánccal elkerítették, a mélyre kiásott árkokból földet, fatörzseket, óriás termésköveket rakva egymásra, eltorlaszolták magukat a menekültek, s így még biztonságban várhatták a tatár veszedelem elvonulását.

A tatárokkal e vidéken történt ütközetnek emléke fennmaradt Vajnatina helység nevében, amely tőtből magyarra fordítva azt jelenti, hogy: háborúfalva²⁸⁾. Minthogy e hely neve már a XIV. század elején így hangzott, világos, hogy valami előbbi csatától vette nevét. A Vajnatina és Tiba közti mezőkön több izben találtak IV. Béla korabeli rézpénzeket.

Tiba vára a XIV. század első tizedeiben, ugylát-szik, elhagyott, lakatlan, sőt talán romokban fekvő vár volt. Egy 1336-iki oklevélben szó van Tibavára hegyéről anélkül, hogy a vár említve volna. 1337-ben pedig épen »quoddam castrum desertum, Tybawara vocatum«-nak nevezik.²⁹⁾ Ekkor már jó ideje a Nagymihályiak birtokában volt e vár. Hogy később újra felépült és a róla nevezett tartomány központjával a Nagymihályiak második várává lett, arról újra első bizonyosságot tesznek okleveleink.

Visszatérve Apa bánra, meg kell emlékeznünk arról, hogy az e vidéken a XII—XIII. században állítólag több helyen található templomos vitézeket is talán ő telepítette e vidékre. Tudjuk, hogy a szerzetes lovagrendek kevéssel II. Géza trónralépte előtt keletkeztek (a templomos rendet 1123-ban alapította Payens Hugo Franciaországban), s tudjuk azt is, hogy e királyunk kiváló előszeretettel viseltetett pl. a szent János vitézek iránt, s hazánkban első házuknak alapját ő vetette meg.³⁰⁾ Közel áll a feltevés, hogy II. Géza király kedvelt hive, Apa bán idejében telepedhetett meg a templomosok is az ország e vidékén, hol a bánnak birtokai voltak. Tibán igen élénk emlékezetben van még a hagyomány, hogy itt egykor templomosok laktak, s zárdájok a mai Patay-kastély volt. (l. 24. jz.) Bár sajátságosnak tűnik fel, hogy a templomosok, kik, céljoknak megfelelően, inkább a Szentföldre vonuló hivek útjába eső délibb vidékeken volnának helyükön, az országnak e távolosó vidékén birtokoltak, mégis, vannak rá adataink, hogy a szomszédos Zemplénben, Beregben tényleg voltak, ennél fogva valószínű, hogy Ungban is léteztek.³¹⁾ A mai Kereszt

falut 1333-ban is még Kereszturnak hitták,³²⁾ a »keresztur« elnevezés alatt pedig a nép a templomosokat értette. (l. 31. jz). A szobránci fürdő tudós orvosa dr. Russay szerint³³⁾ Jószán és Hanajján is állott veresbarátok zárdája.

Irott emlékeink — természetesen — nincsenek a templomosokról. Hiszen, mikor okleveleink már nagyobb számmal vannak, a XIV. század elején, a rend már feloszlott. A tibai egyházzól is csak 1306. óta vannak bővebb adataink, amely évben a ma fennálló templom épült. Ez időtájt emlékeznek meg a tibai plébániáról is — mint már rég fennállóról — a pápai tizedről szóló jegyzékek. Tiba vidékén »hagyomány, még látható romok tanúsága szerint réges-régen, a XIV. századot jóval megelőző időben már hatalmas keresztényi hitélet virágozik vala, sűrűn elhelyezett templomokban is kifejezetten« mint főtiszt. Csech-ticzky József tibai apátpléb. ur, forrásai nyomán, — közli.³⁴⁾ Épen a homálybavesző századokban szerepelhettek a templariusok Tibán. E falu határában lévő »Koszcelynik« (tótul: templomdomb) dombon ma is látszanak ősrégi templom romjai s egyéb romok.

A XII. század végén III. Béla idejében alakult valószínűleg a Szent Keresztről nevezett leleszi prépostság, a praemontrei kanonokrend kolostora, melynek birtokai Ungba is átnyulnak. Felemlitendőnek tartom ezt itt, mert bár Lelesz már a Latorca balpartján, Zemplénben van, mégis, mint legközelebb eső locus credibilisnek (hiteles hely) igen nagy szerepe van Ungmegye birtok- és egyéb pereiben, mindennemű ügyeiben. Levéltárának 30,805 oklevelében Ungmegye történetének milyen kincsesbányája rejlik! Alapítója Boleszló váci püspök, ki e kolostornak adományozta ősi birtokain kívül mindazon javait, melyeket II. Bélától kapott keresztelésekor. II. Endre 1214-ben újjáalapítja, s megadományozza, megölt neje, Gertrud királyné emlékére, kinek tetemei részben itt nyugszanak. Mióta hiteles hely Lelesz, bizonytalan. Hogy 1241-ben már az, kitűnik a Csicsery oklevéltárból. Be-

nedek leleszi prépost és a convent előtt Zekleni Máté fia ungmegyei Batua (a mai Bátfa) földjét Imre fiának Jánosnak 16 márkaért eladja. Ez oklevélen szerepel József ungi várnagy (maior castri). A prépostság jövedelmei a folytonos foglalások miatt (különösen a Csicseryek részéről) egyre csonkultak, s a prépostoknak az Árpádok kihalta után folyton birtokaikat kellett védeniök, épügy mint a jászóiaknak is. Jászó (Abaújban) szintén hiteles hely volt, s az ungiak ügyeit szintén igen gyakran tárgyalja. A jászói monostort 1436-ban I. Szaniszló prépost épen a további erőszakos megtámadásoktól oltalmazandó, erődförmára alakította át, ezért híják később »jászóvári« monostornak is. A leleszi elvesztette Királyhelmecc birtokot, Kapost a Csicseryek pusztították folyton, sőt 1403-ban a leleszi rendházat is gyalázatos támadás érte, mely alkalommal okleveleinek tekintélyes része elpusztult.³⁵⁾

II.

E kissé hosszas előzmények után térjünk át a Nagymihályiakra, kik Ungmegye mai szobranci járását a XIV–XV. századokban egészen birták; s a kaposi és ungvári járásokban is nagybirtokosok voltak. Mint ma már, hosszú irodalmi vita után, kétségtelenül meg van állapítva, a Kaplyon nemzetségből származnak, mely genusnak ősi megtelepülési helye a Nyírségben, a mai Szabolcsmegyének Szathmár felé eső részében volt, honnan legelőször is Szathmármegyébe terjeszkedtek át. A nemzetség névadó őse, Kaplyon felől határozottan nem tudunk. Karácsonyi³⁶⁾ életét a XI. század végére teszi, tekintve, hogy vérsége a XIII. században, mikor a gr. Sztáray, gr. Károlyi-féle levéltárak oklevelein előfordul, már annyira szétágazott, hogy az egyes tagok rokonsági fokát megállapítani nem tudjuk. Hogy e Kaplyon, ki a Nyírségen a róla elnevezett Kaplyon monostorát alapította³⁷⁾ tény-

leg leszármazottja volt-e a krónikákban szereplő Kopjan, vagy Kopjan-nak (ki a hét vezér egyikének, Köndnek egyik fia), bizonyosan nem tudjuk. Bár úgy képzainál, mint a pozsonyi és képes krónikákban olvasuk, hogy az 5-ik, (illetve 4-ik) vezérnek, Köndnek két fia volt: Kücsid és Kopjan, mely utóbbi a keresztiséget felvette, a Nyírségen települt meg, és ott monostort alapított, s bár tagadhatatlan, hogy a Kopjan névnek a Kaplyon-nal való hasonlósága, és a Nyírségen való megtelepülése, monostoralapítása, mind igen erős kísértésbe hoz minket, hogy Kund fiát Kopjant azonosnak tekintsük a Károlyi oklevéltár monostoralapító Kaplyonával, mégis az az egy körülmény, miszerint chronologice lehetetlen, hogy a 896 körül szereplő (tehát akkor férfikora delén lévő) Kund fia, kinek férfikora e szerint legkésőbb 940—950-re eshetett, akkor, mikor e vidéken kereszténység nem létezett, monostort alapítson, arra a következtetésre késztet, hogy a gr. Károlyi oklevéltár monostoralapító Kaplyona e Kopjannak, Könd fiának legfeljebb egy késő unokája lehetett.³⁸⁾

A nemzetség neve — mint minden nemzetségé — az oklevelekben számtalan variatióban fordul elő, mint: Caplon, Cuplan, Coplyon, Kaplyn, Koplen stb.³⁹⁾ Helyes kiejtését a ma is fenálló kaplyoni monostor nevéből következtetjük. A közös nemzetségi monostor, mint tudjuk, ama századokban egyik összekötő kapcsa volt a közös őstől származó, de szétágazott családoknak; közös kegyelet fűzte őket a monostorhoz.

A nemzetségnek a névadó őstől leszármazását nem tudjuk. Karácsonyi szerint időrendben e nemzetség következő ágai fejlődnek ki: dunántuli, károlyi, lelei, nagymihályi, imregi, tákosi, sályi, paposi, vitkai, kendilónai. Minket — Ungmegyével kapcsolatban — csupán a Nagymihályi ág érdekelvén, a többire ki nem terjeszkedünk,⁴⁰⁾ annál kevésbbé, mert a Nagymihályiak később nem is igen érintkeztek velök, kivéve egyetlen szalmármegyei birtokuk, Gelyenes miatt, melyben őket a Károlyi ágból származó Vetésyek,

Csomaközyek szüntelenül háborgatták. Ezenkívül a Imbregiek 1310. óta Zemplénbe költözvén, a szomszédságnál fogva érintkezésbe jutottak velök.⁴¹⁾

A Kaplyonok nagymihályi ágának első három is mert férfitagja I. Jákó comes, ki 1244-ben 'már házas ember és ennek két fia, II. Jákó és I. András. Az idősb, I. Jákónak neje Kata, Zoboszló fiának Péternek Apa bán unokájának leánya, Katalin. Péter comes pedig Apa bán nemzetségének utolsó físarja, ki egész vagyonát a király beleegyeztével leányaira hagyja.⁴²⁾ Ez képezte kezdetét és alapját a Kaplyonok zempléningi birtoklásának. De lássuk e bevezető dolgok részletesebben.

1244-ben Péter comes a budai káptalan előtt személyesen megjelenvén, élőszóval vallotta, hogy atya szeretetétől indítatva, szeretett leányának, Jákó comes nejének Ryuche (Revisce) nevű ungmegyei örökös birtokát ajándékozza, mely földet az ő Mychal (Nagymihály) birtokától a Zyrthua (Szeretva) folyó választja el, mely a föld felső határától egészen a Ribnyche (Ribnyice) patakig folyik; ugyszintén neki ajándékozza ott lévő erdejének felét, melyet ő, — Péter comes — és leánya közösen birjanak, a határok szigorú megkülönböztetése nélkül.⁴³⁾

1248-ban Péter comes Mihály (később Nagymihály) és Tapolya nevű faluit, és egy a Laborcon tul (tehát Ungban) fekvő faluját, valamint ezekhez tartozó erdeit nejének Ágnesnek (kiről tudjuk, hogy valamely Péter leánya), hitbére fejében örökül vallja, úgy azonban, hogy haláláig ő — a férj — maradjon ur a birtokban,⁴⁴⁾ de ha neje hunyna el előbb, akkor utóbbi azt bárkire hagyhassa. Ágnes asszony ezeket, s azonfelül pénzét — mindjárt a következő évben, — még férje életében — kinyerve hozzá IV. Béla király előleges beleegyezését, két leányának, s gyermekeiknek hagyja örökül. Még ugyanez évben férjével, Péterrel együtt a fehérvári káptalan előtt megjelenvén, férje három faluját, Vinnát, Tarnát és Zalacsát leányainak s unokáinak hagyja⁴⁵⁾, még pedig

ugy, hogy Petronella lányának fiai és leányai, Katának azonban csak fiai kapjanak egy-egy részt a birtokokból, de ha Petronella gyermektelen maradna, az említett birtokok jövedelmében Katával egyformán részesedjék. Ez esetben azonban, halála után sem férjét, sem rokonait, sem még lelke üdve elnyeréseért az egyházat sem részesítheti a birtokokban, hanem azok egész épségükben Jákó comes fiaira szálljanak. Ha pedig ezek is meghalnának, akkor végül Jákó comesnek Katától származott leányai örököljék békében, ugy, hogy senki a rokonok közül abban őket ne zavarja, de el nem mulasztotta megemlíteni, hogy míg ő — Péter — él, az övé marad a három birtok. Mindeme rendelkezéseket IV. Béla király még azon évben megerősítette.

Péter comes ekképen gondoskodván arról, hogy vagyona halála után leányaira maradjon, nem feledkezett meg hű embereiről sem, amennyiben Ung-ujvár megyében fekvő Hozdou (Ozdó) birtokát, 10 eke földjével, erdeivel, vizeivel Detre, Eccul és Göncöl nevű szabad embereknek adományozta örökül, kik kora ifjúságától fogva mindig, de különösen a tatárdulás idején, mikor ő, mint menekült, a tengerparton nagy szükségbe jutott, neki a leghűségesebb szolgálatokat teljesítették. Ez a föld Péter ur, Gotthard nevű testvére, és valamely Hozoug (Hazug?) nevű egyén birtokával volt határos, nyugaton pedig a Rókataváig terjedt.⁴⁶⁾

Petronella, Filep pilisi comes neje, 1258. december 10-én súlyos beteg lévén, közeledni érezte halálát. Férje elhívatta hozzá az esztergomi káptalan emberét, Ábrahám visegrádi prépostot, aki előtt még infudatának teljes birtokában, az atyjától reámaradt templén-ungi birtokrészeket Kata nővére fiainak, Andrásnak és Jákónak vallotta örökül, valamint a szintén atyjától reámaradt kávai monostor kegyuri ogának felét.⁴⁷⁾

Igy vetődött meg tehát a Nagymihályi nemzetség templén-ungi birtoklásának alapja. I. Jákónak magá-

nak mint látjuk, még nem volt e vidéken birtoka, csupán nejének s neje révén gyermekeinek. De vajjon voltak-e egyebütt birtokai? Bizonyára voltak. A dúsgazdag főúr, Apa bán unokája, nemzetségének utolsó sarja, nem adta volna leánya kezét az előkelő származású, de földönfutó Jákónak, akit, mint teljesen birtoktalant, az oklevelek is aligha emlitenének 1244-ben »Jakou comes«-nek. Minthogy utódai még a későbbi századokban is birták Gelényest, Szathmármegyében, világos, hogy Jákó ősi birtokait is a nyírségi Kaplyonok (és nem pl. a dunántuliak) birtokai közt kell keresnünk. Ráakadunk pedig egy 1280-iki oklevélre, mely Gelyénesről világosan mondja, hogy az ősi jogon illeti Andrást és fivérét II. Jákót, minélfogya azt István erdélyi vajda, László sárosi ispán és Dienes. Tekus comes fiai, kiknek atyja azt IV. Béla király adományából bírta, visszabocsátották amazoknak. Itt fekeltek tehát Jákó ősi birtokai is.⁴⁸⁾ Azonkívül ott van Meggyes (ma Aranyös-Meggyes) mellett Jákóvára ⁴⁹⁾ és tartozékai, melyeket később Jákó fia András bír, s mely várat Jákó valószínűleg a tatárjárás után nem-sokára épített, s saját nevééről elnevezett.

Ha azonban elfogadnók, hogy Jákóvára a Nagymihályiak ősenek tulajdona volt, úgy egyszersmind döntöttünk volna egy másik, unos-untig vitatott kérdésben is, t. i. hogy az a Kaplyon nembeli András, aki IV. László királyt már koronázása után hollal kegyellenül megverte, azonos a Nagymihályi I. Jákó fiával, Andrással. Pedig ennek elfogadása igen nagy nehézségekbe ütközik, mert hiszen Pauder szerint⁵⁰⁾ az egyetlen erről szóló oklevél hamisítvány, melyet Garay Miklós nádor 1409-ben, jó-hiszeműleg elfogadván, egy itéletlevélben átírt. A királyverés állítólagos esete ez: 1274. febr. 24-én kiadott oklevelében⁵¹⁾ IV. László király a Kaplyon nembeli Jákó fiát Andrást, ama hallatlan cselekedete miatt hogy, vadul rárontva, őt, a koronás királyt, cambucájával szörnyűségesen megverte, hűtlennek bélyegz és a Szamos melletti Meggyes közelében fekvő Jákó-

járól és hozzátartozó birtokokat a nevezett Andrásól elkobozván, azokat Miklós erdélyi vajdának és szolnoki ispánnak adományozza, úgy, hogy még András utódai is, vagy bárki a Kaplyon nemből, ha a vajdát ezek birtokában háborgatná, eo ipso hűtlenség bűnébe essék.

Ha elfogadjuk, hogy ez egész esemény koholmány s az erről szóló oklevél hamisítvány, akkor nyílt kérdés marad: mikép vesztették hát el a Kaplyonok Jákóvárát, s hogyan szállt az a Pok nembeli Miklós vajdára? E kérdés azonban nem lévén sem Ungmegyévével, sem a Nagymihályiak későbbi történetével összefüggésben, fejtegetését másokra kell hagynunk. Tény, hogy a Nagymihályiak okleveleiben Jákó váráról többé szó nincs.

Visszatérve még egyszer a családalapító I. Jákóra, meg kell jegyeznünk, hogy sem szüleit, sem eselleges testvéreit, sem a Károlyi-ággal való rokonsági fokát nem ismerjük. Az a körülmény, hogy Gelyénesen ősi birtoka volt, egybevetve amaz adatunkkal, hogy Gelyénesen 1234-ben egy Kaplyon nembeli Pétert is találunk, Mohe fiát, (ki a Káta nembeli István nejének ugyane helységben lévő birtokát annyira háborgatta, hogy utóbbi azt 100 márkán II. Endre királynak eladni kényszerült), valószínűvé teszi, hogy Jákó és e Mohe fia Péter közt igen közeli rokonság állhatott fenn.⁵²⁾ A Károlyi ősökkel való, szintén igen közeli rokonságot pedig abból sejtjük, hogy az András név ez időben mindkét ágánál gyakori, és az egyes családtagok »Ördög« mellékeve szintén mindkét ágánál előfordul.⁵³⁾ I. Jákó nevével 1271-ben találkozunk utóljára, mint Jako Magnus, vagyis Öreg Jákóval. Ekkor már Nagymihályinak nevezi magát.⁵⁴⁾

Mindkét fia, I. András és II. Jákó, a királyi udvarban is megfordult, utóbbi IV. László főpohárnoka (magister pincernarum) is volt, amaz években, mikor a főpohárnokok hihetetlen gyorsasággal változtak szerencsétlen végű királyunknál. II. Jákóval e minőségében 1279. jan. 30. és márc. 13. közt találkozunk okleve-

lekben.⁵⁵⁾ András azonkívül ungi, Jákó zempléni főispán. A Nagymihályi nemzetség vagyonosodása általuk is szépen haladt előre. IV. László király, mindjárt trónraléptét követő évben, 1273-ban megadományozza őket Zemplénben Sztára és Perecse birtokokkal, (melyeket előbb Csák nembeli Domokos nádor, utóbb Budai Jákó fia Mihály birt), kiemelvén IV. Béla, V. István és saját személye hűségese szolgálatában szerzett érdemeket. Domokos nádornak pedig, ki nemrég, mikor Fejérvár mellett IV. László koronázása előtt hűtlenek a királynét (Erzsébetet) megtámadták, vére hullásával megvédelmezte, egy fegyveres kezéből a kardot kirántva, Erzsébet királyné kárpótlásul más birtokokat adott.⁵⁶⁾

A két testvér részt vesz a II. Ottokár elleni harcokban, a nevezetes morvamezei csatában, hol kiváló buzgalommal harcoltak a király oldalán, miért is ez őket 1279-ben Perecse és Sztára birtokokban újra megerősíti, az ehhez jogot formáló Budai Jákó fia Mihály fiai ellen, kik e birtokhoz még megmaradt jogukat is később eladják a Nagymihályiaknak. Ugyanez évben — kérésükre — Jeszenő nevű ungmegyei birtokukat is, melyet tőlük jogtalanul elidegenítettek, miután azt a leleszi convent megbízottja, Zelemen fia Gergely, körüljárván, rendben találta, visszaadja nekik.⁵⁷⁾

Tiba birtok megszerzésével aztán a nemzetség birtokainak zöme Ungmegyére esik. E birtokot vétel útján szerezték. Tiba ekkor, 1282. táján, az ungi várjobbágyoké, kiktől kevéssel előbb a hatalmas Aba nembeli Dávid fia Finta, jogtalanul elragadta, de László király azt előbbieknél, Wolf, Bálint, György, István, Benedek, Donk és Simonnak visszaadta, a következő évben pedig kérésükre megengedte, hogy azt bárkinek eladhassák, minek folytán 1284-ben Herceg fia Endre, Miloszt fia Bálint, Tamás fia Wolf, és Fekete Simon ungi várjobbágyok Tiba nevű örökös földjök $\frac{1}{3}$ -részét 80 márkáért eladják Gál fiának, Feliciának a maguk, valamint Fehér Simon, Hothen,

Hustugh, Domoszló, Tyba, Gergely és Donk nevében. Tóbiás, a szomszéd birtokos, a maga és Zulusk fia Domonkos nevében, valamint Eleség fia Péter ungi várjobbágy a saját, és Mikeh várnagy, valamint Doroszló fia Benedek, Leustáchi fia Domonkos, Péter fia Edeuch, Dénes fia András, Felicián fia Felicián, Eszbölcz fia Mihály és Lőrinc fia Lukács várjobbágyok nevében ezen adásvételhez beleegyezéseket adták, sőt még négy pap, Márton kaposi, István ungvári, Balázs csicseri és Lőrinc tibai plébánosok is bizonyítják ezt az egri káptalan előtt.⁵⁸⁾ Moys ungi főispán, a vármegye jogcímén később elfoglalja ugyan Feliciántól a földet, de kiderülvén az eladás jogos volta, azt neki visszabocsátja. Topographiai szempontból érdekes az erről szóló oklevélben a szóban forgó földrész határainak leírása. Eszerint az Ungvárról Tibára vezető országutól (strata publica) a Vajnatina nevű patak mentében terjed fel az erdőig, az ut másik pontjától a Kónyus folyó mentén halad felfelé, ugyancsak az erdőig, ott pedig elhagyva a folyó vizét, észak felé a Tyba nevű folyó mentén halad egész a magas hegyekig és nagy erdőig (»ad alpes et silvas magnas«). Érdekes, hogy a strata publica, -- az ut -- mely Ungvárról Tibára vezetett, a mai országot helyén volt, mely ma is metszi mindkét patakot. Az »alpes« kifejezés már a mai Borolló hegységre vonatkozhatott.

1290-ben pedig, ugyancsak a fenn említett várjobbágyok Tibát (vagyis bizonyára a fennmaradt $\frac{2}{3}$ részt) 300 márkáért eladták II. Jákó és I. András comeseknek, kiknek megbízásából Miklós nagymihályi pap és Merse comes kötötte meg az ügyletet az egri káptalan előtt, mit III. Endre király Omode ungi főispán helyeslő véleménye után 1291. aug. 26-án megerősített, kiemelvén, hogy András és Jákó comesek Albert osztrák herceg elleni hadjáratában verejtékes munkájokkal támogatták.

Meg volt tehát vetve a két testvér és maradékai

további vagyonosodásának alapja, immár három vármegyében voltak birtokosok. Így találta őket a századforduló, mely nemzetünk ősi dynastiájának nagy ravatalát látta. Mielőtt a bekövetkezendő zavaros évekbe átkisérnők őket, vessünk egy pillantást szomszédaikra, s Ungmegye többi részének akkori lakóira.

III.

A XIII. század végén már virágzó nemesi életet találunk a megyének egész hozzáférhető részében. Azokat a családokat, melyekkel a Nagymihályiak a későbbi századokban oly gyakorta érintkeztek, már mind ott találjuk, az Ung, Labore és Latorca mindkét partján, sűrűn elszórt falvaikban. E két utóbbi folyó egyik partja már Zemplénmegye, de a szomszédos vidék családai egyazon társadalmat képeztek az ungiakkal, s oly sok helyen birtokoltak, vagy szerepeltek itt, hogy lehetetlen róluk is meg nem emlékeznünk.

Ama számos családon kívül, melyeknek genusbeli hovatartozandóságát nem tudjuk meghatározni, leginkább az Aba, Boksa, Bogath-Radván, Guthkeled, Ákos, Bechegregor nemzetségeket látjuk itt képviselve. Az Abák közül, kik 1300. körül az Északkeleti Felvidék dynasztái, 1290-ben Aba Omode (Dávid comes fia) főispán, Ungmegye ura. Fiaié Nyeviczke vára, melyet tőlök az Ákos nembeli Mikch, később — 1321-ben — zempléni főispán ostromolt, és itt halálos sebet kapott, melyet azonban szerencsésen túlélt.⁵⁹⁾ Nyeviczket az Omode fiak hatalmának összeomlása után a Drugethek kapták, kik azonban csak a XIV. évszázad 3. tizedében származtak át hazánkba Olaszhonból. Róluk később lesz szó.

A mesés eredetű Boksa nemzetség, melyből az eszenyi és polyánkai Csapy, a bodrogi Zerdalietyi,

Agóczy, boeszkói és kismarjai Boeskey, gálszécsi Széchy, soóvári Soós és Zritthey (Szürthey) családok származtak, Ungmegyében csak 3-ik ismert nemzedékében tűnik fel, mikor 1281-ben Illés, Beel Kelemen fia, Zürthe birtokát 300 márkáért, 1282-ben pedig György és Jakab, a Behegregor nembeli Apa fiai Csap földét és Zyrthe (Szürte) ungmegyei birtokát eladja Boxának, Tamásnak, és többi testvéreinek, kik 1281-ben már Ráth ungmegyei birtokba is beiktattának, 1286-ban pedig Ásvány birtokhoz jutnak hozzá, melyet Buthkay András Tamásra, Simon fiára, váltságdíj fejében ruház, egy papnak halálos megsebesítése és szolgájának megölése miatt.⁶⁰⁾ A Boksa eredetű családok közül a Soósok Sárosban, a többi Zemplénben és Ungban szerepel, különösen a Csapyak, Zrittheyek, kiknek neve is ungi birtokuk után hangzik így, továbbá a Széchyek a Nagymihályiakkal minduntalan érintkeznek.⁶¹⁾ A Boksa nemzetség első ismerőse Tamás, ennek fia pedig Simon comes. A nemzetség Karácsonyi szerint (l. 60 jz.) szláv eredetű, ősi birtoka Csehi helység Hevesben.

A Behegregor nemzetség, mint imént láttuk. Szürthét és Csap földét birta a Boksák előtt. Ugyanitt 1281. előtt Mátyás comes, Roland bán fia volt birtokos, ki a mondott évben Csapot, Sylvester fiával Miklós de Tincen-nel cseszeréli ennek Hunczky nevű földéért, Szürthét pedig Illésnek, Beel Kelemen fiának adományozza, ki azt, mint láttuk, a Boksáknak adta el.

A Guthkeled nemzetség Zemplén felől terjeszkedett át Ungba, de itt, mint fennebb láttuk, már 1286-ban egy tagja, Buthkay András, Ásványban birtokos volt. E nemzetség rendkívül szétágazott. E vidéken a sárvármonostori főágnak Apaj Istvánról nevezeti ága terjedt el, s belőle származtak a már fennebb (Apa bálnál) említett családok.⁶²⁾ Ungban már 1238-ban, a tatárjárás előtt találunk e nemből származó Privart főispánt. A Nagymihályiak főleg két Guthkeled nembeli családdal, a Ráskayval és Buthkayval

fűznek szorosabb összeköttetést. Mindkét család az 1260-ban elhunyt István nádor, bán és hercegtől származik.⁶³⁾ Fiától, Málczai Pál szörényi bántól származó unokája, Vid a Ráskai nevet veszi fel, 1300—1334. közt szerepel. Leánya Nagymihályi I. László neje. Vid testvére István a Csatári, Márki, Málczai családok ősei, másik testvére, Miklós a Buthkaiak őse.

A Bogáth Radván nemzetség ama családait, melyek megyénkkel s a Nagymihályiakkal gyakoribb érintkezésben vannak, Zemplénben a Laborc balpartján találjuk. Főfészük Bánóc tájéka: Lazony, Berettő, Izsép. Bogát 1227-ben él, két fia van: István és Fülöp. Ez utóbbit nemzetségbeli rokona, Csiz megöli. István 1252-ben birtoka után a Berettői nevet használja, ekkor találkozunk vele utóljára. Fiai: II. István és Miklós. Utóbbi 1324-ben kapja Toldi Botond fiának Péternek hűtlensége nyomán Berettőt, Lazonyt, Lacskót,⁶⁴⁾ ezért 1326-ban »Lazonyi«-nak nevezi magát. Leánya, Magych (Magdolna) 1337-ben Telchi Demeter fiának özvegye. István a Pelejteiekkal, fia Jakab a Cseleiekkal pereskedik. E Jakab testvérei még: János és Zsebe (Erzsébet), ki János boldvakői várnagy neje. Ez itt elősorolt családtagok mindenike esetleges birtoka után nevezi magát minden állandóság nélkül, pl. Jakab hol Izsépi, hol Lazonyi, Bánóczi vagy Berettői.⁶⁵⁾ Mindeme nevek alatt tehát Bogáth-Radvánok rejlenek. Bánóczi Miklós, familiarisával, Ruch fia Pállal együtt Csicsery Istvánt, midőn Rácország felé utazott, az ungmegyei Szentes birtokon (Szentesligete erdőben), megölte, testvérét Jánost megsebesítette. Ebből a Csicseryekkel hosszú, bonyadalmas perök származik, melynek az a vége, hogy a Csicseryek kárpótlásul több birtokot, így Berettőt is, elszerzik a nemzetségtől.⁶⁶⁾ Általában Ungban különösen a Csicseryekkel sűrű érintkezésben vannak. Monoki Simon altárnok neje 1369-ben Csicsery Erzse. A Bogáth-Radván nemzetségből erednek mint tudjuk, a Pelejthey, Kisazary, Szaday, Cseley (Záh Felicián lesújtója!), Monoky, Hosszumezey, Pó-

say Isépy és nemzetünk egyik büszkesége, a Rákóczy család.⁶⁷⁾

Az Ákos nemzetség a XIV. század elején kezd felépni, szintén a Laborcon tul, Zemplénben. Mikch zempléni főispán és a királyné tárnokmestere kapja 1321-ben Pazdicsvárárt, Deregnyőt, melyek addig a magvaszakadt Renold fia Péteréi voltak.⁶⁸⁾ Pazdics vára azonban nemsokára ismét más kézre kerül, még pedig Ujvári Loránd fia Miklós fia Lorándéra, akinek magva szakadván, a királyra száll. 1403-ban pedig Zsigmond király Cseby Lőrinc fiának Vörös Miklósnak, Kerecseni Mátyás fiának Miklósnak és társainak adományozza.⁶⁹⁾ A Pazdichy, Deregnyői, Deregnyői-Bessenyei és Upory családok e nemből erednek.⁷⁰⁾

A Káta nemzetség tudtunkkal itt nem birtokolt, de mivel a belőle származó Csáholyiakkal és Tunyogiakkal később — pereskedések folyamán — találkoznak, felemlítjük.

A genusba eddig be nem osztható családok közül legszorosabb összeköttetés fűzte a Nagymihályiakat a Leszteméryekhez, kik nevüket a zemplénmegyei, de Ung határán fekvő, ma is fennálló Lasztomér helységtől vették. A Nagymihályiakra vonatkozó oklevelekben talán egyetlen más névvel nem találkozunk olyannyiszor, mint e kihalt, hatalmas nemzetség tagjaival, mely a XIII. századig mindenestre felviszi fát, s több megyében, Ungban is, többek közt Jenkén, Kereszten, Székón birtokos, miért is egyik ága Jenkey. Tiba környékén is le akartak telepedni a Leszteméryek, amit világosan bizonyít egy oklevél⁷¹⁾, melyben Nagymihályi György tiltja Leszteméry Albert fiait Pethót és Mátyust, valamint L. Domonkos fiát Miklóst és Donchot, hogy az Orohua patakon tuli, Tiba birtokához tartozó földterületen falut alapítson. A káros járáshoz tartozó Szenteshöz és Jakabházához is tényleg tartottak a Leszteméryek, 1416-ban, mikor nevzett birtokok és egy malom miatt Leszteméry Péter leánya Anna Bánóczi Lászlóné (kit Leszteméri Orbán képviselt) perel Nagymihályi Péter nagybányai plé-

bánossal,⁷²⁾ 1398—1400. közt Ungmegye alispáni székében is találjuk a családnak egy tagját, Miklós ~~ix~~ Jánost (ki 1414-ben is él), végül ungi percek, határjárások alkalmával feltűnően sokszor találkozunk a család tagjaival, mint királyi biztosokkal.⁷³⁾ A Nagymihályiakali gyakori házassági rokonságukat látjuk a családfán. Nagy Iván szerint első ismert ősük Iván 1260. táján. fia van, köztük Jenkei Albert (1302—10), kitől az ungi ág származik. A Leszteméry családból ágaztak el Nagy Iván szerint az Iván, Mátyus, Donch és Zeleméry családok.⁷⁴⁾ Bár a család névadó birtoka a Bogath Radván birtokok közelében fekszik, a Leszteméryeket ezekhez nem sorolhatjuk.

Viszálykodások alkalmával érintkeznek a Nagymihályiak szomszédaikkal, a Bethleni és Zbugyai nemességekkel. Ne gondoljunk itt iktári avagy bethleni Bethlenekre, Nagymihály szomszédságában volt akkor Bethlen (Bethleem) nevű falu, mely (Csánky szerint) a mai Betlenóc pusztával volt azonos.⁷⁵⁾ Itt, valamint a szintén Nagymihálylyal szomszédos Zbugyá (ma: Izbugya) volt egy közös eredetű, a Nagymihályiakkal, határsértések miatt örökösen perlekedő család, a Bethleni és Zbugyai nemesek. Közös eredetüket Zsigmond királytól közösen nyert címerök igazolják.

A Nátafalvi (ma: Nátafalussy) családdal is fogunk találkozni, mely a zemplénmegyei Nátafalván ősidő óta birtokos. 1219-ben Nátán lakik Ádám nemes ~~ur~~. Náta pedig 1254. előtt él. Ettől a családnév. Ennek fia Gergely több másutt fekvő birtokáért cserébe kap IV. Béla királytól a zempléni Leznán és Csemernyén 30 eke földet.⁷⁶⁾ Így származtak a Lezna Csemernyei nemesek is. Szirmaynál⁷⁷⁾ olvassuk továbbá, hogy IV. Béla 1258-ban a parlagon heverő ~~és~~ lakatlan Rozvány és Géres nevű, a zempléni vár ~~jó~~ szágából kivett földeket Ade, Igenor és Ambrusnak Péter fiainak adományozta, és ennek köszönhetően Nátafalussy és sok más család részint eredetét, részint vagyonát. A fennebb említett Gergely fia Márk 1321-ben zempléni alispán.

Ungmegye délnyugati csücskében tovább terjeszkednek a csicseri nemesek, s ez időben már átjutottak Zemplénbe, Szabolcsba. Az 1216-ban élt, már említett Jób de Checher fiának Miklósnak két fiától Páltól és Istvántól vált külön a csicseri Ormos család. Az apáról fiura szálló hagyomány szerint Jób dédunokája ormos hátu (pupos) volt, s ennek utódai-ból származott az Ormos család.⁷⁸⁾ A XIV. században Csicseri Mihály neje a Guthkeled nembeli Báthori Ilona. A Csicseryek, mint már említettük, Kálmán királytól kaplák Csicser földét. Elismeri ezt IV. Béla király is 1265-ben, midőn, tekintettel arra, hogy a földterületet a Latorca folyóval együtt Kálmán király Frideriknek s fiainak Andrásnak és Frankának adta, abból Mixe örökrészét Szoboszlónak s rokonainak, Lőrinenek, Simonnak és Lorándnak, nevezett Friderik dédunokáinak birtokába átadni rendeli. Egy másik Csicseri Jób 1273-ban a kir. szakácsok igazgatója (rector cocorum nostrorum) és Radáchfeldét, 1284-ben pedig ugyanesak IV. Lászlótól Komlós földét kapja, melynek birtokában III. Endre, kiemelve Bécs osztrómánál tanúsított vitézségét, őt megerősíti. Ugyane Jób mester III. Endre előtt Lőrinc fia Sándorral perdöntő párbaft viv. 1297-ben pedig Omode nádor Ungon kell oklevele szerint a Csicseri családból származó aradi Fekete Péter comes, Simon fiának Jób-nak a Latorca nevű erdőt átengedi. A család a XIV—XV. században is vezérszerepet visz Ung délnyugati részében, s különösen a zempléni Bogáth-Radvánokkal és a leleszi conventtel van örökös háboruságban. A csicseri nemesektől származik az Orosz, Ormos, Jobbos és Csicsery család.

A XIII. század vége felé származnak át Ungba a Csicseriek birtokai közelébe a történelmi nevű Pálóczi, az egri hőst producáló ruszkai Dobó és a ruszkai Bátor családok ősei, kik Nagy Iván szerint a Tekule nemzetségből származnak. Egyik ősük, Pányoki I. Jakab (Gergely fia) 1263—313. közt él, 1290. körül ungi főispán.⁷⁹⁾ Két fia van. Egyik Pányoki,

vagy Ruszkai Dobó, a r. Dobó család, másik **Ruszkai I. János**, a r. Bátor család őse. I. Jakabnak **V. István** ifjabb király 1263-ban Ungban Szenna, **Ráth Csepely**, **Radács** birtokokat adományozza, **kiemelve** nagy érdemeit, melyeket nevezett az ő zászlaja alatt bolgár hadjáratban részt vevén, Viddin előtt **szerzett** IV. László 1286-ban az ungmegyei Bezőt is **neki adományozza**, 1302-ben megveszi Jakab a **Karesavaiaktól** Mátyócot, 1311-ben pedig a papsai nemesektől **Ruszkát** (ma: Dobó-Ruszka), melyről egyenes utódai **magukat** nevezik. Jakab, III. Endre hű embere volt. **Róbert Károly** ellen azonban fellázadt, **miért is ez** őt Szennás (Szenna) birtoktól megfosztja, 1313. **jun 22-én** azonban Barsa Kaposz nádor közbenjárására kegyelmébe fogadja, és a birtokot neki visszaadja.⁸⁰⁾ Két fia Károly hű embere, ki őket 1317. nov. 1-én az ungi ispán biráskodása alól kiveszi. A következő **tavaszon** **Aba Amade** hűtlen fiainak elkobzott **jóságait** (köztük Ricsét) kapja. 1319-ben osztozik a két fivér **Ruszka**, **Radics**, **Palágy**, **Csépárfölde** és **Szena** ungi birtokokon. 1320-ban **Gálócsot** kapják, 1321-ben **pedig** Dobó kapja **Galambulázat**, (Ung m.) 1327-ben **Reb-rinen** osztoznak **Zádor** mesterrel s fiával. 1325. jan. 23. a két fivér birtokát újabb felosztás alá **veszi**. A **Pálócziak** őse I. Gergely másik fiának, **Pányoki I. Péternek** **Máté** nevű fia, ki él 1325—53 közt.⁸¹⁾ **Pányoki I. Péter** azonos ama **Petene Péter** ung-zempléni **főispánnal**, ki az 1320-iki ung-zempléni néplázadás alkalmával a felkelt orosz ajku lakosság élére állt, s a szomszédos galíciai oroszokkal egyesült, de **Domokos erdélyi vajda** által legyőztetett,⁸²⁾ miért is többek között **Purustján várát** is elvesztette. A **pálóci várkastély** később a XVI. században a **pálóci Horváth család** birtokába jut, melynek őse a **Stancsics-Horváth család** sarja, 1550. után jött **Horvátországból** hazánkba s **ruszkai Dobó Ferenc** által 1586-ban **Leváról** **Ungba** hivatván, **Pálócon** **curiát** nyer.⁸³⁾ A **Pálócziak** történelmi nevű nemzetsége **Mohácsnál** lelte **síriját**.

A **Karesavát** és környékét birtokló **Karesavai**

(Korchvai) nemesek, valamint a Németiben birtokos Nempti-ek genusbeli hovatartozandóságát és leszármazását, sajnos, nem tudjuk. E családok, mint a Szláray oklevéltárból látjuk, a XIV—XV. századokban Ungmegye középső részén igen el voltak terjedve. Találjuk még ez időben Ungban — Nagy Iván szerint — a Mokcsayak őseit, kik közül Cheme ungi várjobbágy fia, Dénes 1285-ben kapja, a kunok elleni, 1282-iki hódmezei csatában szerzett érdemeiért Csepely, Moksa helységeket, várjobbágyi minősége alól való felmentésével egyetemben.⁸⁴⁾ Dénes 3 fia 1354-ben: Dénes, Miklós, Gergely. Az Olcsváryak ősei is állítólag már 1270. körül találhatók Ungban.⁸⁵⁾

A Csebyek, kiknek ez időben Zemplénben, a Bodrog-Tisza mentén 19 falujok van, s kik a mai Cseb, (akkor Alcseb-Felcseb) Ungmegyével szomszédos helységben is bírván, a Nagymihályiakkal minduntalan közlekedtek, Nagy Iván szerint a Gathályi családdal egy törzsből származtak, s mivel ezek, mint láttuk, Guthkeledek, eszerint a Csebyek is e genusba volnának sorolandók. A régi oklevelekben előforduló Alcseb egyébként Gathálylyal azonos.⁸⁶⁾ Őseik, Gathál fiai: Ivánka és László, 1278-ban ítéletileg elmarasztaltak. A Csebyek később — úgy látszik — a Pazdicsyakkal azonosak (s akkor az Ákos nemhez kellene számítanunk).⁸⁷⁾ A Kamanyaiak, Lasztóczyak leszármazása homályos. Utóbbiak közül Márton fia Lukácsal, Ivánch fia János és Péter fia Domonkos 5 fiával 1339-ben találkozunk, a mi bizonyítja, hogy családfájokat a XIII. századba viszik fel. Zemplénben a XV. században 8 falujok van.⁸⁸⁾ A Czékeiek a Nagymihályiakkal közösen a Kaplyon nemből erednek: Zemplénben, Ujörben birtokosok (1371-ben Czékei László leánya Bánóczi János özvegye).

Végül meg kell emlékeznünk Ung és Zemplénmegyék későbbi dynastáiról, a »gerényi és homonnai« Drugethekről, kiknek ősei a XIV. század harmadik tizedében származnak át Itáliából, s kik a következő századokban a Nagymihályiakkal szüntelenül peres-

kednek, viszálykodnak, sőt a két nemzetség között ellenszenv oly állandó, hogy a két nagybirtokos család, mely évszázadokon át élt egymás tőszomszédságában, egyetlen házassági összeköttetéssel sem lépett egymáshoz közelebb, hiába keresünk ilyet akár a Drugethek, akár a Nagymihályiak családfáján. A házánkba szakadt két Drugeth testvér, Fülöp és János, mindjárt a nádori méltóságot kapja, ami mutatja, hogy Róbert Károly példátlan kegyét élvezték. Atyjuknak Hampel József Drugeth Miklóst tartja, ki 1267-től fordul elő Durget, Druetto, Druettus, stb. néven. Itáliában 1267-ben királyi tiszt, 1275. nápolyi I. Károly király hűbérese. Mint ilyen, nejével Nuceriába küldik, hogy ott a trónörökösök gondozójává legyen. 1279-ben a capuai Erazmus torony őre. A fennemlített János nádor fia: Willermus nádor (neje Folyk Mária), I. Miklós 1354-ben országbíró, kitől a gerényi törzs és II. János. A Drugethek zempléni-homonnai birtokait mellőzve, megjegyezzük, hogy Ungvárt, mely 1312-ig a szent korona javaihoz tartozott, ezentúl 1684-ben bekövetkezett kihaltukig szakadatlanul bírták. I. Jánostól fia Miklós országbíró, előbb pedig Lajos és Endre hercegek nevelője örökölte. 1384-ben Ungvár Drugeth Lászlóé, ki a pálosoknak itt zárdát épít.

Az akkori Ungvár, mint Mészáros Károly kimutatta,⁹⁰⁾ nem mai helyén, de attól délkeletre, Gerény és Radvánca mai helységek helyén feküdt.

A Drugethek, ungi birtoklásuknak első évszázadában, ugylátszik, éppenséggel nem örvendhettek valami nagy népszerűségnek. Lehet, hogy az ungi nemességnek szemet szurt, hogy ez idegen nemzetség aránylag csekély, a rozgonyi családban szerzett érdemeiért egyszerre a legmagasabb tisztségekhez jutott. Legalább ez látszik a Csicsery család egy okleveléből,⁹¹⁾ melyben olvassuk, hogy az egri káptalan 1358. tavaszán Lajos király parancsából Kapos ungi városban, a megye közgyűlésén vizsgálatot tartván aziránt bűnös-e néhai Drugeth Miklós országbíró fia II. János

és néhai Drugeth I. János nádor fia III. János abban, **hogy** Csicsery Domonkos fiát Jánost megsebesítették, tagjait megsezonkították s fivérét Istvánt megölték, a vármegye nemesei tömegesen tettek bizonyosságot a Drugethek bűnössége mellett, holott utóbb, midőn ugyanezen ügyben Zemplénmegye tartott vizsgálatot, a Drugeth fiuk ártatlansága kitűnt, valamint az is, hogy Ungmegye »falsa suggestione« állította ki az ellenkezőről a bizonyítványt. Bebizonyosodott, hogy Csicsery Istvánt Beke fia László ölte meg és a Drugethek famulusai, Bánóczi (vagy Lazonyi) István fia Miklós, és Pouch fia Pál voltak bűnrészesek, de maguk a Drugethek ártatlanok.⁹²⁾

Közljük teljes névsorát amaz ungi nemeseknek, kik olyannyira készek voltak a Drugethek felett pálcát törni; nem ugyan azért, hogy mi is pálcát törjünk felettök, de hogy lássuk, mily dus nemesi élet virágzott 1359. körül megyénkben. Eszerint a Drugethek bűnösségét tanuvalломásokkal bizonyították: Pánki (Pányoki) Péter fia Mátyus (a fennebb említett Pálócziak öse), Bathuai Miklós fia László, Ztritthei László fia Tamás, Ruzkai István (dictus Batur), Doboui Dobou fia Jakab, Tibai Lőrinc fia György és Vlad (II. László), Iskei Gergely fia Miklós, Maschai (Mokcsay) Dénes fiai Miklós és Gergely, Euri Antalys fiai János és Tamás, Ruathi Andarnuk fia András, Laázi Miklós fia János, Ztritthei László fia Mihály, Aradi Kopoleh fia László, Nemptii Miklós fia Zochyk, Pál fia János, János (dictus Tompa) fiai Simon, Beke, Miklós, Homoki, Kozma és János, Chazlouezy László fia János, Beeli Péter fia Mihály, Egyed fia István, Péter fia János, (az alperes Drugeth János, Miklós fia familiarisa), Haraszti István, Vaykolchi Miklós fia Jakab és Mihály, Vaykolchi István fia Lukács, Helmei Péter, Laázi Denk fia Kozma, Tegenyei Loránd fia Miklós, Ventyk fia László, Banai Bana fia András, Tornolchi János fia István, Helmechi Bathyz fia László, Kistarnóczi Bod fia Donch, Kistarnóczi Péter fia Domonkos, Nemptii Dénes fia László, Polyáni

Ramacha, Puxai (Ptruhsai) Miklós és György, Baranyai Pál fia István, Godolyási István fia Miklós, Keresztolchi János fia Miklós, Zelemenchi András fia Mihály, Raathi Andurnuk fia Jakab, Zuhahorai Vaythych fia Péter, Nunay (Minay) Miklós fia László. Naradi Péter fia Tamás, Naradi János fia Mátyás. Nemptii Dénes fia István, Pynkolchi Demeter fia Bythou, Barthai Pál fia Lukács, Pulsai Domonkos fia Pál, Palaghi János fia Pál, Thybay (I.) András fia Mihály,⁹³ Porcholi Miklós fia Ugrun, Baranyai János fia Péter, Kistarnóczi Imre fia Bereczk, Kalichi Bodó fia Iván, Waykolchi Bense fia Péter, Korchuai Miklós fia Dezső, Humuki László fia Jakab.

Ime, mily gazdag, sokatmondó névsor! Ha hozzátesszük, hogy pl. a Nagymihályiaknak, kiknek itt (Thybay név alatt) csak 3 tagja van képviselve, amaz időben legalább 20 férfitagja volt életben, s ha a többi családonál is hasonló arányt lételezünk fel, micsoda fényes társadalmi életre következtelhetünk akkor Ungban, vagyis annak lakott részében, mert hisz mindeme családok csak a délnyugati sik részen voltak összehozva (mint a helynevekről vett családnevekből látjuk) s a mai bereznai és perecsenyi járások akkor csaknem lakatlanok voltak.

Szükségesnek tartottuk mindeme családokat felsorolni, hogy, ha később találkozunk egyes tagjaikkal, ne legyünk kénytelenek minduntalan kitéréseket tenni genusbeli hovatartozandóságuk meghatározása miatt.

Említsük még meg, hogy a XIII. század alkonyára felé, mint okleveleink keltezéséből kitűnik, az utolsóelőtti Árpádházi király, IV. László is járt megyénk területén, Jenkén,⁹⁴ s ezzel térjünk vissza a Nagymihályiak történetére.

IV.

A XIV. század első évtizede különösen zavaros volt hazánk történelmében. Háromszori trónváltozás, pártvillongások, dynastiák versengése a koronáért, megannyi alkalmat adtak az arra termetteknek, hogy ki-vegyék részüket az egymásratorlódó események intézéséből. A Nagymihályiakról egy egész évtized folyamán, 1301-től 11-ig hallgat minden oklevél, tehát valami rendkívüli módon nem érdeklődhettek az akkori bonyadalmak iránt. Egyébként nem is igen volt a nemzetségnek akkor olyan koru férfitagja, ki e mozgalmakban tétleg résztvehetett volna. A két testvér, II. Jákó és I. András, már aggastyánok, fiaik meg ifjak lehettek (ahogy adatainkból kivehető). Így 1301-től 1311-ig alig van adatunk róluk. 1304-ben II. Jákó, (ki 1289-ben Kérész birtokon is tulaj),⁹⁵⁾ a sztrárai birtokhoz tartozó Felzubugya egy részét servienseinek, Alzubugyai Bodiszló fiának Lászlónak és Péter fiának Jánosnak adományozza, kik őt különböző alkalmakkor — vérük ontásával is — szolgálták. A föld határáként egy hársfa, egy bükkfa, a Churnapataka, Zuharzubugya és Zuharzdub folyók, az országot, András birtoka, a Mersegyepüje, és valamely Gyertyánturuncs nevű liget vannak kijelölve. 1311-ben pedig ugyancsak II. Jákó, kivel ezuttal utóljára találkozunk, maga és fiai, II. András, I. László, IV. Jákó nevében, ifjan elhalt fiának, Jánosnak a zempléni Ujfaluban birt részét Erzsébet leányának, és vejének, Szeretvai Tamásnak, István fiának vallja örökül.

A Róbert Károly uralkodása elején mutatkozó lázongásokban tanúsított pártállásukról is csak több mint egy emberöltővel később kelt oklevélből értesülünk.⁹⁶⁾ E szerint egy rájok nézve igen veszedelmesen végződhető per alkalmával a következő nemzedék erősen hivatkozik apáinak, az Omode fiak és Pethene lázadása idején szenvedett sok viszontagságára, melyeket Róbert Károly iránti hűségükkel vontak ma-

gukra. A lázadók váraikat lerombolták, birtokaikat teljesen feldúlták. közülők és őseik közül sokan külföldböző kinzásokat, tagcsontkításokat szenvedtek, többben vérüket ontották és megölettek, mely alkalommal a birtokaikhoz való jogcímüket igazoló okleveleik is elvesztek. Ámde — igazán lehet Komáromynak, ki e dolgokat, minthogy a Nagymihályiak azokat akkor tisztán opportunizmusból is mondhatták anélkül, hogy egykoru oklevél bizonyítaná, bizonyos fenntartással fogadja.⁹⁷⁾ Ámde az Anjouknak irántok tanusított állandó jóindulatából, valamint abból, hogy többen közülők (pl. Lőrinc) a királyi udvarban is tartózkodtak, következtetjük, hogy a felkelőkhöz nem tartoztak. Pedig emez exponált vidéken nagyon is jó talajra találunk az Omodék törekvései, hiszen az Északkeleti Felvidék e zavargások legfőbb színhelye volt. Fogadjuk el Komáromyval, hogy a Nagymihályiak ez időben ügyesen fentartott semlegességben maradtak.

Mielőtt áttérnénk a család történetére és a vármegye topographiájára nézve oly érdekes 1335-iki birtokosztásra, szemlél kell tartanunk az akkor élő — immár harmadik ismert — nemzedéken. A család I. Jákó két fia óta állandóan két ágat különböztet meg. II. Jákó és I. András ágát, s minden későbbi birtokfelosztás eszerint történik. II. Jákónak (I. családfát) 4 fia van, kik közül I. Lászlónak és II. Andrásnak ismét több gyermeke van, János, mint láttuk, ifjan elhalt, IV. Jákó⁹⁸⁾ későbbi sorsáról mi sem tudunk. Amennyiben az Omode fiak lázongása csakugyan életébe került volna valamely Nagymihályinak, úgy — az ismertek közül — csakis ez lehetett az áldozat. I. István 1330-ban még él, de az 1335-iki nagy birtokosztályban már részt nem vesz.⁹⁹⁾ II. Jákónak ismerjük még Erzsébet nevű leányát, kinek első férje Szeretvai István fia Tamás, második Csicseri Miklós. I. Andrásnak, az állítólagos királyverőnek 3 fiát ismerjük, I. Lőrincet, Mihályt és III. Jákót. Mindhárommal még találkozunk. Négy leánya közül ismerjük Annát, bár férje nevét nem tudjuk. Másik leánya

Somogyi (Tellyesbrunni) Vel nejének nagyanyja, harmadik leánya, Kata, a Pok nembeli Miklós erdélyi vajda neje, negyedik ismeretlen.

E Pok nembeli Miklós vajda volt a fennebb tárgyalt aranyosmeggyesi Jákóvár tulajdonosa, mely állítólag apósától a királyverés után koboztatott volna el. Első nejében, Erzsébetben Árpád vére is csörgedezett, hiszen ama Moys nádornak volt leánya, kinek neje Erzsébet, valószínűleg IV. Béla Anna leányának és Rosztiszló hercegnek leánya, tehát IV. Béla unokája volt. S minthogy Miklós vajda első nejétől való késő utódai a Nagymihályi család Tibay Pongrácz és Sztáray ágaival többszörösen összeházasodtak, így a Nagymihályiak utódai is ama szép számmal lévő családok közé tartoznak, kiknek az Árpádok királyi véréből is jutott, ha nem több, néhány csepp.¹⁰⁰⁾ Miklós erdélyi vajda utódai »Meggyesaljaiak.«

Ama Nagymihályi Gergely, Lőrinc fia, ki okleveleink szerint Csák Máté ellen a király pártján harcolt, mint Nagy Gyula világosan kimutatta,¹⁰¹⁾ nem Kaplyon, de a Turul nembeli biharmegyei Nagymihályiak sarjadéka, miért is szereplését mellőzzük. A Kaplyoni Nagymihályiak, úgy látszik, jó ideig a hosszantartó zavargások alatt kétségtelenül néptelenné vált birtokaiknak újbóli felvirágoztatására, rendbehozására fordították idejüket, mert 1314-től kezdve, mikor Lőrinc Zubugya és Hozdó birtokokat Pečene II. Pétertől (a Pálóczi ős, Mátyus fivéréből) Barkó váráért, melyet ez Ryuche birtokán cserélt, viszont megszerzi csere után, egész az 1335-iki nagy osztzkodásig nevezetesebb momentum nem fordul elő a család életében, kivéve, hogy a szathmármegyei Kaplyonokkal Gelyénes iránt egyre pereskednek,¹⁰²⁾ s a peres ügyükben a király fogott bírák által leendő perdöntő esküt ítél, amely eskü letétele után a Nagymihályiak egyrésztől, Demeter fia Finta és Kaplyon fia Miklós más résztől nevezett birtokba beiktattatnak. 1331-ben pedig Lőrincnek Miklós vajda fiaival, Móric későbbi bakonyi ispánnal és Istvánnal gyűlik meg a baja, néhai nővé-

rének, a vajda özvegyének végrendelete miatt. Kata ugyanis paraphernaleseit Lőrincre hagyta végrendeletileg. A tárgyalásra kitűzött napon Lőrinc a tanúkkal megjelent, de Miklós fiai bizony se személyesen nem jöttek, se megbízott által nem képviseltették magukat. Miklós kárászi és István várdai lelkészek azonban kihallgatták Lőrinc tanuit, elsősorban Márk, nagymihályi rector ecclesiae-t, ki megesküdött arra, hogy Katalin asszony az ő és fivérei, és sok más előkelő férfi jelenlétében hagyta leánynegyedét és hitbérét Lőrincnek és hozzátartozóinak, Buthkai Péter, Leszteméri Benedek és Vinnai Dénes is hasonló értelemben esküdtek meg, azonkívül a vidék nemesi közül Leszteméri Illés fia, János, Bokoch fia István, Szerethwai Ramocha, Butk fia Márton bethleni nemes, Csebi Lőrinc fia, egy Hosszumezei, Náta fiai, a Leznai nemesek és még sokan mások.¹⁰³⁾

Később, 1337-ben újra volt ez ügyben tanúkihallgatás, mely alkalommal Tunyogi Emuch fia Gergely, Loránd fia Tamás, Kusmud Gergely fia Pál, Geledi Péter fia Péter, Lazonyi Domonkos fia Miklós comes, Füzesséry András fia János, Hosszumezei Markalf fia Miklós, Zbugyai Péter fia Pál, Leszteméry Miklós fia János, stb. hasonló értelemben vallottak.

Általános culturtörténeti, és Ungmegyére nézve topographiai szempontból is rendkívül érdekes a Nagymihályiak két évig tartó osztozkodása birtokaikon. Ennek kezdeményezője Lőrinc fia, a még akkor ifju György volt, ki azt állította, hogy annak idején II. Jákó és I. András birtokaikat egymás közt rendszeresen fel nem osztották, miért is ő — bizonyára tekintettel a családtagok számának növekedésére — követeli az osztozkodást. Ennek ellenében II. Jákó fiai, I. László és II. András azt állították, hogy osztozkodás ugyan volt köztök, de az arról szóló iratokat György atyja, Lőrinc kezére bízták, kinek kezén azok elkallódtak. Ők egyébként jóindulattal hajlandók ismételtlen osztozkodni, mire — előzetes tárgyalások

lán — a család tagjai személyesen, vagy megbízottaikkal megjelenvén Pál országbíró előtt 1335. szept. 5-én, abban állapodnak meg, hogy a Zemplén, Szathmár és Ung vármegyékben fekvő birtokokat a nemesség két ágának, II. Jákóé és I. Andrásénak megjelölően, két részre osztszák. A két előbbi vármegyében II. Jákó fiai, II. András és I. László, az utóbbiban I. András három fia eszközölje a felosztást a kily és az egri káptalan embereinek, valamint az összes zomszédoknak jelenlétében. Ungban, a két részre osztás megtörténtével az egyes fél birtokrészek első álasztási joga II. Jákó fiait illeti, II. András fiai pedig a felmaradó felerészszel elégszenek meg, a másikét megyében pedig megfordítva. Időközben kitűnt gyan, hogy Nagymihály várán és jószágaikon I. András 3 fia, maguk közt 1330-ban a váradi káptalan előtt már megosztoztak, anélkül, hogy a már akkor eljesskoru György az osztozkodásban közreműködött volna, sem pedig II. Jákó vonalára nem voltak tekintettel. Ennélfogva a felosztást Pál országbíró megsemmisítvén, a felek kívánságára újat rendel el. A régi osztásnak Nagymihály várára vonatkozó részét azonban érvényben hagyták. Eszerint abban a régi aputól Jákó fiainak tornyáig eső rész Mihályé, a másik rész a kaputól az András fiainak tornyáig, és palatiumig és ennek szögletétől Lőrinc háza körül nenvén, a Szent Margit kápolnájának szögleteig, egész annak szentélyeig, a kápolnával és toronnyal együtt egyen Lőrincé, a vár falától a palatiumig terjedő másik rész III. Jákóé, a vár másik fele pedig a II. Jákó fiait régóta romokban van. Azonkívül, mivel Lőrincnek s fiainak Nagymihályban fekvő telke a többi családagokénál kisebb és silányabb, az II. Jákó fiai által a Labore folyó körüli, a nagymihályi templom mellett lévő földből kikerekítendő lesz. Jobbágyaik vagy szolgálók közül pedig ha valamelyik a másik fél birtokára akarna átköltözni, azt az osztozkodás napjától számított 2 héten belül összes javaival együtt szabadon tehesse, a szokásos váltásdíj lefizetése után.

Az osztzkodás napjáig a jobbágyokat senki a felek közül ne sanyargassa.

Az osztzkodás, huzavona után, 1335. nov. 8-án megkezdődött. Mint királyi emberek szerepelnek: Jákó két fia I. László és II. András részéről Lez István, I. András 3 fia részéről Lesztéméri Miklós fia János, az egri káptalan kiküldöttei Mihály és Miklós papok. Buruchfalva birtoknál kezdtek, mely részben Zemplénben, részben Ungban feküdt. Ungban fekvő része kettéosztatván, II. Jákó fiai az északi részt választották, a déli maradt András fiainak. E birtok határainak leírásánál akadunk a gyepükre. Eszerint Burucsfalvától északra voltak már a gyepük, az ország gyepüi, a mai Örmező-Szinna vonalánál vagy mivel lejebb, s a Vihorlát láncának bele kellett esnie a gyepük vonalába.¹⁰⁴⁾

De már a második birtok, Vinna felosztásában Lőrinc ur akadékossga folytán megakadt az egész osztzkodás. Lőrinc attól félt, hogy rosszabb földek jutnak neki majd, mint a milyenekkel eddig birt s ezután hiába kísérlették meg testvérei s a másik fél őt jobb belátásra bírni, az egész osztzkodást megghiusította. Bizonyos, Tarnához tartozó földekről azt állítván, hogy azok Ozdóhoz és Zbugyához tartoznak, nem volt hajlandó azokat megosztás alá bocsátani. Kitént továbbá, hogy Lőrinc ur a család más birtokait is jogtalanul elfoglalva tartja. Így állván a dolgok, az ungi osztályt függőben hagyták. A zempléni birtokokon aztán egy héttel utóbb akadály nélkül megosztottak, II. Jákó fiai osztották fel a birtokokat két részre, s András fiaié volt az első választás joga.¹⁰⁵⁾

Időközben, a vitás Ozdó és Izbugya birtokok felett megérkezvén Pál országbíró döntése (ki bizonyítékok híján nem fogadta el Lőrinc ama védekezését, hogy azokat annak idején ő maga cserélte Petene Péterrel Barkó váráért, így azoknak osztály alá bocsátását elrendelte), 1336. februárban újból felvehették Ungban is az osztzkodás fonalát, melynek eredményeképp II. Jákó ágát illették: Alsófiba, Malmosfiba, Felső

Alsó Jeszenő, Két Alsó Revisce, Zalacska, Alsó-Sztrajnyán, Várkond, Simonháza falvak egészen, Vinna, Zbugya és Gerekes falvak felerészben, míg I. András ágának jutottak: Egyházastiba, Kisjeszenő, két Felső Revisce, Ó- és Nagygézsény, Lueska, Láz, felsősztrajnyán, Tarna, Szent-Andoriás és Fű (vagy 1?) Kerepce egészen, Vinna, Zbugya és Gerekes győröcske) falvak másik fele. Mivel az osztályosok egyike, III. Jákó fia László, úgy látszik, messze földön volt, úgy, hogy rokonai nem tudták, él-e vagy nem, meg-alapították, hogy, amennyiben a Gondviselés vissza-vezérelné, ez osztozkodást ő is elfogadni tartozik.

E falvak egy része ma is e néven létezik, más rész egészen más nevet visel, ismét más rész egészen eltűnt, vagy igen közel fekvén egymáshoz, idővel egybeolvadt egy másikkal, és egy néven szerepel, így a Nagy- és Kis- és Egyházas-Gézsény, ma Gézsény. Alsó és Felső Sztrajnyán, ma csak Sztrajnyán, stb. Várkond ma pusztá, Vinna mellett, Láz és Győröcske a Szobránci járásban ma nincs; de van két ilyenű falu Ungnak egészen más részében, hol azonban a Nagymihályiak ez időben még nem birtokoltak, s a leltárok leírásából is világos, hogy ezekre itt nem gondolhatunk. Szentandoriásnak és Fű-Kerepcének híre-hamva sem maradt. Már a XV. század derekán s az előbbire csak a Vinna melletti Szentandráshegye emlékeztet (mely szőlőkkel volt beültetve), az utóbbinak emléke pedig fennmaradt az akkori Kerepeczi nevű birtokosok nevében, így olvasunk Kerepeci Simon fia János kir. emberről 1335-ben. Miklós fia Jánosról 1374-ben.

A mai Osztró nevével akkor a »Kethozturow campus« t. i.: »két Osztrómező« alakban találkozunk. A sokszor előforduló Ryché, s ehhez hasonló elnevezések alatt nem mindig a mai Revisce nevű falvakat Sáros-, Felső R.) kell értenünk, de Remetét és Hanajkát is e néven említik olykor okleveleink. Egyik Ryché más neve Szalkülése, ismét másé Banaháza

is volt. A mai Porosztó akkor Poroszlóháza, Pinkóc Kozmatelke.

Mennyi mindent tanulhatunk ilyen — első pillantásra oly sivárnak tetsző — osztálylevélből! A megye akkori állapotára mennyi becses adat! Olvasunk itt a mai szobránci fürdő sós forrásairól (az akkori Matmostiba határában), melyek II. Jákó fiainak jutottak, de azzal a kikötéssel, hogy ha valaha a »sós kutak« közhasználatra bocsáttatnának, ott András fiainak és örökösének két sessiót adni tartoznak. Olvasunk a Vinna közelében lévő szőlőkről, ugyanazon helyen (csak hogy még nagyobb kiterjedésben), ahol ma is szőlőket találunk). Később 1413-ban Tibán és Csértészen is ültettek szőlőket, amennyiben ezt Nagymihályi Péter nagybányai plébános egy oklevelében jobbjágyainak megengedte, úgy, hogy azok csak 10 év múltán fizessenek belőle tizedet. (Ma Tibához legközelebb — Prekopán találunk szőlőket.)

Olvasunk az imitt-amott igen szép számmal letelepedett hospesekről, (Burucsfalván Racsok hospes, Sztrajnyánban Zonuk, Vinnán Ádám, Myke, Kuchk, Csernoch, Péter és Oszip (utóbbi ruthén hospes). Szőlőtulajdonosok is vannak a hospesek közt: Ádám, Notyk fia István és Magyar Domonkos, Jób nagymihályi hospes, stb. Olvasunk a »strata publica« nyilvános útról, mely — oklevélileg be van bizonyítva, — a mai országuttal esett egybe, s Nagymihálytól Tiban, Karcsaván keresztül Ungvárra vezetett. Az utvonál — mint tudjuk — Ungvár—Nagymihály közt sokkal egyenesebb és rövidebb lenne a sikon, Sárosremetén, Szentesen, Jenkén át, de Tiba (Vásáros Tiba!) akkor nem eshetett ki a fő utvonalból, s a vármegye legnagyobb (még a Drugetheknél is nagyobb) birtokosainak, a Nagymihályiaknak birtokain keresztül kellett az utnak vonulnia, ha az nagy kiléréssel is járt.

Olvassuk sok folyónak ma már teljesen feledésbe ment magyar nevét: Zuhogópatak, Tibavize (a mai szobránci patak), Szeretva (amely Lucskán vonul át,

ma: Cserna), Meggyyespataka, Mélypatak, Visszamenőpatak, Tekerőspatak, Asszupatak (mely nyáron bizonyára olykor kiszáradt), Disznósér, Haspatak, stb. Hogy abban az időben mily dágványos, vizenyős volt a Vihorlát alatt elterülő egész vidék, azt látjuk a minduntalan előbukkanó »stagnum«-ok (mocsarak) és tavakból (Halastó, Rókatava, Hosszutó, Rekettyéstó, melyeknek ma még csak nyoma sincs, révre, malmokra akadunk olyan patakokon, (pl. a Tarnán) amelyeknek medrében ma — száraz időben — alig csörgedez vékony vizerecske. Lucskán, a Szeretva folyón 1389-ben Nagymihályi III. János révjogot nyer Zsigmond királytól, ugyane folyó malmokat hajt. Mindezt ma — ismerve a lucskai kis patakot — elképzelni is bajos. A Zalacska—Hanajna—Kálusa közti részt nagy erdőség (Kamaráserdő) borította, Vinna és Zalacska közt árvízjárta nagy juharerdő (silva aquosa, vulgo sarus korongh) terült el. Mocsároserdő, Egrestó, stb. elnevezések mind erre vallanak.

A Vihorlát hegy nevével — különös — e korszak okleveleiben sehol nem találkozunk. Már eddig is feltűnhetett, hogy e vidék helynevei ez időben is, mint ma (az 1898. IV. t.-cz. előtt) vegyes szláv és magyar eredetűek, azzal a különbséggel, hogy akkor sokkal több magyar név akadt e vidéken, mint ma, miből kétségtelenül látszik a századok folyamán történt szlávosodás. Persze, amíg a magyar uri osztály, a középkori nemesi társadalom oly hatalmas volt a megyében, mint a XIII—XV. századokban, addig okvetlenül magyarosodnia kellett e Vihorlátkoszoruzta vidéknek. A kisebb folyók közt ma magyar nevű nincs. Akkor a mai Cibavka is Tiboka volt (a mai tibai patak). De akadt tót nevű is elég, Charnaneleche, Breznice (ma is e néven), stb. A »neteche« patakot jelentő szláv szó e vidéken több patak nevének utótagja, pl.: Holkneteche, stb. A Vihorlát név eredete valószínűleg szláv; vychorel — a. m. kiégett — s ismeretes, hogy a Vihorlát csúcsa kiégett vulkán. Russay azonban (idézett művében) poeticusabb eredetet tulajdonít e

szónak. Szerinte »vihart látó« e csucs, s innen erednevezése.

Végül az e vármegyében különösen nagy számmal előforduló »óc« végű helynevekről (Hunkóc, Pálóc, Bunkóc, Pinkóc, Baskóc, Ruszkóc, Vajkóc, Mátyóc, stb. stb.) pár szót. Magam kétségtelenül szláv eredetűeknek tartom ezeket a szláv alakban »ovce«-ra végződő neveket, mert ily végű helynevek a délszláv tartományokban is előfordulnak szép számmal, ahol pedig magyarok nem laktak. De olvastam olyan magyarázatot is, mely szerint ez »óc« végű helynevek magyar eredetűek volnának, amennyiben »óc« nem más, mint »óltca« — utca, — összevont alakban, e pedig egyértelmű a »vágás« elnevezéssel erdős vidékeken, amint e helynevek többnyire ily vidékeken fordulnak elő, vagyis ott, hol egykor sűrű erdők voltak, melyekben az illető egyén, kitől a helynév előtagja származik, vágásokkal, »utcákkal« létesített. Ily formán volna: Pálóc Pálvágása, Mátyóc Máté vágása Vajkóc talán Vajk vágása, stb. ¹⁰⁶) A mai ungi Poruba nevű helyek (Német és Ördög Poruba) azonban a középkorban csakugyan »vágások« voltak aminthogy »poruba« az ungmegyei szláv idióma szerint szóról-szóra ezt is jelenti. Németporuba a XV században Németvágás volt, lakói, mint alább látni fogjuk, német hospesek, Ördögporuba pedig Ördög vágás (t. i. az Ördög család erdőbirtoka). E neveket tehát az 1898. IV. t.-cz. szerint helyesen magyarosították Német- illetve Ördögvágásra.

A mai »Jesztrebe luka« akkor magyarosan ligetrétnek is neveztetett. A Ribnyice folyótól nyugatra találunk egy kiszáradt, de még lábon álló tölgyerdőt 1337-ben Zuhadubina (szuha dubina) néven — »quasdam arbores exsiccatas tamen in radice stantes« — mely tót név száraz tölgyest jelent. Közép Jeszené táján találunk egy Puhucha (Porutca) nevű utat.

A már fentebb említett országgyepükre nézve érdekes topographiai adatot nyújt egy osztálylevél. Olvasunk egy gyalogutról, mely Jeszenő faluból északra

a Gepel (Gyepüelö) provinciába vezetett,¹⁰⁷⁾ vagyis, tegyük fel, hogy ez út a hegyeken át Szinna felé vezetett, akkor a gyepük vonala a Vihorlát hegylánccal egybe eshetett.

A vinnai szőlőkön így osztottak: A keleti fele I. András fiaié, a nyugati II. Jákó fiaié, a Dolha hegyi szőlők pedig megfordítva. Osztottak a szőlőművelésre alkalmas, de ez időben be nem telepített földeken, melyek a Kamaráserdőnél kezdődtek. A vinnai, szent Keresztről nevezett templom kegyurasága (scilicet locus heremitorii) közös maradt. (Találunk Vinnán ez időben egy Szent Katalinnak szentelt kápolnát is.)¹⁰⁸⁾ Közös volt Tibavárahegye is. Az erdőben való makkoltatás, valamint amaz utak használati joga, melyek egyik fél birtokáról a másikéra vezettek, szintén nekik, valamint jobbágyaiknak — közsösen használható. A Tuchnen patakon lévő, épületekkel díszített malmok (molendina aedificiis decorata) közül az »Ádám malma« és »Vezek fia Iványos malma« András fiaié, a »Kucsk fia malma«, mely a folyón e két előbbi közt fekszik, Jákó fiaié.

A következő évben aztán a két ág mindenikének tagjai maguk közt osztják fel az illető ágnek jutott birtokokat. Így 1337. júl. 8. előtt a II. Jákó ága, I. László és II. András fiai osztóznak¹⁰⁹⁾ az egi káptalan előtt. Eszerint I. Lászlóé és 3 fiáé, I. János, Jákó, és Tamáséi¹¹⁰⁾: Altíba, Feljeszenő, Rivche és Gerekcse egészen, és Zalacska, Sztrajnyán, Vinna és Burucsfalva felerészben, míg II. András 3 fiáé: I. Imre, II. István, II. Miklóséi: Feltíba, másik Reviscse, és Algerekcse egészen, Zalacska, Sztrajnyán, Vinna és Burucsfalva felében. Tibavárát, a szobranci sóforrásokai László és Imre (mert ennek atyja II. András már nem él) közös használatukra hagyják, valamint az András fiainak a Lupustyánhegye felett lévő halastavát (Feljeszenő határában, talán a tengerszem) is.

Érdekes ez osztálylevélből megtudnunk, hogy Sztrajnyánban Soltésznek mondott Egyed és Tamás

histrio, hospesek laktak. A histriók, komédiások tehát e vidéken is képviselve voltak.

Epenugy megosztoznak — 1337. aug. 23-án — a másik ág tagjai is a nekik jutott birtokokban. III. Jákó és I. Mihály részére Leznai István, Lőrinc részére Leszteméri Domonkos fia Miklós kir. emberek közrejöttével. A felosztást Jákó eszközölte, általános meelégedésre. Tiba birtokból indultak ki, ezt két részre osztották. Vajnatinát harmadiknak vették. Eszerint: 1) Tiba nyugati része mint alap, és hozzá Ógészény, Lucska, Revisce és Jeszenő, más néven Obres, Lőrincé s fiaié; 2) Tiba keleti része, mint alap. Egyházatlan Gézsény, Láz, Revisce és másik Revisce és Jeszenő Mihályé; 3) Vajnatina mint alap. Egyházas Gézsény, Revisce, más néven Szalkülése és Feljeszenő Jákóé, a felosztóé.¹¹¹⁾ Egy másik halastavat, és Tibavára elhagyott részét közös használatra hagyták. Aug. 29-én a zempléni birtokokon osztotlak.

Mondanom sem kell, hogy az egyes birtokok határjárása alkalmával jegyzékbe vett határok érdekességeit, a vizek, rétek, erdők akkori elnevezéseit, stb. korántsem merittem ki ezekben. Terem nem engedí, hogy azokra még részletesebben kiterjeszkedjem. de a topographus talál majd ez oklevelekben még elég kiaknázatlan kincset!

A két ág szerinti osztály azonban, úgy látszik, a nemzetség egynémely tagját nem elégitette ki, különösen Lőrinc volt az, aki a békeszerető I. Lászlót valószággal üldözte, birtokainak határait folyton sértette. E kapzsi, hatalmaskodó főur már, mint láttuk, a birtokosztálynak is akadályokat gördített rendes menete elé. Bizonyára kissé el is bizakodott, hiszen Erzsébet királynénak, Róbert Károly nejének igen kedvelt embere lévén, joggal hihette, hogy a vármegyei élet szűk látókörén túl nem tekintő atyjafiaival, ha perre kerül a sor, könnyű dolga lesz. Olvassuk, hogy a királyné neki, valamint utódainak megengedte, hogy valamennyi birtokára jobbágyokat szabadon telepíthessen. később Lajos király őt és fiait — anyja különös párt-

fogása folytán — Ungmégye birói hatósága alól kiveszi; ¹¹²⁾ sőt jó 70 évvel később unokájának, Péter nagybányai plébánosnak egy oklevelében olvassuk, hogy Lőrinc Róbert Károly idejében tárnokmester is volt. ¹¹³⁾

A viszálykodás akkor tört ki, midőn 1344-ben Lőrinc I. László és Imre több ungmegyei birtokán hátsársértést követett el, s ezért őt Pál országbíró 9 márka birságban marasztalta, I. Lászlónak és Imrének adva elégtételt, s beiktatva őket a szepesi káptalan által a kérdéses birtokrészekbe. A határjárást az első, korafavaszi terminuson — *propter inundationem aquarum* — az árvizek miatt — félbe kellett szakítani, mert a királyi mértékkel (*cum regali mensura*) a kérdéses területet fel nem mérhették, de 2 ekére becsülve, értékét 9 márkára tették. Érdekes, hogy ez alkalommal királyi emberek gyanánt csupa zempléni nemes szerepel, Alcebi Mike, vagy Leznai Lőrinc, Bánóczi Miklós fia János, Bethleni Márton fia Domonkos, vagy Mykethei Pethó a felperesek, Deyz fia János, vagy Korkowi Tamás az alpesek részére jelöltetett ki. A határjárás csak májusban volt eszközölhető.

Bizonyára ennek kihatása alatt, még ez évben, ¹¹⁴⁾ valósággal hihetetlen mértéket ölt a két ellenfél gyűlölete. A tibai, közös egyház botrányos jeleneteknek volt színhelye. Márton lelkész, úgy látszik, Lászlónak volt jó embere. Lőrinc fia, György, őt megsebesítvén, egy lovát elragadta, maga Lőrinc pedig, rárontván a tibai plébános házára, egy hordót, széket, zablát, ágyat, s sok más házi dolgot elvett tőle, még a templom kulcsát is néhányszor elvette, nehogy László az istentiszteletet hallgathassa; végül a nagymihályi Szűz Mária egyházának két faluját önkényüleg a tibai egyházhoz csatolta. Sőt még Lőrinc neje, Kakas mester (delnei?) leánya, még tovább ment. Berohanván a templomba, az oltárnál miséző paptól elragadta a kelyhet s megakadályozta a papot, hogy László jelenlétében misézzon. Napjainkban nehéz elképzelni, hogyan követhetett el — még amaz erőszakos időkben is

— turi nő hasonló vadságot! Ugy látszik, két év múlva, mikor Lőrincnek a rokonok közül többen Nagymihály várában és városban telkeket vallanak örökül, Lászlóval is kibékült Lőrinc, mert olvassuk, hogy László is egy Ivánülése nevű teljes telket, a hozzátartozó szántóföldekkel, vallott neki örökül, azonban Lőrinc ezt tőle az egyezés értelmében átvenni később nem akarta, bár László kész volt azt neki átadni, s így újra felbomlott a béke.¹¹⁵⁾

De nemcsak ezek, hanem a család más tagjai is örökös viszálykodásban élnek ez időben egymással, mint azt ez időben csaknem minden családnál megszoktuk. Nagyobb hullámokat vet a gyűlölség Lőrinc fia I. Miklós és III. Jákó fiai közt is. Utóbbiak 1342. aug. 16-án Lőrincnek és fiainak nagymihályi házára hatalmasul rárontva, őket meg akarták ölni, úgy hogy azok a biztos haláltól csak futás által menekülhettek.¹¹⁶⁾ Pál országbíró az egri káptalan által ez ügyben vizsgálatot rendelve, a pataki és ujhelyi »ragusai« barátságok közül hatán, kik alamizsnát gyűjtve, épen Nagymihályban időztek, szintén bizonyosságot tettek effelől. Habár e kísérlet nem sikerült, a Jákófiak ezentul is hatalmaskodnak a Lőrinc birtokain, 1342. szept. 25-én ismét husz márka értékű holmiját vették el, betörvén nagymihályi házába, embereit kizárták Nagymihály várából, jobbágyait Lőrinc birtokairól a saját birtokaikra hajtották el, Lőrinc fiának Kerecsen nevű jobbágyától 5 lovat elhajtottak. Később Lőrinc fiainak egy Miklós nevű oláh jobbágyát fogja el II. János nyílt uton. Lőrinc és fiai viszont 1349-ben Ernőt azzal vádolják, (bár utóbb kitűnik, hogy alaptalanul) hogy jeszenői birtokukról 14 lovat hajtott el. Lőrinc fia György pedig Vörös Jánosnak szabadságot enged, hogy ryuchei részbirtokát bárkinek eladhassa, kivéve III. Jákó fiait. A gyűlölködés az unokatestvérek közt engesztelhetetlen volt. Egyébként, úgy látszik, Lőrinc is közgyűlölet tárgya volt a rokonok közt.

De testvérek közt is találunk hasonlót. III. Jákó

lia, II. János, ki ezelőtt Ernő testvérével együtt követett el minden hatalmaskodást, ennek korai halála után, 1353-ban özvegyét és kicsiny fiát, Ödönt minden, Ernőtől rájokmaradt birtokaikból ki akarta szorítani, javaikat teljesen elpusztította, szolgálkat megsebesítette, úgy hogy végre is Drugeth Miklós országbíró elé került a dolog, ki II. Jánost általános jószágvesztésre ítélte.

Ennyi, úgy hiszem, példának bőven elég e családi perpatvarokból, melyeknek, ha valamennyit fel akarnók sorolni, vége-hossza se volna, s melyek e századokban oly megszokottak, hogy akár pl. a gr. Károlyi, akár a Csicsery, vagy bármely más család oklevéllárát lapozzuk, azoknak javarészét kitöltik. Nagyobb fontosságú volt ezeknél az egész nemzetség vagyonát alapjában fenyegető per, melyet, nem tudni hogyan, kinek kezdeményezésére, 1344-ben indított ellenök — maga a király. Mint Komáromy is gyanítja, ⁽¹⁷⁾ talán a Nagymihályiakkal örökös gyűlölködésben élő Drugethek, vagy más főúr hívta fel — kétségtelenül önző célokból — a király figyelmét arra, hogy a szóban forgó birtokoknak egy évszázad előtt — Zoboszló fia Péter magvaszakadtával a koronára kell vala szállniok. Lajos király megbízásából lefoglaltatván azokat, Poháros Péter ujvári főispán és szalánci várnagy már-már beiktattatta volna magát azokba, de a Nagymihályiak — szerencsésjeikre — elég bizonyítékot tudtak felhozni jogcimökre, felmutatván IV. Béla, IV. László és III. Endre királyoknak amaz okleveleit, amelyek alapján Zoboszló fia Pétertől reájok szállott, adomány útján nyert, illetőleg vásárolt birtokaik kizárólagos tulajdonukat képezik. Időközben, 1345. januárban az egeri káptalan kihallgatta ez ügyben megbízottja, Mihály kanonok és Lesztteméri Domonkos fia Donch királyi ember által 8 vármegye, Borsod, Abaujvár, Sáros, Szepes, Zemplén, Ung, Bereg és Szaboles vármegyék nemeseit, a szepesi Szt.-Mártonról nevezett káptalant, Jakab kassai plébánost, a kassai bírót, az összes kassai polgárokat, a kassai

prédikátor barátokat, a leleszi prépostot és convente Nagymihály és a hozzátartozó falvak szomszédos birtokosait, Ungmegye alispánját és 4 szolgabíróját, főleg némely igen öreg nemeseket, kik állítólag IV. Béla király halála napját is megérték és IV. Lászlónak Ottokár elleni, és hódmezei csatáiban a Nagymihályi ősökkel együtt részt vettek, és kik azt is bizonyították, hogy Nagymihályi II. Jákó és I. András III. Endre király udvarában főméltóságokat viseltek. S ezenkívül egy értelemben vallották, hogy a kérdéses birtokok a fenn részletezett jogcímeken a Nagymihályi nemeseket illetik.

Ugyanily nyomozást elrendelő parancsot küldött a király több más káptalanhoz, conventhez és vármegyéhez. A váradi káptalan pl. ismét 5 vármegye nemeseinek (Bihar, Külső Szolnok, Szathmár, Ugocsa és Szabolcs) a Nagymihályiak ősi joga melletti tanúságátételt jelenti, sőt a szathmári minorita atyák egyike is, ki a tatárok utolsó magyarországi betörése előtt időben a nagymihályi bold. Szűz egyházában Szűz Mária mennybemenetele napján misét celebrált, tanubizonytságot tett mellettök. A véletlen is segítségükre jött a nagymihályi nemeseknek. A király, hadba szállván, a főtárgylás ideje is annyira elhaladt, hogy bőségesen idejök lehetett bizonyító okleveleik beszerzésére, amely időt fel is használták és így 1346. nov. 25-én, ügyük igazságában bizva, bátran járulhattak Pál országbíró elé, hol előadván ügyüket, Poháros Péter ujbári főispán, a király procuratora, lemondott a birtokokra való igényéről, míg az országbíró összes kérdéses birtokaikban örök joggal a Nagymihályiakat erősítette meg.¹¹⁸⁾

Időközben Lajos király udvarába is került a Nagymihályiak egy tagja, I. László fia I. János, kit a király »aulae nostrae miles«-nek nevez, s ki a király kedvelt embere lehetett, legalább ezt bizonyítja, hogy a király nevezettnek tibi birtokára vásárjogot adományoz, minden keddre, »perpetuo et irrevocabiliter celebrandum et durandum.«¹¹⁹⁾ Ugyancsak I. János

kérelmére atyjának, Lászlónak a kedvéért a Gelyénesen eddig tarttatni szokott nádori gyűléseket itt betiltotta, mivelhogy ily alkalmakkor a gyűlések színhelyét képező birtokok telemes kárt szenvednek, és elrendelte, hogy ezentul másutt tarttassanak Szathmár és a szomszédos vármegyék nádori gyűlései. Lajos király e rendelete 1351. júl. 3-án kelt, de a legközelebbi nádori gyűlés már ki volt hirdetve, ezért azt még Gelyénesen kellett megtartani, később azonban már Majtény, utóbb Szathmár város, végül hosszú ideig Csenger mellett folynak a gyűlések.

A család tagjainak egymásközi pereskedései pedig évtizedről-évtizedre tovább folynak, s mikor Lőrinc 1352. táján meghal, fiai, különösen II. László, folytatják igen élénken. A szomszédos nemések közül ez időben főleg a Recskiekkel, Bethleniekkel és Leznaiakkal folyik hosszabb pereskedés. A Recskiekkel, László fia Miklós comessel, Marcell fia Farkassal, Mihály fia Andrással 1336-ban, miután előbb sok kártétel, jogtalanság, pereskedés forgott fenn köztük, végre a béke, jó egyetértés és rokoni szeretet kedvéért békés egyezsége lépnek, s Recsky Miklós comesnek — kárpótlás fejében — önszántokból 50 márkát fizetnek a Nagymihályiak.¹²⁰⁾ A Bethleni nemésekkel, András fia Péterrel, Kucsur fia Domonkos fiaival Mátéval, Domonkossal, Both fia Márton fiaival Domonkossal és Mihálylyal, és Csegze fiaival, Andrással, Istvánnal, Demeterrel Leszteméri Illés fia János királyi ember előtt megegyeznek 1338. máj. 15-én Nagymihály és Bethlen birtokok vitás határaitra nézve.¹²¹⁾ Leznai Lőrincet Nagymihályi Lőrinc 1339-ben Péter és Merse zempléni alispánok előtt Leszteméri Miklós fia János által tiltja a Laborcon való malomépítéstől. 1350-ben pedig Leznai Lőrinc biráskodása ellen tiltakozik Frank fiai Mihály és Jakab zempléni alispánok előtt, mivel, mint tudjuk, kivétellett a vármegyei biráskodás alól. Később Lőrinc fia II. László pereskedik Leznai Lőrincel. Olvassuk, hogy Gilet Miklós nádor a két fél

perét 1353-ban meghosszabbítja. Nagymihályi Lászlót egy Korcsvai, Leznai Lőrincet Leszteméri Pető képviselte. A per oka az volt, hogy utóbbinak a Laborc vizén lévő malmának gátja rosszul kezeltetvén, II. Lászlónak viski és sztankóci birtokát a Laborc állítólag többször elöntötte, mit Leznai Lőrinc kétségbe vont. Minthogy a malom közös birtokuk területén van, II. László abból részt kér, mit Leznai Lőrinc nem adhat, mivel a malom a Csemernyei és Nyavalyádi nemesekkel osztatlan, közös birtoka, de szívesen mutat egy — a malomépitésre alkalmas helyet Nagymihályi Lászlónak. A kérdést aztán a szomszédok elbírálása alá bocsátották, az eredményt nem ismerjük.

A század vége felé a Lesztemériekkel keveredtek perbe a Nagymihályiak, nevezetesen Bálinttal és Petővel Jenke birtok miatt, mely per valóban példája lehet a középkor végtelenig huzódó pereinek. Nemzedékek hálnak ki mindkét részről, de a per tovább folyik, Nagymihályi György halála után fia János folytatja, Leszteméri Pető halála után épenugy a család más tagja.

Drugeth Vilmos nádorral is volt némi elsímitani való ügyük. A Záhonyánál 1337. jun. 3-án kezdődő. Ung, Bereg és Szabolcsmegyék részére tartott nádori gyűlésen I. László és III. Jákó elpanaszolják, hogy a nádor ungi várnagya, Gud ungi alispán, a tibai birtokhoz tartozó Koromlya jószágára oláhokat telepített, mely föld az Orehova folyó, a Karesavára vivő út, a Haspatak és Kelezbérc közt fekszik. A nádor tehát az egi káptalan által vizsgálatot rendelt ez ügyben, (nádori ember: Leznai István, káptalani: János aljegyző) mely alkalommal a vitás föld 15 márkára becsülte, a Nagymihályiak pedig tizenötödmagukkal, aug. 3-án letették az esküt arra, hogy a föld őket illeti.¹²²⁾

Ezzel azonban korántsem volt vége a Drugethekkel perlekedésnek. Átment ez a számtalan terminuson keresztül a következő évszázadba. Koromlya bir-

toknak Tiba földéhez, avagy Nyeviczke várához tartozása forgott szóban (előbbi esetben a Nagymihályiak, utóbbiban a Drugethek tulajdona) 1373-ig, amikor Imre nádor azt Nagymihályi I. Lászlónak ítélte, mert ez a perdöntő esküt tizenhatodmagával letette, szokás szerint saruikat levetve, öveiket megoldva, a vitás földterület felett állva, és abból egy maroknyit fejök felé emelve. A 15 eskütárs: Kereszthi Péter, Felcnémethi János és Bakó, Zbugyai István, Budaházai János, Andrásfalvi Gergely, Mátyóczy Imre, Málcái János, Zbugyai Jakab, Kisdobronyi János, Geschei István, Tykodi István, Kerepeci János, Murulyai János és Ujkérészi Bálint. Később, bár tárgya változott, a per kiújult, s a két nemzetség szünet nélkül hadi lábon állt egymással. Hogy ennyi pereskedésből prókátorok neve is ránk maradt, ne csodálkozzunk rajta. Így olvassuk, hogy Nagymihályi V. Lászlónak prókátora Ilagymás Miklós visegrádi hospes volt, kitől azonban meghatalmazását elrabolták.

Szóljunk néhány szót a család a századbeli nőtagjairól, azokról, kiknek emléke a sok leánynegyed, hitbért tárgyaló oklevélben fennmaradt. Igen kevés Nagymihályinak ismerjük nejét, s kevés leányról van tudomásunk, de hogy mely családokkal voltak házasság révén rokonságban, gyaníthatjuk amaz oklevelekből, melyek egy-egy családra nézve tömegesebben találhatók a gróf Sztáray oklevéltárban. Így pl. a Bethleniekkel, a Lesztemérickkel okvetlenül többszörös házassági rokonságban voltak, a Buthkaiakkal a következő évszázadban lépnek többszörös házassági összeköttetésre. Tudjuk, hogy I. Lőrinc neje Kakas mester leánya, talán a delnei Kakasokból,¹²³⁾ I. Lászlóé Raskái Vidnek, e család ősenek leánya, Klára, ki János testvérétől leánynegyed-joga fejében, és azonfelül 20 frtért Kácsánd birtok egy részét zálogba kapja, melyet férjének. Lászlónak 1362. körül bekövetkezett halála után másik testvérének, Lorándnak ad.¹²⁴⁾ I. László fiának, II. Jánosnak neje Mezölaki László leánya Ilona, kit férjének 1356-ban bekövetkezett halála után

apósa I. László férje után rá néző hitbére és jegyruháit fejében 50 márkával elégit ki. Lőrinc fia II. László neje Ilona, Sámson fia Ugod leánya, második neje Palágyi Anna, a 3-ik N. Ágnes. I. György neje gálszécsi Szécsi Tamás leánya, Margit, ki még férjének halála után 28 évvel, 1398-ban is él, mint özvegy. György 1349-ben már házas ember, olvassuk róla, hogy nejével esküvője alkalmával nyert hozományból 20 márkán nagy fáradsággal és nehézségek között Tibán egy malmot építtetett olyan helyen, ahol azelőtt ilyen sohasem volt.¹²⁵⁾ Olvassuk 1344-ben, hogy I. László Kendi Pós Mihály fia Tamás leányának gyámja, ennek elhalt anyja hitbére és jegyruháit felől testvércinek menedéket vall. Igen valószínű, hogy e Tamás neje I. László testvére volt. III. Jákó leánya Klára, Szeretvai Fülöp fiának, Istvánnak neje. Fiai, Tamás és Moys, nagybátyjukat, Nagymihályi Lőrincet perlik anyjuk leánynegyed jogáért, s János borsodi főesperes, Lőrinc birtokaiban fogatosított becslés alapján, Lőrincet s fiait 103 márka megfizetésére kötelezi. Tudjuk még, hogy I. Jánosnak Eufrozina nevű leánya volt (bár férje ismeretlen), továbbá hogy I. László leánya Anna Somosi János fia Péter neje, 1373-ban már sem ő, sem férje nem él, csak fia János, ki nagyanyját Anna hitbére fejében 34 márkával elégit ki.¹²⁶⁾

A következő évtizedek a nikápolyi csatáig a Nagymihályi nemzetség fokozatos emelkedését hozzák magukkal. I. Györgyöt 1362-től 70-ig az ungi alispáni székben találjuk, hol őt közvetlen halála után fia, III. János követte. Mindkettő derekasan megfelelt hivatásának. György, amily erélylyel védte előbb a maga igazát saját vérségével szemben, époly erős kezettel tanusított az alispáni székben is. Már nem lehetett fiatal ember, (hiszen 1330-ban teljeskoru) mikor Lukács alispánt követte. Első ízben 1362. decemberben találkozunk vele e hivatalában, mikor Péter leleszi prépost és conventje előtt Palágyi Pál fia Domonkos »nem kényszerítve, de önkényt« kijelenti, hogy habár Laázi Denk fia János megöletéseért Laczkfi Pál ungi

főispán és Nagymihályi György alispán bilincsekbe vetették, s némely javaitól megfosztották, mégis, mivel vele szemben könyörületességet is tanusítottak, ellenök sem ő, sem utódai semminemű keresetet indítani nem fognak.

György alispánságát megelőzőleg, még szolgabíró korában történt az a nagy hatalmaskodás, melyet még 8 évvel később, 1370-ben panaszol el János leleszi prépost Opuliai László nádor előtt, hogy Palágyi János, Gálócsi János és bizonyos Lukács, murulyai nemesek. Csicseri Domonkos fiai János és András, Miklós fia Pál, a leleszi prépost jobbágyát Kaposi Beke fiát, Mátét halálosan megsebesítették, s ugyanaz nap Berecskei Miklós fiát Jánost, Márton fiát Jánost, Istvánt, Pétert, Ormos Jánost, Fehér Pétert, Farkas Tamást, Szőke fiát Jánost és sok mást Kaposra elesalván, ott Márton fiát Szaniszlót, Jánost, a kovácsot, Vörös Györgyöt az asszonynéppel együtt elverték, másokat lovakkal tiprattak, és nyilazással, kard és csákányütésekkel a kaposi Szent Márton templomába kergették, mely alkalommal Csicsery János és jobbágya Barla megsebesült, mi miatt amaz, és fivére András, valamint Ormos Pál, s többen a templomot ostrom alá fogták. másnap a szent mise előtt a templomba rontottak, az odamenekült népet kiverték s a holmijokkal telt ládákat feltörvén, mindent, fehéreneműket, ruhákat, női ékszereket elraboltak, s a prépost tisztartójának ládjából a pénzt is, a templomot pedig fel akarták gyújtani. abból Szaniszlót és Jánost, a prépost szolgáját, és procuratorát kikergették, megfogták és őrizetül Nagymihályi György ungi szolgabírónak átadták, ki őket minthogy a káptalan kiváltságlevelét felmutatták, s így felettök nem ítélkezhetett, átadta a prépostnak. De a Csicseryek, jobbágyaik segítségével, ettől erőszakosan kiragadták, s újra a szolgabíróhoz vitték, fej- és jószágvesztéssel fenyegetvén őt, ha nem őrzi meg őket. Ezt az 1370-iki pataki nádori közgyűlésen az ungi alispán és szolgabírák esküvel bizonyították.¹²⁷⁾ És még mindezek mellett Csicsery Pál hitla törvényre

a leleszi prépostot! A Csicseryek által a prépostságnak okozott károk felől később, még 1396-ban is, Zsigmond király is tudakozódik, s nevezetteket elégtételadásra szólítja fel.¹²⁸⁾

György alispánsága idejéből, 1363-ból fennmaradt egy érdekes culturtörténeti adat, Ungmegye akkori közbiztonságáról. 1363. nov. 11-én Kaposon, a megye közgyűlésében, Laczkfi Pál főispán a szolgabírák és esküdtek által névszerint bejelentett megyebeli tolvajokat és csavargókat levelesekké teszi, számkiveti, vagy halálra itéli.¹²⁹⁾ A gyűlést a tolvajok kinyomozása céljából Lajos király rendelte el, s az Langews királyi ember jelenlétében tartatott meg. Esküdtek gyanánt szerepelt a következő 12 nemes: Bátfai László, Dobó fia Jakab, Lueskai (Nagymihályi) Lőrinc fia Miklós, Csicseri Domonkos fia János, Vancsuk fia László, Kamaróczy Mihály fia András, Orbán fia Péter, Szelmenci László fia János, Kaponyai Miklós, Nagymihályi II. András fia Imre, Nempti Zócsik és Veskölczy Péter fia János, szolgabírák pedig voltak: Kis Lőrinc, Massai Dénes fia Gergely, Pincóczy Péter és Ungi László, akik a kaposi Szent-Márton egyházában, ugyanezen szentnek oltáránál eskültek arra, hogy Isten és a szent korona iránt tartozó hűséggel, mindenben igazságosak lesznek, az igaz ügyet el nem nyomván, a hamisat nem szépitgetvén, és bármily rendű és rangu gonoszlevőket névszerint felsorolnak. Hosszas tanácskozás után Lukács fia Benedek és László fia András karesavai nemeseiket, Radvanci Miklóst, ki Fülöp fiainak Geöc birtokán tartózkodott, Fekete Lukácsot Szürtéről, Kakas fiát Benécsot és Nagy Pált (e két utóbbi Nagymihályi Pongrác és Jakab szolgája) nyilvános tolvajoknak, Beke szabót (ki a Nagymihályiak jobbágya), a Gézsényben tartózkodó Gurek Györgyöt, Köcsöge Lászlót, Nagymihályi Pongrác szolgáját, végül magát Nagymihályi Mihály fiát Pongrácot tolvajok szállásadójának (orgazdájának); Erazmus fiát Györgyöt, Oláh, más néven Vajas Lászlót, Ormos Pál szolgáját, Barathna

fiát Tamást, Rende Andrást, Kerek Györgyöt, Sapa fiát Bálintot, Öz Mátyás fiát Doncsot, (a királyi tárnokmester egykori szolgáját), Zonk fiát Jánost, János mester domonyai birtokán tartózkodó jobbágyait, Isodort és Zolouen fiát Jánost, Andrást, Csü Pál egykori szolgáját, Iona fiát Lukácsot, Syle fiát Józsefet, Ramaesa fiának Péternek egykori szolgáját, Szaniszló vajda fiát Dragomért, Damach fiát Lukácsot és Lorán Tamást kóborló, Simon fiát Jánost, Tarka Lászlót, Kopuch fiának Lászlónak famulusát, Fekete Márkot, Eör István fiát Gergelyt és Oláh Miklóst lappangó tolvajoknak és gonosztevőknek jelentették ki, akiket a király megbízásából, és hivatali kötelességeikből kifolyólag, nehogy az ilyenek száma növekedjék, hanem hogy az igazak közül kivettessenek, elítélték, úgy, hogy a nevezett gonosztevők bárki által, bárhol talál-tassanak, a halálnak bármely nemével sujthatók, javaik elkobzandók. Aki pedig ezen tolvajoknak és lat-roknak hajlékot vagy oltalmat nyújtani merészelné, vagy valakit azok megölésében gátolna, ugyanazon büntetést vonná magára, melylyel azok sujttatnak.

Hét évvel később, 1370-ben, már Nagymihályi III. János alispánsága idején, az Ung- és Zemplén vármegyék részére Pataknál tartott közgyűlésben Opuliai László nádor ítéltkezik ugyanigy a megye tolvajai felett, mely alkalommal mint esküdtek szerepelnek: Gerényi (Drugeth) Miklós fia János, Homoki László fia János, Szürthei Tamás fia Miklós, Palágyi László fia János, Bátor István, Eör Antalos fia Tamás, Veskőczy Péter fia László, Nagymihályi András fia I. Mihály (ekkor már legalább 70 éves), Szerethvai Ramacha fia Péter, Lucskai (Nagymihályi) Lőrinc fia Miklós, Mokcsai Miklós fia János, Vajkőczy Orbán fia Péter, Szolgabírák pedig: Pinkőczy Bytho fia István, Polhos Tamás, Lukaházai kis Lőrinc, és Baranyai Pál fia István. Az elítéltek pedig: Baranyai János fia Imre (nemes), Kis István, Csonka Demeter és Egyed fia András kóborló, Pataki Lukács lappangó, az előbb Nagymihályi András fia István birtokán tartózkodó, de most onnan

eltávozott Honk fia Balázs, a Nagymihályi III. János birtokán tartózkodó Magó fia Imre szabó, a Verecke királyi birtokon tartózkodó Dávid, János fia Jakab, kecseshorkai nemes, Tivadar fia Miklós fia János murulyai nemes, Gergely fia Miklósnak bajánházai jobbágya Mykethe, Noan fiai, Lukács és Mihály lapangók, Bene és Pál kóborlók, Lodomér fiai Szász és Lukács kóborló tolvajok, végül az Egyed fia István fia László birtokán tartózkodó Dénes pap fia János, mint tolvajok szállásadója.¹³⁰⁾

Imre, mennyi »leveles« tolvaj és csavargó akad! akkor is Ungmegyében, aránylag oly kis területen, s milyenre szaporodhatott ezek száma erőtlen kormány, vagy belzavargások idején, ha Nagy Lajos consolidált államában is ily arányban találtattak! Ez időtájt, mint dr. Russay írja,¹³¹⁾ a sok notorius csavargó, a szobranci fürdő akkori primitív, kikövezett gödreiben nyakig a vízben ülő fürdőző közönségre rátámadt, ruháikat, mindenöket elrabolván, őket husángokkal a vízből kiugratta.

Az uri osztály pedig egymást károsította, foglalva, hatalmaskodva, szomszédjának jobbágysait elhajtván. Olvassuk, hogy Nagymihályi II. László II. András fiának Imrének vinnai birtokára rárontván, tőle egy 10 márka értékű, »róh« színű lovat elvett, Pongrácz II. László obresi jobbágysaitól számos sertést hajtatott el, Nagymihályi Imre és István Rozgonyi Lászlónak Ács Márton nevű jobbágysától 4 lovat, 20 márka értékben, Nagymihályi Jakab és rokonai jobbágysaikkal Lukács mester jeszenői rétjeit erőszakkal lekaszáltatják s onnan 20 szekér szénát elrabolnak: de minnek is folytassuk tovább a hatalmaskodások eme végtelen sorát, melyek nélkül a középkori embert, épugy mint a perek nélkül, el sem lehetett képzelni. Az idegen jobbágysok elköltöztetése épigy napirenden volt. Maga Nagymihályi György alispán korában is Bothfalvi Péter fia Dacsó társaságában 1364-ben Nagymihályi Istvánnak Tiba birtokára rontva, szolgálját, és György fia Mykud jobbágysát, megfosztva ruháitól és

fegyvereitől, elfogták, és Istvánnak egy jó lovával együtt magukkal vitték. Viszont György uramnak is kijutott a Palóciak részéről. Péter és András, Máté fiai Simont, az alispán jegyzőjét gyalázó szavakkal illették, úgy, hogy az a jegyzőségről lemondott, azonkívül Vince kaposi plébánost és káplánját Jánost, kiket György alispán birói szék tartása végett hitt, szavaikkal legyalázták.

János alispán idejében, 1375-ben, ugyanazon Csicseri Domonkos fia János, ki 13 évvel előbb a kaposi Szt.-Márton egyházában hatalmaskodott több társával, Simon fia János, Polhus Márk, Szegény Péter szolgáltaival, »ördögi dühhel eltelve« fegyveres kézzel berontott a vármegye üléstermébe, hol az alispán Urbanus Péter, Polhus Tamás és Denk fia Kozma szolgabírókkal egyetemben okt. 13-án birói széket ült szokás szerint, és őket minden előzmény nélkül — megakarta ölni.¹³²⁾ Példának elég ebből ennyi.

János alispán — úgy látszik — fenköltebb lélek volt atyjánál; s látóköre is tulterjedt a kicsinyes vármegyei ügyeken. Még atya alispánsága idejében Lajos királylyal 1368-ban Bolgárországban táboroz, később is, mint vitéz katona s a királyok kegyeltje több ütközetben vesz részt. Az alispáni széken 1370-től 76-ig találkozunk nevével, (1381-ben már Zombori Kis György az alispán). 1391-től pedig, a nikápolyi csatában elkövetkezett halálaig szülővármegyéjének főispánja. Időközben, 1389-ben a lázadó Horváthiak és Palízsnaí vránai perjel ellen Szlavoniába küldi Zsigmond király, 1392-ben pedig Boszniában jár királyi szolgálatban és követségben, majd pedig az ország alsó határán, és Erdélyben jár a királylyal 1394-ben. Sok kitűnő szolgálataiért, különösen Rasciában, Borých vár ostrománál, Mária királyné Beregmegyében is birtokokat adományozott neki.

Zsigmond király már előbb, 1390-ben a zemplénmegyei Bethlen birtokot, melyet a bethleni nemesek állítólag hallgatagon, de jogtalanul (»clandestine et

sub taciturnitate») birtak, Jánosnak adományozta. azonban a bethleniek, Demeter fia András, a saját, valamint Domonkos fiai Pál, Tamás és János nevében ellentmondtak. Hogy mi volt a végeredmény, nem tudjuk, de hisszük, hogy a bethleniek megvédték a maguk igazát, mert (mint alább, a cimeradományozásoknál látni fogjuk) 1431-ben is Bethlenben vannak. Ugyanakkor bizonyos jenkei maradvány földeket is adományozott a király Jánosnak s rokonainak, ez ellen pedig a Lesztemérik, vagyis Jenkei Pető fia László nevében Donch fia János tiltakoztak.¹³²⁾ Még a 39 napig uralkodó II. Károly királytól is — 1386. januárban — kért János ur birtokgyarapítást, nevezetesen bizonyos kaponyai, kereszti és kisszeretvai birtokrészeket. Ez ellen azonban Parnói Péter fia Jakab tiltakozott neje Klára, valamint Bozos Jakab neje Ilona és Radvánczi Mihály neje Erzsébet nevében (mindhárom Vancza fia László leánya), kiket ama birtokrészek megillettek. János ur tehát — habár gyermektelen — nagyon is szíven viseli a család vagyoni gyarapodását. Hogy azonban a családnak nem minden tagja előtt volt népszerű, bizonyítja ama körülmény, hogy 1385. júl. 25-én, mikor ő és testvérei kész házaikat a nagymihályi várba akarták hordatni, (»pro residentia speciali et tuitioni corporum«) atyjafiai ezt megakadályozták.

Voltak azonban Jánosnak hatalmasabb ellenségei is, így Drágh vajda, mármarosai főispán, kinek Szöllös várát János ur állítólag bizonyos, tőle kölcsön vett pénzösszeg fejében, bocsátotta zálogba; s ki azt neki nem volt hajlandó visszaadni, miért is a király a vajdát Pálóczi Domonkos leleszi prépost és Rozsályi Kun Lukács által 1396. máj. 28-ra, Pünkösöd nyolcadára (»sine crastinatione«) maga elé idézte. A további fejleményeket nem tudjuk, de hihetőleg nem nyert az ügy János életében befejezést, hiszen pár hónap múlva Nikápolynál elesett, 1396. szept. 28-án.

János főispán még királyi adománykép a hűtlenségbe esett Szeretvai István fia Miklós pályini, kozma-

telki (pinkóczy) és szeretvai részjószeit is megkapja, melyeket utóbb Szeretvai Ramacsza fiának Péternek ge-
jőci részirtokáért cserébe ad. S minthogy ő már
Csertészen is birtokos; ez időben tehát a Nagymihályiak nemcsak a mai szobránci és kaposi, de az
ungvári járásban is birtokolnak. Ez időben a Nagymihályiaknak még más tagjaival is találkozunk a harc-
mezőn, így II. István 1369-ben Simon horvát-dalmát
bánnal Horvátországban időz a király szolgálatában,
ugyanőt egy 1379-iki oklevélben is »miles«-nek nevezi
a király. I. Jakab ugyancsak 1368-ban Szörényvár
alatt táboroz a királylyal. II. Lőrinc is 1391-ben »ver-
sus partes extraneas« külföldre megy a sereggel. A
szerencsétlen nikápolyi hadjáratban végül Jánoson ki-
vül Nagymihályi III. István is részt vett és elesett.
III. Jánosnak nejétől Lasztóci (vagy Lesztéméri) Apol-
lóniától gyermeke nem maradt.

Amaz években, mikor Zsigmond királyunk trón-
ját belvillongások és külső trónkövetelők tették bizony-
talanná, a Nagymihályiak közül is többen tartoztak
a hűtlenek közé, így László, a későbbi vránai per-
jelnek, Albertnek fivére, ki emiatt javait is veszítette.
1397-ben már nem él. E vidéken különben többen
tartozhattak Nápolyi László pártjához, így pl. a fű-
zesséri nemesek (István fia Péter), kik Füzessér bir-
tokukat emiatt elvesztvén, Zsigmond király azt 1403-
ban Tyvisi János litteratusnak adományozta, kitől
leszármazott a mai Füzesséry család.¹³³⁾

V.

Alkonyához értünk a XIV. századnak, mielőtt bu-
csut vennénk tőle, vessünk rövid visszapillantást né-
mely dolgokra, melyek még jellemzők Ungmegye ak-
kori állapotaira, és culturtörténeti tekintetben ér-
dekesek.

Mint láttuk a helynevekből, az időben a magyar-
ság Ungban is erősebben volt képviselve, mint ma.

Nem egyedül álló jelenség Ungnál ez az elszlávosodás, más felvidéki megyéinkről (pl. Liptóról) is tudjuk, hogy ott egykor dus magyar élet virágzott. A magyarokon kívül ruthéneket is találunk Ungban, már jóval a Koriatovics Tivadar-féle 1360-iki ruthén invasio előtt. Az a szlávnak nevezett lakosság, melyet a bevándorló magyarság itt talált, valószínűleg ruthén volt, hiszen a mai Ungmegye a hajdani Rutheniával volt határos, honnan a ruthének vagy kis-oroszok az uzsoki hágón át bevándorolva itt megtelepedhettek. Mészáros Károly szerint¹³⁴⁾ az ungi oroszok nyelve, szokásai, vallási szertartásai olyannyira egyezők a kisoroszországi népekével, hogy ez a körülmény maga is bizonyítéka a két nép azonosságának. A Sztáray oklevéltárban olvasunk, a Laborc melletti ruthén temetőről 1266-ban (»sepulcrum ruthenorum, quod vulgo dicitur Mogula«). Ruszka (ma: Dobó-Ruszka) és Ruszkóc községek neve is az oroszokra emlékeztet, előbbi már a XIII. század végén e néven találjuk. Oszip nevű ruthén hospes vinnai szőlőőről 1337-ben olvasunk.

Oláhok is voltak megyénkben, bár úgy látszik, gyéren. Gud ungi alispán és a Drugethek várnagya 1337-ben Koromlyára oláhokat telepít.¹³⁵⁾ Oláh jobbágyokról olvasunk 1348-ban, mikor Nagymihályi Lőrinc jeszenői oláh jobbágyát II. János elfogja, 1365-ben pedig ismét a Drugethek koromlyai oláh jobbágyai: Stroya János, Román fia Dragomér, Kalyman, Buna és Kalym a Nagymihályiak Tiba birtokáról sérteseket hajtottak el, 1378-ban Drág oláh jobbágy van Koromlyán, majd »Iwchw oláh kenéz«, Kucsulád, Nyeg Hunkócon, Csértészen 1409-ben Vanch oláh kenéz, stb. Nestor évkönyvei szerint őseink a Kárpát bércein innen találtak már szlávokat és oláhokat, de hogy ez adat épen Ungra is vonatkoznék, erre nézve bizonyosat nem állithatunk. Talán Kun László idejében, 1284. körül telepedtek meg Ungban is, mint Bereghen.¹³⁶⁾

Cigányokról csak 1437-ben olvasunk; még pedig

Vajnatinán találunk Petrus Czygan-t és Blasius Czygan özvegyét.¹³⁷⁾ A cigányok Magyarországon csak Zsigmondtól kaptak *salvus conductus*t 1423-ban.

A hospesek közt a már említett sztrajnyáni Tamás histrión kívül volt egy István nevű fyellator (hegedős) is, kinek 1358-ban Gerekesén van sessiója.

Az oklevelek tárgya, nagyjából részben hatalmaskodás, pereskedés, birtokosztály vagy valami adományozás lévén, természetes, hogy ezekből ama messze századoknak inkább csak ridegebb, sötétebb oldalait látjuk, míg azoknak napsugarasabb, a szivre és kedélyre melegséget árasztó mozzanatairól alig-alig nyerünk fogalmat, hiszen azokat nem foglalták oklevelekbe. Azoknak gyér nyomait csak sejtetik egyes odavetett kifejezések. Pedig nemcsak pereskedésből, hatalmaskodásból állt az a sajátságos középkori élet!

Találunk példát atyafiságos, békés osztozkodásra is, így osztozkodnak Szeretvai Fülöp fiai: István és Ramacs 1333-ban szolgálkon, kiket két egyenlő részre felosztván, Andronikus fiával Petóvel és Balázs fiával Mykouthával jut Ramachának, Stephk és fiai; Antal és Domonkos, és Andronikus fia Lukács-Istvánnak és örökösének.¹³⁸⁾ Az atyafiságos szeretet jele az is, hogy a Nagymihályiak 1370-ben a Csemernyeiket, Leznaiakat és Nátafalviakat a nagymihályi piacon való mindennemű vámfizetéstől szabadokká teszik.¹³⁹⁾

Egy sötét családi tragédiát is kiolvasunk az el-sárgult oklevelekből. Nagymihályi Imre és II. István 1376. elején Imre nejét, Buthkai Miklós leányát Katalint, midőn egy nagybőjti szombatnapon győnni ment, a templom előtt István szolgája Antal által megölették, holttestét a temetőn kívül elásták, minden javait, női ruháit elvették. Utóbb Imre kijelentette, hogy ő nejét házasságtörés vétké miatt sajátkezűleg ölte meg, és abban senki más nem részes; s később, mikor a Buthkaiak és Pelejteiek a hitbért és jegyruhákat követelték rajta, Imre és fivére István meg is esküdtek a vétkességre.¹⁴⁰⁾

A leánynegyed mikénti kihasítására érdekes példánk van II. János leányánál Eufrosinánál, kinek atyja elhalván, anyjának testvére, Mezölaki László fia István, mint gyámja, egyezkedik a leány nagyatyjával I. Lászlóval. 1358-ban. Az osztás alkalmával János páp az egri káptalan kiküldöttje. Pál kisszebeni prépost és királyi káplán a királyi ember Eufrosina részére, míg nagyatyja részére a káptalan Benedek panhotai főesperest, a király Navalyádi Náta fiát Lászlót küldte ki. Előre bocsátva, hogy I. Lászlónak (a nagyatyának) 20 községben volt birtoka, az osztály így történt: Először felosztandó minden birtok 5 részre, minthogy egy rész Lászlóra magára, 3 rész három életben lévő fiára, a hátralévő 1 rész elhalt fiára Jánosra (Eufrosina atyjára) esik. Ez utóbbi rész ismét négy részre osztatik (mivel leány-negyedről van szó); így tehát az összes birtokoknak $\frac{1}{20}$ -része illeti Eufrosinát minden hozzátartozóval, szántófölddel, réttel, erdővel, ligetekkel, folyókkal, tavakkal, halászati jogokkal, malmokkal, a nagymihályi piaci vámjog megfelelő részével, legelőkkel, a templomok és kápolnák kegyuri jogával, Nagymihályvára megfelelő részéből. Mivel azonban Eufrosina részére 20 birtokrész kezelése igen terhes volna, ezért I. László, Erzsébet királyné és a királyi emberek kérelmére úgy rendelkezik, hogy az osztály csak 12 birtokra szorítkozzék úgy, hogy ezek mindenikében egy-egy fél telek szolgáljon Eufrosina hospeseinek és jobbágyainak lakóhelyül. A 12 birtok: Percse, Geredcse, Felsztára, Egyházassztára, Henschelvágyasa, Vinna, Várkond, Zalacska, Tiba, Bonkháza, Ryuche, Bruchfalva; azonkívül egy malom Tiba birtokon, a Tibavizén, a tibai egyház malmán felül és I. Lászlónak a Laborcon lévő malma jövedelmének $\frac{1}{20}$ -részével. A felmérést ez alkalommal, bár László szívesen beleegyezett volna, királyi mértékkel — mensura regali — nem eszközölhették az erdők, völgyek, stb. nagy kiterjedése miatt. A lakókkal még be nem telepített erdők felől úgy rendelkeztek, hogy, ha László vagy fiai idő

folyamán oda lakosokat telepítenének, úgy tartoznak Eufrosinának ugyancsak lakosok letelepíthetése céljából hasonló erdőrészt fenntartani s ugyanez áll a felépítendő malmokról is.¹⁴¹⁾

Fiúsításra is találunk példát. Nagymihályi I. Miklós leánya, Bagych (Magda), Pelejteci Andrásné e címen atyjának összes birtokaiba beiktatta magát. A Nagymihályi férfiak azonban erőlesen ellentmondtak ennek, aminek volt is foganatja, ha más nem, egy hosszú per, mely alatt azonban Bagych asszony nyugodtan bírhatta javait, legalább egy ideig. Férje Pelejteci András egyébként Zemplénben vagyonos birtokos. 1383. dec. 22-én írt végrendeletében, pelejteci és kisazari részbirtokaiban, patakföldi szőlőjében nejét hagyja, míg gyermek fiának Jánosnak gyámjává Kisazari Pétert teszi, a végrendeletből kiolvasható meghatározott bizalommal. A gyám azonban méltatlan erre, úgy, hogy a gyermek János nevében nagyatyja Nagymihályi Miklós 1388-ban perelni kénytelen ellene, s csak így juthat birtokaihoz.¹⁴²⁾

A föld értékére nézve érdekes culturtörténeti adatot szolgáltat amaz oklevél,¹⁴³⁾ melyben Somogyi Tellyesprunner Vel fia László, szépanyja, Nagymihályi András leánya után őt megillető, és annak idején nem szorgalmazott leánynegyedet követeli a Nagymihályiaktól. A földek felmérésének 1373. ápr. 24-ike után kellett megtörténnie, de akkor a Labore táján, a túlságos árvizek miatt nem történhetvén meg, augusztusra halasztatott, amikor is Mochala György és Leszteméry György kir. emberek és az egi káptalan kiküldötteinek jelenlétében megkezdték Eödön birtokával, kinek volt 94 lakott és 9 lakatlan (»deserta«) sessiója a sajátmagáén kívül, és pedig: Nagymihályban, ahol szombatonként hetivásár is tartatik, egy kőből épült vár és két templom cimiteriummal, 21 népes és 1 elhagyott sessió, Petrőcon 10 népes sessió és egy még nem egészen kész kőtemplom, Topolyán 10 lakott sessió. Naurassán 7 lakott sessió és 1 elhagyott malom, Tarnán 8 mansio és egy ká-

polna, Vinnán 6 népes és 2 üres mansio, cimiteriumos kőtemplom fából épült haranglábbal, mely e nemese-
ket közösen illeti, Gézsényben 17 mansio és egy ká-
polna, Sztárán 11 népes és 1 elhagyott mansio.¹⁴⁴⁾
Ezenkívül tekintetbe vették a nagymihályi vásárból
élvezett jövedelmét és mindennemű, 25 ekére becsült
földjét, miket összesen 237 márkára és 100 dénárra
értékelték. II. Lászlónak 65 népes és 4 néptelen ses-
siója, két nyármalom nevezetű malma volt a Ke-
mence folyón és több temploma, kápolnája, valamint
25 eke földje, 178 $\frac{1}{2}$ márka értékben. II. Jánosnak
végül, (ki időközben, úgy látszik, visszanyerte egykor
elkobzott javait) 14 népes és 11 elhagyott mansiója,
4 jókarban lévő, egy hiányos malma, egy kőtemploma.
része a Nagymihályi várban és vásárjövedelemben, és
12 $\frac{1}{2}$ eke földje, 97 $\frac{1}{2}$ márka és 66 dénár értékben.
Mármost: az Eődön 237 márkájából esett a leányne-
gyed fejében 6 $\frac{1}{2}$ márka, a II. László 178 $\frac{1}{2}$ márká-
jából 3 márka, 7 pensa és 20 dénár, a II. János 97
márkájából 2 márka és 100 dénár, I. Miklós pedig
birtokbecslés mellőzésével, 25 arany forintban meg-
egyezett Vel fia Lászlóval. Mindezeket 1374. máj. 1-ig
kötelesek nekik a Nagymihályiak átadni.

Az elzálogosításra érdekes eset az V. Lászlóé, ki
1379. júliusban messze külföldre utazván (ad negotia
... ardua); ahol nagyobb összegre lesz szüksége, miért
is Sztárán birt 10 jobbágytelkét tartozékaival Pálóczi
Máté fiának Andrásnak 40 forintért (drbját 36 dénár
garasával számítva) elzálogosítja.

Zárjuk le a XIV. századról való elmélkedésünket
az iskolákkal. Nagymihályban 1335-ben találunk is-
kolaépületet, a Labore és a bold. Szűz Egyháza köze-
lében. Nagymihályi Lőrinc telke szomszédságában,¹⁴⁵⁾
az ungvári iskola 1399-iki rectorának pedig neve is
fennmaradt: János; és olvassuk róla,¹⁴⁶⁾ hogy vissza-
követel bizonyos könyvet, melyet testvére, Lukács
pap, Fábián leleszi conventtagnak és jegyzőnek 6 dé-
nárért elzálogosított.

VI.

A szerencsétlen végű nikápolyi csata korszakot alkotó a Nagymihályiak történetében. A nemzetségnek eddig szerepet vivő tagjai ez időtájt letűnnek a cselekvés színpadáról, új emberek kerülnek előtérbe, kik a család hírét, nevét eddig nem ismerl fényre juttatták. A Nikápolynál elesett János főispánnak gyermeke nem lévén, testvérei örökölték roppant vagyonát. Minthogy pedig Jakab és László nevű fivérei szintén gyermektelenül körülbelül vele egyidejűleg költöztek el az élők sorából, s kívülök egyetlen fítestvére volt Péter nagybányai, vagyis asszonypataki plébános, tehetséges, szerepelni vágyó, erős egyéniség, ez volt egyedüli örököse. Három nővére: Kata Csapy Miklósné, Klára Buttkai Keszeg Istvánné és Anna, Szeretvai Ramacs Istvánné pedig, azaz majdan gyermekeik, Péter ur után vártak örökségre.

Péter 1393-ban Gelyénesen, nemzetségének egyetlen szathmármegyei birtokán plébános, de már 1397-ben a nagyobb, és kétségkívül igen dusan jövedelmező asszonypataki plébánián találjuk őt,¹⁴⁷⁾ ahol azonban, ugylátszik, ő maga nem tulsokat tartlózkodott, mert minduntalan hol ungi birtokain, különösen Tibán, hol a király környezetében, mint a konstanci zsinaton is,¹⁴⁸⁾ hol pedig pláne a haremezön találjuk őt, ami egyébként az ő korában papoknál nem is volt ritka. 1411 tavaszán Lengyelországba vonult haddal,¹⁴⁹⁾ ahol egyébként ez évben nemzetségének másik tagja, I. Jakab fia VI. János is megfordul, ki a lengyelekkel kötött schrammoviczi béke oklevelét — mint zempléni nemes — aláírja.¹⁵⁰⁾ Péter egyebekben papi mivolta dacára sem ütött el nemzetsége többi tagjaitól, hol mint felperes, hol mint alperes, számtalan pernek lett részesévé. Ezek oroszánrésztől azonban ő maga volt oka részrehajlásával, amennyiben vagyona nagy részét és a néhai III. János örökségét Klára nővére fiainak (Csapy Miklós, László,

András, Pál és Péter hájszentlőrinci prépost) jutatta, nagy kárára úgy a többi Nagymihályinak, mint más két nővére fiainak. Nem csoda tehát, hogy úgy amazok, mint ezek, a Buthkai és Szeretvai fiuk, haláluk napjáig szünet nélkül zaklatták pereikkel, hatalmaskodásaikkal. Két évvel János halála után ennek ingóságait, pénzét, ezüst edényeit, öveit és egyéb drágaságait, ménesét, hintail már a Csapyak kezére játszsza, saját Obres birtokát pedig Eszenyi (Csapy) Imrének zálogosítja el; 1399. jan. 13-án pedig anyjával, György özvegyével, Széchy Margittal együtt a leleszi convent előtt a Györgytől rájokmaradt minden pénzt és birtokot Csapy Miklósnak, nejének s fiainak vallanak örökül haláluk esetére, teljes rendelkezési joggal,¹⁵¹⁾ A Nagymihályiak minden tiltakozása hiába volt, a plébános 1411. jul. 6-án maga Zsigmond király előtt vallotta örökül a Csapyaknak tibai, csertészi, jakabházi, remetci, vágási, várallyai és ubrezsi jószágait, valamint a Nagymihály várban és városban és Lucskán birt részeit és a lucskai vámjog felét, mit a király Udinében 1413. ápr. 24-én, hova a Csapy fiuk s talán Péter plébános is, elkisérték a királyt, a Csapyak hű szolgálataira tekintettel, jóváhagy. Ugyanis, a király előtt ajándékozta Péter a Csapyaknak a III. Jánostól örökölt budai házakat, (a Szent Miklós templom közelében lévő utcában), melyeket az egykoron a királytól kapott 800 arany forinton bizonyos zsidók kezéből váltott ki.¹⁵²⁾ Később azonban, úgy látszik, Péter plébános maga is belátta részrehajlóságát, vagy talán a Csapyakkal összekülönbözött, elég ahhoz, hogy már 1414. végén — nemzetsége több más tagjával egyetemben — perben áll a Csapy fiukkal, mely per számos terminuson keresztül elhalasztva, egy évtizedig folyt. Csapy Miklós és László egy alkalommal még hadbaszállás ürügye alatt is halasztást akartak kieszőlni, holott ezalatt békében otthon ültek.

Négy év telt már el Péter plébános halála után, midőn a per Garay Miklós nádor 1424. jul. 18-án kelt ítéletével ért volna véget, melynek értelmében a Csapyak

néhai Péter plébános ungi birtokaitól eltiltattak s azok a Nagymihályi nemzetség tagjainak visszaadattak. Ekkor utóbbiak részéről a pert már Albert, a hatalmas vránai perjel folytatta. A Csapyak azonban, hogy-hogy nem, a királynál szintén hatalmas befolyással rendelkezvén, kieszközölték, hogy Garai Miklós nádor ez ítéletet függeszsze fel, s vegye ügyöket újabb tárgyalás alá. Sajnos, adataink hézagosak ez ügyre nézve, így a per további lefolyásának csak eredményét tudjuk, s ez az, hogy a Csapyak Ung-megye e részében később nem birtokoltak, miért is az 1424-iki ítéletnek utólag mégis érvényben kellett maradnia, sőt utóbb, 1429-ben, Csapi Miklós fia László egyéb, nem a Nagymihályiak révén, de ősi jogon reá szállt birtokait is, mint pervesztes fél Nagymihályi II. Mihály és VI. István javára elvesztette. E birtokok voltak: Csap, Szürte, Szentés, Széch város, Gödöny, Tehna, Polyánka, Csabolecz, Ásvány, Rád, Ingó javait azonban, mint 200-nál több hordó bort s másokat 100 arany frt értékben, Bacskai János rejtette el magánál. Ez ítélet újra feloldatott, majd ismét elhalasztódott, szóval a Csapyakkal való pereskedés jó félszázadig folyt.

Megjegyezzük még, hogy Nagymihályi Péter halála után a nagybányai plébániára Csapy Péter került, kivel előbb mint hájszentlőrinci préposttal találkoztunk.

Szeretvaine Nagymihályi Anna és Buthkainé Nagymihályi Klára ellen anyjok kezd 1400-ban perlekedni, majd a többi Nagymihályiak tiltják Péter plébánost, attól, hogy Obrest nekik eladja. A két asszony 1407-ben lép fel fivérök, Péter plébános ellen, a Csapyaknak előrokített, illetőleg akkor még csak előrokítendő javaknak őket illető részeért. Buthkainé, miután már jóval előbb özvegy, 1409-ben meghal, igényei fiaira, Buthkai Sándorra és Frankra szállanak. Ezuttal Péter plébános hivatja őket törvényre, mert anyjok, mikor annak idején az elhalt fivérek vagyonán osztozva, Péter Ubrezs birtok felének megváltása fejében Klá-

rának 6 ökröt, 6 borjas tehenet, és 170 kassai forintot adott át, ez elismervényt adni vonakodott, miért is Szürthey Tamás által Dubróka birtokokról a király elé hivatnak. Ugyanez évben Szeretvai Ramacha fia Pétert hívják kozmatelki (pinkóczi) birtokáról törvényre. Ugy a Szeretvaiak, mint a Buthkaiak pere époly hosszú, mint a Csapyaké, közbe-közbe hatalmaskodásokkal tarkítva, amennyiben Péter urnak ez elkeseredett rokonai egymásután hajtották el jobbágyait, lovait, sertéseit, legalább úgy állva boszut a részrehajló nagybácsin. Bizonyos »jó ló« elhajtása miatt Szeretvai R. Pétert a király, miután hármias idézésre meg nem jelent, három vásáron való nyilvános kikiáltással hivatja törvényre, ami 1411. jul. 8-án Vásáros-Tibán (Szobráncon) 9-én Ungvárt, 11-én Kaposon történt meg. Szürthei Tamás kir. ember és Ferenc presbyter, a leleszi convent kiküldöttje közbejöttével.¹⁵²⁾ Buthkai Sándor és Frank részére, kik Péter ur vágási birtokáról négy lovat hajtattak el, 1411-ben Rozgonyi Simon országbíró általuk 24-edmagukkal teendő perdöntő esküt ítél, miután előzőleg képviselőtükben Baskai Miklós ártatlanoknak mondta őket, és az ügyet a szomszédok meghallgatásával »communis inquisitio« alá kívánta vetni, míg a felperes Péter plébános kiküldöttje Helmeczi Simon pugilok általi bizonyítást követelt. De tovább nem részletezzük . . . Végére nem érünk. A perek tovább folytak, mikor Péter plébános rég elporladt, s a Szeretvaiaknak is fiai életük már csak s 1436-ban még mindig nem látjuk végét.¹⁵³⁾

Péter plébános nemzetsége többi tagjaival is, úgy szólván szüntelenül perlekedett; a szomszédok közül Csicsery Ferencsel, Szabolesi Fuló Fábiánnal és Jakabbal, a Drugethekkel, Leszteméryekkel, stb. még örökségképen is szállott reá per a Velésiekkel, Kisdobronyiakkal, mely utóbbiban egy alkalommal 50-edmagával teendő esküre ítélte a király.¹⁵⁴⁾ A Nagymihályiak közül különösen Dénes és Pongrác okoztak neki lehetőleg sok kárt; egy alkalommal a Kónyus

patak mellett összes sertéseit leölették, de a többiek sem maradtak hátra. Élete vége felé nemzetsége legkiválóbb tagjával, Albert vránai perjellel keveredett perbe. Halála 1420-ban következett be.

Visszatérve Zsigmond király uralkodása elejére, azt találjuk, hogy a Nagymihályiak közt is akadtak, kik a Zsigmond ellen pártot ütőkkel tartottak. Így IX. László, Albert perjel fivére, és V. János, a II. (Eördögh) László fia, kinek Zsigmond 1409-ben ezentuli hűség feltétele alatt kegyelemlevelet ad. E vidék nemesei közt különben sokan voltak a pártoskodók közt. Hűtlenségbe estek a Csicseryek közül is néhányan, bár 1410-ben kegyelmet kaptak. Hűtlenek voltak a már említett Szeretvai Miklóson kívül (kinek javait Nagymihályi III. János kapta) Szeretvai Ramacha Péter, Kis Ferenc, Leznai János, Leznai István, Csemernyei Dabouch Fülöp és Benedek, kiknek javait Szeretvai János és Nagymihályi Eödön fia VIII. János kapják, új királyi adomány címén. Leznai István azonban, bár hosszabb ideig szolgált Durazzói Károly fia, Nápolyi László bandériumában, kegyelmet kapván, birtokait, Leznát, Vagyakóczot, Volyát, — bár csak ideiglenesen — csakhamar visszaadni kényszerült neki Nagymihályi Eödönffy János, kárpótulásul tőle 100 kassai forintot kapván.

E János különben szintén egyike volt a Nagymihályiak legkiválóbb tagjainak. Évek hosszú során át viseli a zempléni alispánság tisztét, 1399-ben Zsigmond király kíséretében, Morvaországban látjuk, hol egyébként később testvére, Mihály is megfordult, harcolván a hussziták ellen, s kitüntetvén magát különösen Prága vár őrizetében, miért is 1421-ben a fennemlített Leznai István javait kapja, aki ugyan 1409-ben kegyelmet kapott, de — úgy érvel a király — javait már jóval e kegyelem előtt, 1403-ban, adományozta Eödönfi Jánosnak és Szeretvai Jakabnak, így e régebbi intézkedése a kegyelem dacára érvényben marad.¹⁵⁵ Az Eödönfi testvérek később, 1425-ben János-

nak, hálából azért, hogy a szóban forgó Leznai féle részjóságokat megszerezte, a leleszi convent előtt Csemernyén egy nemesi curiát, mely valaha Csemernyei Fülöpé és Benedeké volt, taronok és nyomás földeket (3 tagban, 20—20 ekével), réteket örökül vallanak.

Zsigmond király udvarában, az említetteken kívül még két Nagymihályit találunk, mint apródot, és pedig az I. László unokáját VI. Jánost, 1398-ban, kinek a király Tibára vásárjogot ad, évenként Sarlós Boldogasszony ünnepére, és hetivásárt minden szerdára. A másik apród Nagymihályi VII. János (VIII. László fia) 1412-ben. A királynak tehát több hű embere volt a Nagymihályiak közt, mint pártütője.

Ugyancsak mint »aulae invenis«-sel találkozunk Zsigmond udvarában 1410-ben Nagymihályi Alberttel, a későbbi vránai perjellel, ki azonban akkor már semmiesetre sem lehetett egészen ifjú.¹⁵⁶⁾ Ő nemzetsége XV. századbeli tagjai közt kétségtelenül legnagyobb egyéniség. Atyja, Gergely, II. Jánosnak fia, jelentéktelen, és, ugylátszik, rövid életű ember volt. Okleveleink 1364—76 közt emlékeznek meg róla, mint előről. Alberttel először 1393-ban, majd 1397-ben találkozunk midőn hű szolgálataiért Zsigmond királytól néhai testvérének, a hűtlenségbe esett IX. Lászlónak javait kapja (melyek időközben már a Nikápolynál elesett III. János kezén is átmentek,¹⁵⁷⁾ majd 1410-ben a Durazzói (Nápolyi) László zászlaja alatt pártot ütő Rozsályi Kun Miklós és testvére Jakab birtokának, a beregmegyei Tarpának felét kapja kiváló érdemeiért, melyeket »sub varietatibus temporum et locorum« szerzett Zsigmond szolgálatában. Mik voltak ezek az érdemek, megtudjuk egy másik oklevélből,¹⁵⁸⁾ melyben a király neki és vele valamennyi rokonainak a zempléni-ungi birtokokat új adományképen örök joggal adományozza. Eszerint Albert ur kiváló vitéz és Zsigmond király egyik legbuzgóbb hive volt. Részt vett a horvát-bosnyák lázadások leverésében, különösen pedig néhai Marcali Miklós és Csák Miklós erdélyi vajdakkal — akkor temesi grófokkal — együtt

a török elleni hadjáratokban, kétségkívül Nikápoly-nál, végül a Dalmácia miatt folytatott velencei hadjáratokban Istria és Friaul vidékén, Ozorai Pipó temesi főispán kíséretében, a néhai Stibor erdélyi vajda seregét vezérelve, mikor is Albert és Pipó »sok várost, helységet, tábort, várat s más erődöt,« melyek akkor az ellenséges velenceiek kezén voltak, vérok ontásával harcolva, visszaszereztek a magyar koronának. Ez alkalommal Albert halálos sebet is kapott. Különösen kiemeli a király bizonyos Chichir város melletti ároknál egy nagy velencei sereg legyőzése körül szerzett érdemeit, végül — ami már nem a harc-téren szerzett érdem, — Zsigmond kíséretében — már akkor mint vránai perjel — a konstanci zsinaton az egyház békéje érdekében lankadatlanul buzgólkodott. A neki és nemzetségének ekkor új donatióként adományozott birtokok ugyanazok, melyekről, mint a Nagymihályi nemzetség birtokairól már szóltunk, mégis, a beosztás és áttekintés végett nem lesz érdektelen felsorolnunk ezuttal is. Tehát:

1) Sztára, Krivostyán, Oroszka, Visk (más néven Gulyvész), Felsőzbugya, Hencsellóc, Veresvágás, Burucsfalva, a lakatlan (deserta) Ozdó, Perecse, Ó- és Uj-Topolya, Ó, és Uj-Petróc, és Nagymihály város a györkei várhegygyel Zemplénben.

2) Nagymihály vára és ennek tartománya: Vinna, Felső- és Alsótarna, Simonülése, Kalusa, Blatta, Klokocsó, Várkond, két Zalacska, Ujzuhogó (a mai Csecschó), Verhóc, Ó- és Uj-Gézsény, Lucska, Kispörubka, Laáz, Sztrajnyán, Alsózbugya, Herolcz és Porubka.

3) Remete, vagyis Jeszenő és az ehhez tartozó birtokok: Németsporuba, Jósza, Huzin, Ribnyiczke, Jeszenő, Ubres, Reviscse, más néven Zavadka, Hanajna, más néven Reviscse, Fekésháza (szintén Reviscse), Bankháza, Alsóremete, Ruszkócz, Rybnyicze, Kajdanov, Seronica, Hlinnik.

4) Tiba vára, és tartománya: mindkét Várallja, Vásárostiba, más néven Szobránc, Felsőtiba (ma

Hornya), Nagytiba, Hunkócz, Konyus, Csertész, Vaj-natinátiba, Jakabháza, Koromlya, Bahuso és Prikopa. A 2—4 alattiak mind Ungban.

5) Gelyénes Szathmármegyében.

Azonkívül — mint láttuk — voltak ez időben már az ungvári járásban is birtokaik, többek közt Szeretva, Pályin, Kácsánd, Pinkóc (másképp Kozmatelek és Gejócz), stb.¹⁵⁹ A fennemlített birtokokba 1418. dec. 15. s következő napjain be is iktattattak a Nagymihályiak Zbugyai Simon, Korcsvai Péter és Daróczi János királyi emberek közbejöttével.

Albert érdemeinek legfőbb elismerése azonban az volt, hogy 1417. febr. 12-én, Konstancban kelt oklevelében Naillac Filibert, a jeruzsálemi sz. János rend nagymestere, Zsigmond király jó embere, bizonyára a király közbenjárására, neki adományozta a vránai perjelséget, mely adományt a király még azon évben jóváhagyott.¹⁶⁰

Vránát, mint tudjuk, 1345-ben Nagy Lajos király adományozta a Szent János rendnek, melynek ez időtől fogva magyarországi főhelye és perjele a rend magyarhoni főnöke volt. A vránai perjelek a jánosvitézek alapszabályai értelmében csak főnemesi családok törvényes szülöttei lehettek, kivétel csupán az uralkodó fejedelmek természetes utódai számára volt alapszabályilag biztosítva.¹⁶¹ A XIV. században Beaumont Raimond, Fra Moriale, Carnuti Balduin, stb. csupa olasz, francia főnemes tölti be e méltóságot, s a kétes eredetű Palisnait nem számítva, Nagymihályi Albert a második magyar származásu vránai perjel. Az első ilyen, Bebek Detre, még a zavargások idején lett perjel, s maga is a lázadóhoz szitott. Utána hosszabb ideig betöltetlen maradt a perjelség s a két tengermelléki bánra lett bízva, de Nagymihályi Albert 1417-iki kineveztetése előtt közvetlenül Ferrandi Mihály a vránai perjel, ki e méltóságról önkényt lemondott.

Helyénvalónak tartom itt foglalkozni némely írók ama téves nézetével, mintha Nagymihályi Albert már

1387-ben, a Palisnay másodszeri letétele után felállított három ellenperjel között Zsigmond jelöltjeként szerepelt volna.¹⁶²⁾ Két okunk van ennek megcáfolására. Egyik, hogy a Sztáray oklevéltárban Nagymihályi Albertnek ez állítólagos első perjelségéről egyetlen oklevél, egyetlen szóval sem emlékezik meg, holott, ha az 1387—89 közt szereplő Albert vránai perjel Nagymihályi lett volna, úgy a család oklevelei közt vagy a későbbi, 1417-iki kinevezéskor, ez nem maradhatott volna nyom nélkül. Második, és még nyomósabb okunk a chronológiai lehetetlenség. Zsigmond 1410-ben¹⁶³⁾ Nagymihályi Albertet »aulae nostrae iuvenis«-nek nevezi. Ha Zsigmond király őt 1387-ben kinevezte vránai perjellé, akkor, 1387-ben, legalább 30 éves volt (hiszen Zsigmond nem követte II. Endrét ki 24 éveseket is kinevezett magas egyházi állásokra!) Ha pedig 1387-ben 30 éves, akkor 1410-ben hogy lehet az 53 éves ember »aulae iuvenis«? Nem vonom kétségbe, hogy a kifejezés nem jelöl szorosán véve fiatalembert, de talán 53 éves emberre mégsem alkalmazható. Tudjuk továbbá, hogy Albertnek 3 törvényes fia volt, tehát előbb nős embernek kellett lennie. s a perjelség elnyerésekor már okvetlenül özvegynek. Ez is bizonyítja, hogy, ha 1387-ben, ha akkor perjellé lett, már 30 éven felül kellett lennie! Ámde ez viszont szintén alig hihető, ha tekintetbe vesszük, hogy Albert szépapjának III. Jákónak férfikora, okleveleink szerint, 1325—35 közé nagyatyjáié II. Jánosé 1353—76 közé esik. Albert, véleményem szerint, 1387-ben legfeljebb 20 év körül lehetett s így Zsigmond hadjárataiban részt vehetett, a későbbi években megházasodhatott, s nejétől 3 gyermeke születvén, özvegyen maradhatott, míg 1417-ben kinevezetett a vránai perjelségre. Az 1387-iki Albert vránai perjel pedig nem azonos a szóban forgó Nagymihályi Alberttel.

A vránai perjelség a hosszú zavargások alatt oly nagy károkat szenvedett, hogy 1417-ben, mikor a nagymester azt Albertnek adományozza, legalább is a viszonyok megjavulláig, csupán évi 400 magyar arany-

forintot kíván tőle, melyeket a jánosvitézek közös pénztárába tartozik befizetni.

Konstanczban, ama fényes, fejedelmi napokban, midőn a mindenféle nemzethez tartozó egybegyűlt egyházi és világi főemberek lovagjátékokban, vitézi tornákban gyönyörködtek szabad idejökben, s midőn a nemesek e játékokban a császár és király jelenlétében pazar fényt fejtettek ki, a mi főuraink figyelmét is megragadta e pompa, s szívökbe szállt a vágy, hogy külsőképen is vetekedhessenek a külországiakkal. Kérték is minduntalan királyukat, hogy régi cimerüket megerősítse, avagy — ha ilyen nem volt — őket cimeradományozással tüntesse ki. Innen van, hogy Zsigmond király külföldön (különösen Németországban) magyar kíséreinek oly tömegesen adományozta a cimereket, hogy míg Magyarországon eddig összesen csak 78 cimeradományát ismerjük, addig Nürnbergben 50, Konstancban 43, Rómában 39 armálisáról van tudomásunk.¹⁶⁴⁾

Nagymihályi Albert, az új vránai perjel is alkalmoszerűnek látta Konstancban, ahol akkor 18000 egyházi férfiú és 15000 idegen gyűlt egybe a zsinat alkalmából,¹⁶⁵⁾ magyar főurhoz és egyháznagyhoz illő fényt kifejtteni, s a hozzá mindig kegyes királyt nemzetsége régi cimerének bővítésére, megerősítésére, illetve új adományozására kérni. Mint tudjuk, az Anjouk uralmát megelőző századokban a családok önkényesen, minden engedelem kikérése nélkül alkottak maguknak cimert valamely nekik tetsző jelvényből,¹⁶⁶⁾ s így származott valószínűleg a Nagymihályi cimer ősi alakja is, a nagymihályi vár félig nyitott kapuja felett ülő, gyűrűt tartó két szarka is, melyet pecséten először Nagymihályi Györgynél látunk, ki 1362—70 közt volt ungi alispán, majd ennek fiánál, János alispánnál. A Nagymihályiak tehát, nem használva a Kaplyon nemzetségi cimert, mely kék mezőben arany sólymot ábrázol,¹⁶⁷⁾ önkényt felvett cimerrrel éltek már eddig is. Most, a perjel kérésére, a király azt a következő bővített alakban adományozza

neki és egész nemzetségének: Kék mezőben arany koronából kiemelkedő, félig nyitott, rácsos várkapu, felette két egymással szemben álló szarka egy drágaköves arany gyűrűt tart csőrében, míg a dőlt paizs felett koronás arany sisak látható.

A címeradomány 1418. márc. 29-én kelt. Tíz nappal előbb adományozta a király a Csapyak címerét, kevésbé előbb pedig a Lászlókarcsai Török családnak,¹⁶⁸⁾ mely mindhárom címer kiállítása egy és ugyanazon — még pedig igen ügyes — címerfestő kezére vall. Feltűnő (mert többé-kevésbé szokatlan) az arany sisak, mely külföldön fejedelmi személyiségek privilegiuma, nálunk azonban, Zsigmondkori címereinknél, mint Csoma kimutatta,¹⁶⁹⁾ éppen nem ritka, s csak a címerfestő szeszélyétől függött. Így a Nagymihályi címeren kívül a Básznay János, Bajnai Both armálisán, sőt a már Mátyás korabeli, 1474-iki Mérey címeren találunk arany sisakot, mellőzve a Hunyady Jánosnak V. László által adományozott 1453-iki címet, amelyen az aranysisak kitüntetés is lehetett.

A címerekről lévén szó, megemlítjük, hogy e kötet lapjairól már ismerős ungi családjaink közül többben Zsigmond királytól kapták armalisaikat. Így — mint már említettem — a Csapyak, még pedig Csapy András, Miklós fia, 1418. márc. 19-én, szintén Konstantinban, ki a Zsigmond által ujjonnan alapított sárkányrend lovagja volt; s ki a Prokop herceg elleni hadban a morva Holstein várnál megsebesült és fogságba esett; a század elején pedig, mikor 1401-ben Zsigmond királyunk fogságot szenvedett, Csapy András a pártos uraknak ellenszegült, s királyhűségeért szenvedett arcán és mellén sebeket. E sebek, a címeradományozó levél szerint, láthatók maradtak, s így Csapy András vitézségét egész Magyarország tudja.¹⁷⁰⁾ Maga az adományozott címer ez: Jobbra dőlt paizs kék udvarában lépő oroszlán, melynek farka hátra kunkorodott, míg jobb szemén (a rajz szerint orrán) nyíl van átlóve, melynek végét első jobb lábával tartja. Sebe vérzik. A paizsot arany sárkány veszi körül, melynek farka nyaka körül csavarodott, hátán

veres kereszt látható. Mondanunk is fölösleges, hogy az oroszlán Csapy Andrást jelképezi, a sárkány pedig azt, hogy a megadományozott e rendnek lovagja volt, amit a címerlevél szövege is kifejez: (*»societatis draconicae seu draconistarum collega.«*).

A sárkányrendet Zsigmond király 1408-ban alapította, a török elleni hadakozás, keresztény hit terjesztésének céljából, de politikai mellékcélal, hogy t. i. a főurakból törhetlen hűségű gárdát szervezzon maga körül. E rendnek két fokozata volt. Az elsőnek jelvénye volt a sárkány a kereszttel, másodiké a sárkány magában. Amaz csak korlátolt számban adományoztatott, ez korlátlanul. Csapy András, a címerkép tanúsága szerint az előbbieket közé tartozott.¹⁷¹⁾

A Csapyak címerét ez alkalommal a velök közös eredetű Agóczy, Zerdahelyi, Bacskay, Soóvári Soós, Zéchy, Zritthey családok is kapták. Annál különösebb, hogy ugyanez évben ugyancsak a soóvári Soósok meg egy más címet is kapnak a királytól, az eredeti Boksa nemzetségi címet, a szarvas női alakot, *»denuo et de novo«* körirattal.¹⁷²⁾

Itt említjük meg, hogy Csapy Lászlót 1433. júl. 13-án Rómában találjuk Zsigmond kísérei közt (*»aug. imperatoris secretarius«*).¹⁷³⁾

Pár évvel később, 1422. szept. 17-én a Leszteméry család kap armalist, Nürnbergben. *»Emericus, fil. Johannis, nobilis cottus de Ung, vicemagister agazorum.«* E címerszerző Leszteméry Imre, Zsigmond allovászmestere a boszniai lázadás leverésében, a cseh vallásháboruban is részt vett, s a királynak Lombardiában, Itáliában, Német-, Francia-, Angolországban fontos diplomáciai küldetésekkel is teljesített, s már előbb 1418. jun. 28. Strassburgban kelet oklevélben ő, testvérei s vőrszerinti rokonai az Istriában, Burgundiában, Spanyolországban szerzett érdemeikért összes birtokaikra pallosjogot kapnak. A címerkeret rózsaszín alapon kétféle vörösön festett rosettával van díszítve, melyen belül kockásan damaszkolt arany alapu táblán balradólt paizs kék mezejében comb-

tól kezdve páncélos láb látható, sarkantyúval. A lábat alul aranszárú nyilvessző üti át, melynek hegyéről és a sebből vér csepeg.¹⁷⁴⁾ Bizonyára a cimerszerző megsebesülése van itt is symbolizálva.

1431. dec. 12-én Milanóban Csapy László alcan-cellár javaslatára Várdai Miklós familiarisának, Bethleni Gergely fiának Jakabnak, s általa nemzetsége többi tagjainak és Zbugyai Simonnak adományoz címet a király. A Bethleni és Zbugyai családok tudvalévően közös eredetűek, s Nagymihály melletti Bethlenben és környékén, Ung és Zemplén határos részein birtokoltak. E cimer a következő: Balra hajló, kerek, osztott paizson 3 águ leveles arany koronából kinövő szemközt néző kivágott kék ruhás, arany koronás nő, leomló szőke hajjal, fülei helyett egy-egy ötös szarvasagancs, melynek alsó ágát kezével fogja. Maga az adományozott cimer egyike a Zsigmondkori legkisebb címereknek.¹⁷⁵⁾ A Bethleni nemesek közül a király szolgálatában — Milanóban — találjuk 1431-ben Gergelyt.¹⁷⁶⁾

Albert vránai perjel pályája a cimeradományozás után is még folyton emelkedőben volt. 1427-ben mint horvát-dalmát bánt látjuk viszont Ungmegyének e XV. századbeli nagy fiát, miután időközben 225 saját költségén kiállított lándzsával vett tevékeny részt Dán havasalföldi vajda visszahelyezésének diadalmas vállalatában, kit Radul, más néven Praznaglava vajda uralmából kiszorított. Ezért, valamint a husziták elleni harcban szerzett érdemeiért, midőn »csaknem kikerülhetetlen veszedelmeknek tette ki magát,« kapja a magtalanul elhalt Nagylaki Jank János terjedelmes birtokait a délvidéken, Temes, Csanád és Krassó-Szörény megyékben, s így ő és utódai ezen ősi birtokaiktól oly távolesó vidékeken is nagybirtokosokká lesznek.¹⁷⁷⁾

Három fia közül egyik, János, szintén egyházi pályán működik, s 1432-ben pozsegai prépost. Ennek, valamint testvérének Györgynek Lucius de Janua, a Szent János vitézek nagymesterének, Fluvianinak pro-

curatora, V. Márton és IV. Eugen pápáktól ráruházott hatalmánál fogva kétségkívül a perjel kezdeményezése folytán bűnbocsátó levelet ad, kivéve egyházi férfin elkövetett gyilkosság vagy vérontás esetére.¹⁷⁸⁾ Harmadik fia László, úgy látszik, nem részesült e kegyben. Maga a perjel élte vége felé nem viseli többé a báni méltóságot, de perjelsége ügyeivel még 1433-ban foglalatoskodik, 1434-ben azonban már eltűnik az élők sorából, s vele Ungmegye egyik történelmi nagyságu szülötte szállott sirjába.¹⁷⁹⁾

Erőteljesebb egyéniség volt még a nemzetség ez időszerinti tagjai közül Tíbai Józsa, de már inkább csak a pereskedések és hatalmaskodások terén. Perelt a Drugethekkel, Vajnatina miatt, (melyet Drugeth János elfoglalt tőle, azt vitatva, hogy Domonya birtokához tartozik), perelt a Szerelvaiakkal, Csertész birtok miatt, perelt saját nemzetségének csaknem minden tagjával, a Korcsvaiakkal, Nemptiekkal, miközben gyakran furfangos eszközökkel is megpróbálkozott. Egyébként, bár érdemeit közelebbről nem ismerjük, ő is Zsigmond király kedvelt embere, ki különböző helyeken és időben teljesített szolgálataiért nova donatióképen kapja fiaival Lászlóval és Pelbárttal együtt Bozos és Korchva (Karcava) birtokokat, Zocsik Andrással és Péter fiával Miklóssal egyetemben.¹⁸⁰⁾ Mikor azonban a leleszi convent őket e birtokokba be akarja vala iktatni, Korcsvai István fia Pál, Orros Péter, László fia János, és Budaházi Buda András leánya Erzsébet, Horkai Balázsné ellentmondtak, amiből aztán ismét csak hosszú per keletkezett. Józsa egy alkalommal, több ungi birtok miatt nemzetsége több tagjával együtt a vránai perjellel perelvén, ezek tudtán kívül maga megegyezett a perjellel s többi rokonait ki akarta játszani, a pert pedig megszüntetni. Természetes, hogy e furfangos eljárás ellen a többi rokon egyhangulag erősen tiltakozott. Más alkalommal a leleszi convent előtt kellett óvást emelniök, nehogy Józsa okleveleiket elidegenítse, és rovásukra holmi hamis bevallást tegyen. Józsa ki is mutatta

rokonai iránti gyűlöletét, különböző hatalmaskodások alakjában, így 1434. júl. 20-án szolgálival és jobbagyaival V. László 3 fiának és ezek gyermekeinek tibai rétvét lekaszáltatta, s mikor ezek, ezt hallva, Józsefet effelől kérdőre akarták vonni, őket gyalázó szavakkal illette, és meg is ölte volna, ha nem védekeznek vala, amiért is a király ez ügyben Karcasai Bereck által vizsgálatot is rendelt.

Ez erőszakosságot azonban 1436-ban László, Albert perjel fia viszonozta, mikor ugyancsak Józsefnek és a nemzetség többi tagjainak a Breznica palak mellett fekvő rétvét lekaszáltatta. A tettet, az ő megbízásából Miklós deák, másik — Veres — Miklós és Hajas Miklós, familiarisai több mint 300, karddal, lándsával, paizszsal felfegyverkezett ember hajtotta végre, kik a szénát erőszakkal László kertjébe vitték s midőn a hatalmaskodókat birói szék elé hívással fenyegették, ezek azt felelték, hogy még ha maga az alispán személyesen volna is ott jelen, akkor sem hagynák abba a kaszálast, mert uruk így parancsolla. Komoróci Osolth László szolgabíró, ki ezt bíróilag meglátta, Nempti Miklós ungi alispánnal és szolgabíró társaival bizonyosságot mondanak effelől a Pálóci Mátyus nádor által 1436. szeptemberben Palak mellett Ung és a szomszédos megyék számára tartott nádori gyűlésen. Józsa neje Affra, lehet, hogy a Ruszkai Bátor család sarja, legalább ép ez időtájt, 1423-ban, élt R. Bátor Andrásnak ily nevű leánya.¹⁸¹⁾

A pereskedések terén tűnt ki Tibai II. György is, kinek számtalan más pere közt pl. a Ricsciekkel volt pere, de legtöbbször vitte IV. Miklós özvegye Erzsébet, aki 1428-ban magával a királylyal állott perben, mint alperes. A per tárgyát, és kimenetelét, sajnos, nem tudjuk.¹⁸²⁾

1417. aug. 22-én egy sajátságos, párját ritkító eset fordult elő a család életében. Osztozniok kellett VIII. László fiainak, VII. Jánosnak (az egykori apródnak) és VIII. Andrásnak IV. Miklóssal. Ez alkalommal a leleszi convent tagja, Péter praemontrei lelkész kül-

detett ki az osztozkodó felekhez, kik, az osztozkodás megkezdésekor, őt a nagymihályi szent Szűz Egyháza mellett lévő szállásáról tárgyalás végett Kamanyai Balázs, kiseszenyi Fodor István, Koresvai János és Kis Miklós familiarisaik által magukhoz hívták; s midőn ez néhány derék férfiú: Soldos János, Helmeczi Simon és Lazan János nagymihályi polgár és hospes kisérétében a czinterembe ment, ott Zbugyai Gál jelenlétében és más nemes uraktól körülállva, azok fegyveres kézzel reárontottak, holott ő azoknak semmit nem vétett, Nagymihályi János pedig sajátkezüleg arcul ütven őt, a többiek véresre verték, s egy övet 5 frtot tiszta aranyban tartalmazó pénzesztűszővel elvettek tőle, valamint egy ezüst márkát és egy hatatos ezüst gyűrűt s 150 uj dénárt, irataitól pedig megfosztották, végül legyalázták, sőt Zbugyai Gál és a többiek őt két óra hosszat fogva tartották, úgy, hogy ha véletlenül el nem menekül, nyomorult halállal halt volna meg. A dologban Placentiai de Vicedominis Máté esztergomi kanonok, iuris utriusque doctor, tart vizsgálatot, mely alkalommal a vádlottak procuratora Fodor István tagadásba vette a dolgot, s mivel Péter lelkész a kitűzött terminusra tanukat nem hozott, meg kellett elégedni azzal, hogy Nagymihályi Jánosnak ártatlanságáról esküt kellett tennie jul. 8-án a jászói convent előtt 6 más nemessel egyetemben, akik megérintve az oltárra tett szentírást, esküdjének meg, hogy hiszik, mikép nevezett János igaz módon esküdött. A dolog további lefolyása ismeretlen. ¹⁸³⁾

Ez itt nevezett VII. Jánosnak fia, XV. László utolsó sarjadéka volt a Nagymihályi nemzetség II. Jákótól leszármazó ágának. Az oklevelekben 1445-ben találkozzunk vele először, mikor Palóczy László, a későbbi országbíró — akkor ungi főispán — ültja őt attól, hogy a Labore vizét továbbra is annyira elgátolja, hogy ezáltal a főispánnak Pálóczyhoz tartozó szántó-földjeiben, rétjeiben, erdeiben kárt okozzon, mint legutóbb is 2000 arany forintra tehető kárt tett. Mint nemzetségének sok tagja, ő is kedvelt ember volt a

hatalomnál: bizonyítja, hogy Hunyady János kormányzó 1419. jan. 20-án kelt oklevelében¹⁸⁴⁾ sokoldalú szolgálataiért, melyeket a korona iránt és iránta tanúsított, vásárjogot ad neki Tiba és Nagymihály birtokaira, még pedig Tibán évente Szent György napjára, Nagymihályban a Jób-utcában Gyertyaszentelő Boldogasszony, a Percse-utcában pedig Szent Imre ünnepére, és azt megelőző és követő 2 héten át, azonkívül a Jób-utcában minden héten hetivásár volt tartatható. László urra — ugylátszik — rokonai is bizonyos tisztelettel néztek, ami abból is látszik, hogy ő volt egy alkalommal béke és egyezség szerző bizonyos ügyben Lónyai Miklós és László, másrészt Tibai Eördögh István, György, András és Albert közt, kik XV. László tibai birtokán 1447. febr. 8-án, az ő rábeszélésére, úgy egyeztek meg, hogy a Tibai nemesek valamely hatalmaskodás kárpótlásául 10 arany frtot fizelnek a Lónyaiaknak, még pedig 18-at azonnal, a hátralévő 22-t legközelebbi virágvasárnapon, ápr. 2-án, mely egyezségről címeres pecsétjével ellátott oklevelet is állított ki.

Egyebekben azonban László ur köllekező életmódot folytatott. Özvegy anyjától, Orsolyától kölesönvett 1000 frtot, melyért aztán Vásárostiba, más néven Szobránc, Felsőfalú, más néven Tiba, Hunkóc és Osztró nevű birtokait és ribnyicei malmát köli le neki zálogul. Más alkalommal, 1448. nov. 6-án pedig, akkor hallatlan összeget, 12 ezer forint értéket vett kölesön a prior fiától Györgytől, a nemrég lefolyt zavargásokban (talán a csehekkel?) szükségbe kerülvén. Tiszta aranyban 4000 frtot, 25 márkát szintén aranyban, 200-at ezüstben, többi részét bíbor, damaszt, bársony szövetekben, olaszposztóban, drágakövekkel ékes arany gyűrűkben, kannákban, 12 jó lóban. Ennek ellenértéke gyanánt a jászói convent előtt lekötölte zempléni és ungi összes birtokait, még Nagymihályvárbán birt részét is, úgy, hogy ha jövő Pünkösd nyolcadára, 1449. jun. 8-ra, a 12000 frtot a leleszi convent előtt meg nem fizetné, a hitelező minden további nélkül javait

elfoglalhassa. Történetesen azonban 1449. elején László elhalálozván, adósságait ki nem egyenlithette, amit György ur, a hitelező procuratora által sietett azonnal a fizetési terminust követő napon, jun. 9-én, jelenteni a leleszi convent előtt. László hagyatéka, amelynek most már a család másik, I. Andrástól leszármazó ágára kellett szállnia, amugy is sok perlekedésre adott volna alkalmat, amit most még complikált a 12000 frt adósság, ugy, hogy hossza vége sem volt az örökség feletti perlekedéseknek.

Először is László özvegye Ilona nem akarta férje birtokait a Nagymihályiak kezére visszabocsátani, dacára Garai László nádor intelmének, ki őt a leleszi convent emberei, és Zbugyai István és Fekesházi Tamás által intette, hogy hitbérének és jegyruhának megfelelő összeget kiemelve, a birtokokról mondjon le. Nagymihályban Azari István, Ilona asszony officialisa nem adhatott választ, mire a nevezett emberek őt szobránci lakásán személyesen megtalálván, onnan hívták törvényre. Egy hónap mulva ez ügyet elintézik, Ilona asszony Pálóczi László országbíró (a volt ungi főispán) előtt a Nagymihályiaknak hitbére felől menedéket vall. Ekkor azonban a Nagymihályiak egymásközt nem tudnak megosztozni a javakon.

Mielőtt ez osztozkodás szálaít kibonyolitanánk, tájékozódnunk kell a Nagymihályi nemzetség I. Andrástól leszármazó ágának ez időben élő és már igen elszaporodott tagjai közt. Ezek most már szorosabb vérségi csoportokat képeznek, melyek már nem mindig az azelőtt a nemzetség minden tagjával közös Nagymihályi nevet használják, hanem az egyes ágak külön, lassan-lassan állandósuló nevét vesznek fel. Ily csoportok: az Eödfön fiaí és leszármazói, kiket ezentul Eödfönffyeknek nevezünk (székhelyök leginkább Vinna), a vránai perjeltől leszármazó ág, minthogy Albert bán is volt — Bánffyak — a Pongrácztól leszármazók Pongrácz fiaí, később Pongráczok. II. György utódai Ti-bayak. Legszaporábbak II. László leszármazói, az Eördögh-ök, kikből később (V. János utódaival ki

fejlődik a Sztáray-ág, de Józsa utódai is Tibayak.¹⁸⁵⁾ I. György ága, mint láttuk, kihalt. Miklós és utódai pedig magukat Lucskaiaknak nevezik, de ez a név nem állandósul. Ezentúl tehát az egyes vérségi ágak családnevei állandókká lettek, ellentétben az eddigi szokással, mely szerint valamennyien közös névvel Nagymihályiaknak nevezték magukat, s ki-ki azonfelül azon birtok után, amelyen épen lakott: Tibai, Vinnai, Vojnatinai, Lucskai néven szerepelt egy és ugyanazon személy, mint ahogy a XIV. században ez még általánosan így volt hazánkban, s a közeli családoknál is láttuk, hogy pl. a Lesztemérik egyazon tagja hol Leszteméri, hol Jenkei; egy-egy Szeretvai máskor Pályini; ilyen a Pelejthei-Azari, Lazonyi-Bánóci-Beretői, Bethleni-Zbugyai névcsere is.

Visszatérve a Nagymihályiakra: Bánffi György, épen mikor a nemzetség csoportjai osztozni kívántak, magához ragadta az egész hagyatékot azon jognál fogva, hogy néhai XV. László nem fizetvén vissza neki a 12000 frtot, a birtokok őt illetik. Az Eödönffyek csakhamar kiegyeztek Györggyel, amennyiben az ősszeg harmadrészét, 4000 frtot megtérítették neki, s így részt kaptak tőle. Mindez 1449. okt. 1-ig ment végbe, László halála után alig pár hónappal. Történt azonban, hogy Bánffi György Tibai IV. Györgyöt és fiát Ambrust felingerelte azzal, hogy a XV. László javainak elosztása alkalmával a jobbágyságból őt illető részt igen erősen megadóztatta, minekfolytán úgy a Tibai, mint a Pongrácz ág ellene fordult, ama bizonyos 12000 frtról szóló oklevél hitelét megtámadta, a dolog Pálóczi László országbíró elé került, aki, ungi ember léteire, bizonyára eléggé tájékozott volt a dologban, s dacára annak, hogy Hunyadi János kormányzó a Bánffiak felé hajlott, 1450. ápr. 15-iki és 1451. márc. 3-iki ítéletleveleiben Bánffi Györgyöt keresetével ismétellen elutasította, örök hallgatást parancsolva neki, s megjegyezvén, hogy »a kormányzó jur ez ügyben rosszul volt értesülve, amiért ő kész felelősséget vállalni a kormányzó előtt.«¹⁸⁶⁾

Az ítéletet közvallatás után hozta meg az ország-bíró, mely alkalommal az összes szomszédok és com-melaneusok egybehivattak; s ebben rejlik az oklevél érdekessége. Látjuk belőle, kik lakták és kik voltak birtokosok ez időben Ungmegyében. A vallomásra fel-hivottak közt van: Leszteméry Jakab barkói várnagy, Leszteméry Orbán fia, Boldizsár, Sebestyén és Pál, Horkay Miklós (Karcaván), Koresvay László és Be-reczk, Nátafalvy Mihály, Leznai János (Sztankócz felé), Zbugyai Jakab, Fekésházy Péter és László, Komoróczy Osolth Benedek és István, Fekésházi Orosz János, Mik-lós, Ferenc és László, Hencsellőczy Miklós, Bethleni Csege Antal, Buthkai Frank (Obrezsén), Csehy Mik-lós és Bertalan, Alsónempti István és Felsőnempti László (másodszo szomszédok), Csicsery Miklós (Ujörön), Kamonyai Péter (Bánócon), Alesebi László gyámja János, Haraszti Balázs, Tharnóczy Mihály, Vajkóczy Bense, Tamás, Palágyi Detre, Helmecezi Simon, Ho-moki László, Minay (Nyinay) Mihály, László és Já-nos, Páthi György, Szelmencezi Komjáthy Péter, Rá-kóczy László, Buthkai Keszeg György, Helmecezi Kor-láth György, Horkai Gergely, Palágyi Barla, Baranyai Csókás Miklós, Bothfalvi Both László, Konezházi Pel-bárt és Pinkóczy Zsigmond.

Amaz 1449-iki osztálylevélből, mely a László, vagyis a Jákó-féle ág vagyonát az Eődönffyek, Bánffyak, Pongráczok, Lucskaiak és Eördöghök között osztja fel, Nagymihályvár felosztását, mint kiválóan érdekeset, vesszük ki.¹⁸⁷⁾ Eszerint a vár keleti oldalán lévő részt ekkép osztották fel: Első részét, délről, a középső torony szög-letétől kezdve a nagy toronyig 3 részre osztották, az első (délre) a Pongráczoké, a második (keletre) az Eődönffy és Bánffy ágé, a harmadik és utolsó (északra) egész a nagy torony szögleteig az Eördö-ghöké és Lucskaiaké. A középső torony szintén 3 részre osztatott. Az ács kis kőháza, a cellarium mel-lett, padlásával együtt a Pongráczoké lett, az Eődön-ffyek palatiuma melletti másik kőház a föld színétől

tetejéig (vagyis minden emelete) az Eődönffyéké és Bánffyáké, a nagy torony alatti kis cellarium végre, északra, az Eördöghöké és Lucskaiaké. A nagy toronytól szintén 3 részre osztották, az első a bőrlőn feletti a Pongráczoké lett, a középső emelet eme toronyban az Eődönffyéké és Bánffyáké, a harmadik emelet az Eördöghöké, a legfelső a Lucskaiaké. Végül a bőrtönt és az affeletti házat közös használatra hagyták. A László gyümölcsöskertje Sztrajnyánban, az Eődönffyéké és Bánffyáké. A zuhogói és jesztrebi erdőket közös használatra hagyták, úgy azonban, hogy az osztozkodó felek egyike sem vágathat ott jobbágyaival fát a többiek tudta nélkül, az erdő őreit pedig közösen fogják fentarlani. Épigy a halászatot is és a tibi szőlőket.

Bizvást elhagyhatjuk az osztálylevél részletezését csak egyes culturtörténetileg érdekes adalékokat emelünk ki belőle: Az egyes községekben letelepült jobbágyok mind névszerint fel vannak sorolva ez osztálylevélben, s ebből bizvást következtethetünk ezel nemzetiségére. Eszerint: magyarok pl.: Kardos, Csapó, Setét, Gömböc, Király, Lakatgyártó, Nehéz, Lovász, Pilátus, Császár, Hegedüs, Molnár, Varró, Fiacska, Síket, Beddegh, Nyilas, Buzogány, Porkoláb, Pelsőc, Süveg, Fodor, Sidó, Aranyas, Táncos, Sziogyártó, stb. stb. Ugy látszik, ezek többségben voltak. Németek: Vinnán: Koch, Klanger, Thobyas. Németporubán: Horenbrogh, Ungelang, Sthelman, Gabel, Gerwalih. Chypcher, Solthez, Stheff, stb. Szláv nevek: Zaklad, Zemak, Nowak, Zayaesko, Hudak, Kalko, Bulyak, Laidyk, Csernetkó, Zsitnik, Jednak, Velyczko, Subák, Bender, Boryorchozka, Smoronca, Skowre, Kudrik, Kvap, Khoztyan, Drevenak, Dorovic, Dompeso, stb. Talán oláhok: Pope, Domo, Sorman, Alach, Fanchur, Ryh stb. Bizonytalan: Thyn, Bryn, Phyl, Regmonth, Circa, Bongh, Honthol, Galw, Rwben, Hakko, Laga, Baal, Perlenc, Kuczyphanc, Boryzmikón, Dymith, Jakym, stb. A nemzetiségi nevek mint vezetéknévek szintén gyakoriak: Németh, Oroz, Olaz, Thatar, Magyar,

Thewtunus (-teuton). Ami a mesterséget illeti, találunk ácsokat, kőtőrőket, kovácsot, szabókat, szücsöt (pellifex), cipészt, stb. a jobbágyság közt.¹⁸⁸⁾

Ezen osztzkodások utójátékaul, mint a középkorban hasonló alkalmakkor mindig, hosszú perlekedések folytak, melyeket egyhanguságuk miatt mellőzünk. A hatalmaskodások sem szüneteltek (egy alkalommal Tibai Eördögh Simon, Ambrus és Péter, Tibai András és László Hunkóc birtokára törve, ott Ács Mihály jobbágyság házában 10 arany forintnyi kárt okoztak, Eördögh Péter Tibai Szücs Lukács jobbágyságot kegyetlenül megkorbácsolta, és szakállát kiszaggatta stb.¹⁸⁹⁾ 1454-ben az Eödönffyek és Bánffyak birtokai között Pálóczi László országbíró rendeletére új osztályigazítás történik, mely alkalommal ismét érdekes képet nyerünk a vinnai szőlők kiterjedéséről, melynek a Szent Kereszt hegyen, várhegyen, (mely mint a »Nádaspaták« közelében, Vinna község határában fekvő említették), Sütőhegyen, Drenóc- és Dolhahegyen terültek el. (Eödönffy János egri kanonok egy rész szőlőt az általa Vinnán a 11000 szűz és vértanu tiszteletére alapított templomnak adományoz).

Eljutván a XV. század közepéig, a renaissance nagy fejedelmének, Mátyásnak trónralépteig, feladatunkat befejeztük, nem kísérjük tovább a Nagymihályiakat, kik ezentúl is, még harmadfél száz esztendeig, dynastái voltak Ungmegyének s kiknek egyetlen ma élő ága, a gróf Sztárayak, mai nap is birtokos a szobránci járásban. Szóljunk azonban még pár szót a szomszéd családokról, azután elevenítsük föl egy-két emlékéit ama kor kulturtörténelének.

VII.

A Csapiak, Szeretvaiak dolgairól szoltunk a Nagymihályiakkal kapcsolatban. Kivülök, s a Drugetheken kívül legelőkelőbb szerepet játszanak a megye életében a Pálócziak és Csicseryek. A Drugetheké volt Nyeviczke vár és uradalma, Ungvár és Szerednye városok része és 26 falu, Ungvár-Kereknye, Hosszumező, Láz, Sztrippa, Árok, Rohonca, Kemence által bezárt vidék,¹⁹⁰⁾ az Ung és Turja völgye, végül Záhony, Kapos nagy része, az u. n. »Nyeviczés Kapos« és Salamon. A Pálócziaké: Kapos másrésze és 24 falu, két részben, melyek egyike Pálócz vidéke, határos a Nagymihályiak birtokával, másika a Drugethekével határos, Szerednye, Császlócz, Ráth, Helmecz, Komorócz. A Pálócziakkal osztályos Ruszkai Dobóknak 10 falujok van, a Szeretvai Ramacsáknak 7, a Császlóczyaknak 5, Csicseryeknek 7.¹⁹¹⁾

A Pálócziak, Csicseriek hatalmaskodásra egyaránt hajlandók. 1403-ban történt, hogy Pálóczi Domonkos leleszi prépost és drivesli püspök, ki az előbbi állást 1378-tól viseli, elhalálozván, testvérének fia, Pálóczi Mátyus (utóbb, 1434-től nádor), Pálóczi Mihály a Csicseriek, Agárdi, Lőrinc s többen éjjel, mikor a convent egyházában a prépost kiterítve feküdt, fegyveres kézzel meglámadták a rendházat, az ellenszegülő rendtagokat földresujtották, tettelesen bántalmazták, úgy, hogy azok egyike, János levéltári őr, a veréstől meg is halt; a perjel pedig megőrült. A levéltár ajtaját feltörték, az okleveleket egymásközt felosztották. E vandalizmus megismétlődését elkerülendő, később Baescai Balázs leleszi prépost 1453-ban a török táborba magával vitte az egész irattárat. Persze, hogy ez még nagyobb kárára volt az iratoknak!¹⁹²⁾ Érdekes, hogy 1429-ben, ugyanazon Csicseryek közül, találunk egy leleszi prépostot, Miklóst, kik azelőtt annyi kárt okoztak birtokfoglalásaik által a szomszédos prépostságnak. A Pálóczi család e században azonban, nem

Domonkosban éri el dicsősége zenitjét. Pálóczi Imre, Péter fia, 1421-ben Prága várát őrzi »álmatlan éjjeleken át« bandériumával, melyben, mint láttuk, Eödönffy Mihály is részt vett.¹⁹³⁾ Ez Imre testvére, György szepesi prépost, majd erdélyi püspök, utóbb esztergomi érsek († 1439.), másik testvére, Mátyus 1429-ben országbíró, 1434-ben nádor. Imre fia László 1445-ben ungi főispán, 1446-tól 54-ig országbíró. Másik Imre, (János fia) szathmári esperes. Pálóczi János, (a nádor fia) 1445. ungi alispán, 1452-ben főispán, ennek fia Imre 1464. 82 főlovászmester. I. Ulászló ugyan 1442-ben P. Máté fiait, Pétert és Jánost, mivel hűtlenséget támasztva ellene, Erzsébet királynéhez pártoltak, minden birtokaiktól megfosztotta, s ezeket hívének, Pál Simonnak adományozta. Ulászló rövid uralkodásának elmúltával azonban a Pálócziak dicsősége újra változatlan fénynyel ragyog. E nemzetség kivette részét ama fényes évszázad dicsőségéből!

A Csicseryek közül egyeseket a század elején Nápolyi László pártján találunk, miért is birtokaik egy részét nótán veszítik, de Csicseri Ormos Pál fia András 1411—16. szabolcsi alispán, kárpótlásul engedélyt kap arra, hogy összes birtokain az akasztófát felállíthassa.¹⁹⁴⁾ Csicseri Miklós ugyanakkor Zsigmond alcancellárja.¹⁹⁵⁾ A család e században igen szétágazott. 1446. körül legkiválóbb tagja Csicseri Zsigmond, kit egy alkalommal rokonai, Csicseri Ormos Péter és fia Mihály, saját curiájának portája előtt karddal és eskákánnyal támadtak meg és megsebesítettek. Ugyálszik, ennek Anna nevű nővére volt Nagymihályi Pongrácné, a IX. Miklós mostohája, kit ez lazi birtokáról a legkegyelenebb fenyegetések közt kiűzött s midőn az özvegy nem volt hajlandó elmenni, Miklós a vízbe akarta meríteni. Anna asszony, az emiatt mostoha fia ellen indított perben, 1457-ben, Csicseri Zsigmondot vallotta meghatalmazottjának.¹⁹⁶⁾ Csicsery Zsigmond még az akkor e vidéket dúló cseh zsebrákokkal is összejátszva, rokonának, Tamásnak birtokát, Csicsert feldulta s ingóságait elvitte.¹⁹⁷⁾

1447-ben Zsigmond boszut áll az imént említett rokonán, Ormos Péteren, mert olvassuk a Csicsery levéltárban, hogy ez év szept. 14-én Hunyadi János kormányzó megfosztja őt birtokaitól, mert »ad instar saevissimi tyranni« reárontva Ormos Péterre, ezt megsebezte. Birtokait Pálóczi Simon főlovászmester kapta. Okt. 13-án még folyt a per. Pálóczi Simon azonban erőszakkal elfoglalta Zsigmond birtokait, úgy, hogy ennek következtében Zsigmond ur és neje az ijedtségtől súlyos betegségbe estek. Ugy látszik, Zsigmond ur azonban nemsokára kegyelmet kapott, mert már dec. 17-én őt, és Bálint szerednyei plébánost bizza meg Pálóczi László országbíró (Hunyadi János kormányzó nevében) a »lucrum camerae« szedésével; melyet 1448. febr. 8-án még sokan be nem fizettek. Ugy látszik az egyház iránt is kegyelettel viseltetett Csicsery Zsigmond, mert 1448. máj. 14-én, Pünkösd keddjén István, a pálosok prior generalisa, Csicsery Zsigmondot a szerzet iránti érdemeiért feleségével, gyermekeivel együtt a confraternitásba felveszi, őket misékben, imákban, lelkigyakorlatokban a szerzettel való közösségről értesíti.¹⁹⁸⁾

A Leszteméry család legkiválóbb tagja e században Orbán fia Boldizsár, a Nagymihályiak rokona. VII. Miklós neje, Leszteméry Ilona révén; kinek Boldizsár elleni perét 1435. jun. 30-án Péter ungvári plébános és ungi alesperes fogott bírák elé bocsátja.¹⁹⁹⁾ A per tárgyát Leszteméry Bereczk elhalt fiának Lászlónak bánóci és lazonyi részjóságai képezték, melyeket Boldizsár foglalt el, és csak huzavona után, 1436-ban bocsátott Bereczk leánya Ilona kezéhez. Leszteméri Pethő István neje pedig Nagymihályi II. Mihály neje, Anna.

A Ricseiek (Reviscseiek) közül e században több szolgabírót találunk Ungban, így András 1397-ben, László 1402-ben, Lukács 1405., Péter 1414–16-ban szolgabíró. Egyebekben rendkívül elterjedt családnak kellett lennie, 1435-ben ezek élnek: Balázs fiai János, Péter, László és János, János fiai Barla, Ferenc, János

fiai István és György, Lukács fiai: Dénes, László és Sandrin, András fiai János és Ambrus. Ambrus fiai: Tamás és Miklós, András fiai János, Miklós, Benedek és László, Mátyás fia Mihály és András fia András. Ezek a Nagymihályiak egy makktermő erdejére fegyveres kezekkel rárontva, az összes makktermést elhordták, és az erdőben talált szolgát kemény üttegekkel illetve, megsebesítették. Pálóczi Mátyus nádor ez ügyben vizsgálatot rendel, mely alkalommal megbízottja Korcsvai (Karcavai Péter).²⁰⁰⁾

A Korcsvaiak és velük, valószínűleg egy törzsből eredő Nemptiek közül szintén több ungi szolgabíró kerül ki, így Karcavai János 1409., Péter 1427–28, Nempti István 1450-ben, Nempti Miklós 1408–9., utóbbi később alispán. A Nempti család tagjai, aszerint amint alsó- vagy felső Németin laktak, Alsó- vagy Felnemptinek is nevezték magukat, egy ág, mely Nempti Zocsiktól származott, Zocsik nevet viselt. Találunk 1433-ban Zsigmond király olaszországi kíséretében Nempti Gergely pécsi örkanonokot és kir. főjegyzőt, (anyja Ágnes, testvérei: György és Vince), de hogy az ungi Nempti család sarja-e, arról nem szól a krónika.²⁰¹⁾

A Komoróczi és Komoróczi Osolth család (utóbbi Osolt nevű tagjának utódai) szintén elterjedt e században a megyében, Komoróczi Osolth László 1436. ungi szolgabíró, Osolth János pedig 1457-ben, K. Osolth Benedek ungi alispán 1428-ban. Mindezen családok kihaltak, genusbeli hovatartozásukat pedig nem ismerjük.

A Lesztemériekkel valószínűleg azonosak a Tasolyaiak, mert mint tudjuk, ezek birtokoltak Jenkén, Tasolyán, Székón. A keresztnévek azonossága is emellett bizonyít. Tasolyai Máté 1412-ben Nagymihályi Jánost vádolja Szeretvai János ungi alispán előtt, hogy őt jan. 2-án meg akarta ölni, ezzel szemben János huszonötödmagával letette az esküt, hogy ilyen szándékáról szó sem volt.²⁰²⁾ A Nagyazariak Lucskán birtokosok. A környéken találjuk a Látrándi, Pere-

csei, Pányi, Kopolcsi, Kistárkányi, Csőszezy családok sarjait. Bajánházi Loránt 1404-ben ungi szolgabíró. Fia Miklós pedig 1457-ben.

A Buthkaiak közül István, a Nagymihályi Kata férje, 1362-ben Lajos király nejének, Erzsébet királynénak apródja. A Buthkaiakkal a Nagymihályiak később is fel-felujítják a rokonságot. Buthkai Luca 1465. Tibay Lászlóné, testvére Bora Tibay Andrásné. Buthkai András 1450-ben alországbíró, a lengyel Kázmérhoz szit.²⁰³⁾

Végül a történelmi nevű Lackfiakat is Ungmegye nemesci közé kell számítanunk, ha nem is eredetre nézve. Hogy a kerekegyházi Lackfiak, az Anjou királyok e nagy hadvezérei, az erdélyi Aporokkal semmi közösségben nem állanak, Karácsonyi kimutatta. Szerinte ősük Dénes, a Hermán nemzetségből. Ennek fia I. Lachk székely ispán 1323—25. közt, ki a temesmegyei Kerekegyháza birtokos. Hét fia közül István főlovászmester, erdélyi vajda, hadvezér, András macsósi bán, székely ispán, erdélyi vajda, I. Miklós és Pál zempléni, beregi és 1363—76. ungi főispánok. A család — Karácsonyi szerint —²⁰⁴⁾ a Nápolyi Lászlóhoz pártolt III. Istvánnal hanyatlík le, ki 1397. febr. 27-én felkoncoltatott. Megyénkben később a Mátyócziai szerepelnek, mint Lachk (László) fiai, illetve Lackfi néven szereplő nemesek (pl. Lachk fia Imre, 1404-iki ungi szolgabíró) leszármazói nevezik magukat később Mátyóc birtokuk után Mátyócziaknak.²⁰⁵⁾ Birnak Koncházán is. E Mátyóczi Imrének ismerjük Miklós nevű testvérét s fiát Jakabot, ki 1450-ben él. Hogy e Mátyócziaiak »Lachk fiai« nem állnak-e rokonságban a kerekegyházi Lacfi családdal (már csak a mindkét család fáján előforduló László, Imre és Miklós keresztnevek egyezését is figyelembe véve!), azt még kideríteni, genealogusainknak igen szép feladatát képezhetné.

Mint érdekes adalékot megemlítjük, hogy 1447-ben, a nádorválasztás előtti gyűlésen, mikor Budavára Hédervári Imrétől átvétetvén, Hunyady János kezére bi-

zatott, a Hédervárinak átadott felmentő oklevélben, mint ungi nemesek szerepelnek: Veres László (Jenkei, Leszteméry), Szűrthei László, Iskei László és Adrianus litteratus.²⁰⁶⁾

Ami e kornak, a magyarság egyik legdicsebb századának culturtörténetét illeti: mondjunk még el, a már elmondottakon kívül egyetmást, ami bevilágít e kor és e vidék társadalmi életének rejtekeibe.

Mint láttuk, a közbiztonság nálunk a legrendezetlebb kormányok alatt sem állt valami fényes lábon: a heves magyar vér ki-kitört ama kor fiaiból, gyakran csekélynek látszó okokból rátörtek fegyveres kézzel más házára s kész volt a csetepaté, melynek gyakran emberélet esett áldozatul. Így a már elmondottakon kívül, olvassuk pl., hogy 1416-ban a Nagymihályiak panaszkodnak Pazdicsi Vörös Miklós és Fogas Mátyás ellen, kikkel aug. 24-én valami békés egyezkedés miatt összejöttek, hogy azok őket, valami 12-öt, megölni akarták. A Pazdicsiak ellenben ugyanezen vizontváddal illették a Nagymihályiakat, mire Zsigmond király a leleszi convent által Zbugyai Simon, György vagy Lukács, avagy Cseby Márton vagy Benedek, Bethleni Pál vagy más kir. ember közbejöttével vizsgálatot rendel. A jobbágyok életbiztonsága még gyengébb lábon állott; agyonütésük napirenden volt, Péter plébánosnak egy lucskai jobbágyát, Sándort, mikor malomkőért Szécsen járt, XII. (Lucskai) László és szolgálai, Vágási György és mások ártatlanul, szörnyű halállal megölték (»ad praeiudicium domini valde ingens«). Más példa, hogy Drugeth János két leányának, Pasca és Máriának ublyai oláh jobbágyai, Deskó Pál és Ihnát fia Cosmas, 1414. okt. 1-én; szövetkezve Nagymihályi V. János várallyai jobbágyaival Neggel és Ivánnal, Nagymihályi Péter plébánosnak a Kónyus patak melletti hasonnevű, ujonnan benépesített birtokára törtek, nevezett urleányok és officialisuk, Székői Máté fia János tudtával és akaratával, és ott egy jobbágy házába betörvén, őt a háza küszöbére kivonsolták, jobbkezét levágták, kegyetlen ütésekkel illet-

ték, feleségét fojtogatták, másokat félholtra vertek s végezetül a falut felgyújtották. Rychei Péter szolgabíró vizsgálata alkalmával azonban kitűnt, hogy sem a Drugeth lányok, sem officialisuk nem tudott a dologról. Effélék napirenden voltak.²⁰⁷⁾

Szinte szokatlannak látszik, hogy az erőszak és hatalmaskodások e századában olyan kicsinység miatt is perlekedtek, amilyenről a következő adatunk szól:

1446. jan. 11. Ungmegye nevében Zerethvai Jakab fia János alispán bizonyítja, hogy két szolgabírája, Nyáraghy Mihály és Harkai Balázs előtte megjelenve előadták, hogy ők Eöri Miklós (dictus Dacho) és fiai László, Bálint, György panaszára Eör birtokon vizsgálatot tartottak, Péter (dictus Varju) ellen, melyből kitűnt, hogy utóbbi előbbi többi közt »custodem seu pastorem canum« vulgo Ebpezer-nek (ebpecér) nevezte.²⁰⁸⁾

A törvénykezés, mint láttuk, végtelen lassusággal folyt, a perek tárgyalását terminusról terminusra halasztották. Ha egyik fél háromszori idézésre sem jelent meg, következett a »trina forensis proclamatio«, vagyis, hogy három különböző helyen, egymást követő vásári napon, nyilvános kiáltással hívták törvényre. Olvassuk, hogy pl. Nagymihályi Istvánt Garai Miklós nádor, Csapi Miklós fiai ellen három vásáron hivatja törvényre, 1415. nov. 18-án Leleszen, 19-én Nagytárkányban, 21-én Ungváron; Buthkai Frank és Sándor Tibai Józsa ellen 1429. ápr. 13-án Vásáros Tibán, 14-én Ungvártt, 16-án Kaposon Karcsavai János kir. ember és a leleszi convent tagja, Fábián által idéztetik törvényre. A sok perhalasztás alkalmával ama félnek, mely a halasztásnak oka volt, birságot kell vala fizetnie. Hogy a különböző terminusokon át a magukban véve csekély, de folyton duplázott birság mily hallatlan összegre szaporodott, arra érdekes példánk van a Csapiak és Nagymihályiak ismert perében Péter plébános birtokai iránt. A másfél év óta folyó pernek 1416. Pünkösöd octavájára (jan. 14.) kitűzött terminusán, Nagymihályi Mihály 36 márka

bírságot »duplata cum duplo duplato« tehát 288 márkát a bírónak, s 2 márkát, szintén kettőzve a dupla duplájával, tehát 8 márkát a felpereseknek tartozott lefizetni, s ez arányban a többiek is. A Szentmihály-napi határidőre Mihály bírsága már a bírónak 576, a felpereseknek 16 márkára, Péteré a bírónak 544, a felpereseknek 8, Istváné a bírónak 528, a felpereseknek 4, Lászlóé 524 márkára szaporodott, tehát az összes bírság másfél év alatt 24 márkáról 2200 márkára gyarapodott. E per még 1422-ben sem ért véget.²⁰⁹⁾

Birtok bérbeadására érdekes példa amaz oklevél, amelyben 1409. júl. 27-én Deregyői Bessenyő Demeter, ungi alispán Korcsvai János szolgabíró jelentése alapján bizonyítja, hogy Nagymihályi Pongrác Tiba birtok egy részét Péter asszonypataki plébános »népeinek és jobbágyainak« egy évre bérbe adja, bér fejében pedig megelégszik az összes termények tizedével.²¹⁰⁾ A föld akkori értékét pedig megítélhetjük amaz adatunkból, hogy 1452-ben Boksai Balázs leleszi prépost Nagy és Kis Agárd határában 400 ezüst frton 824 hold szántóföldet vett.²¹¹⁾

A cseh zsebrákok felvidéki garázdálkodása Ung-megyét sem hagyhatta érintetlenül. Tudjuk, hogy a szomszédos Zemplént különösen Axamith nyugtalanította mintegy 5000 rablójával. 1449-ben Homonna várát kirabolva, Drugeth Istvánt és Bertalant fogságba hurcolják, ugyanigy fogták el Gálszéchy Miklóst, ki a cseh fogságból szabadulásáért jószága felét Semsey Ferencnek adta. Pazdicsi Miklós és István is cseh fogságban voltak, s kiváltásukért több birtokukat vallják zálogul Soóvári Soós Miklósnak 160 arany frt értékben. A csehek Kövesdet is beveszik. A Csieseryek, talán valami váltságdíj összeszedése végett, Bacs-kai Balázs leleszi prépostot békés tárgyalás címén Kaposra híván, ott pénzét elrabolták s a kövesdi táborban lévő cseheknek vitték. 1454-ben Komoróczy szállotta meg Zemplént; a sárosi Komlós várból pedig Pozowa Jakab rabolta Sárostr, Zemplént, Ungot, míg

1460-ban Perényi István zempléni főispánnal békére lépven, várát lerontotta.²¹²⁾

Ungot Talafuz sanyargatta legjobban tokaji várából. Olvassuk a Csicsery levéltárban, hogy 1446-ban az országnagyok egyrészt Ungmegye összes nemesei nevében Pálóczy László országbíró, másrészt az egri káptalan közti perben; előbbi előadására, hogy a dézs-mát az egész megyében Talafuz, azelőtt tokaji kapitány és annak famulusa Bathó Dezső által beszédette, azt újból kívánja, Ungmegye javára ítélnék, örök hallgatást parancsolva a káptalannak. Talafuz János és familiarisa Mathuz az Eödönffyeken is bevett bizonyos 200 arany forintot, melyet ezeknek, Imre papnak, Moysnak és Benedeknek, András tarczafői főesperesnek. Ambrusnak és Lászlónak, Eödönffy János fiának, felében 1445. nov. 11-én, felében 1446. febr. 2-án kellett lefizetniök, miért is értök Czékei Márton, Imregi András, a Nagymihályiak több tagja, Nagymihályi XV. László udvarbírája (provisor curiae) Mátyás és a nagymihályi városbíró András, kezességet vállaltak, kiknek az Eödönffyék ennek fejében biztosítékul minden javaikat lekötötték.

Hogy mennyire féltette a környék lakossága vagyónát a csehek garázdálkodásától, láthatjuk Pányi László és neje esetéből, kik ingóságait, hogy a csehek el ne rabolják, 1445. júliusban a nagymihályi várba szállították, s Nagymihályi Pongrác Miklós és András őrizetére bízák. Ez ingóságok közt voltak női tunicák, egy kékszinű, hermelines, másik zöld, (cum variolinis) női ingek, férfi fehérművek, násfák, arany fonalak, asztalneműek, kalapok, gyűrűk, gyémánt nyaklánc, stb.²¹³⁾ összesen 700 frt értékben, azonfelül 250 arany frt készpénzben. Ezzel azonban nagyon megjárta, mert sehogysem tudták visszakapni, keresetet kellett indítaniok a Nagymihályiak ellen, és 1450. febr. 23-án az országos tanács e tárgyban a leleszi convent aug. 1-re Kaposra közzvallatást rendelt. Az eredményt, sajnos, nem tudjuk.

Ehhez szakasztottan hasonló a Csicsery Zsigmond és neje Kata, Daróczi Tibold István és neje Jusztin esete, kik, szintén a csehek rablásától való félelmökben Csapi Ákosnak adták át megőrzés végett ingóságait, összes arany-ezüst jószágaikat, melyek közt volt: egy szinarany és egy aranyozott ezüst kereszt, melyek egyikében a szent kereszt egy része foglaltatott (*»de liqnis vivificae crucis in se habens«*), 4 lánc, 7 szinarany, gyöngyös és drágaköves násfa, egy más lánc, 13 násfa, 4 zománcos öv, egy aranyozott 4 márkás ezüst kupa, egy másik, félmárkás ezüst kupa, két kétmárkás, 25 unciás ezüst serleg, a birtokaikra vonatkozó oklevelekkel együtt. Ezeket Csapy Ákostól nem tudták visszakapni, miért is Pálóczi László országbíró 1447. febr. 20-án ez ügyben a leleszi convent által vizsgálatot rendel. Később ez ügyben esküdtek döntöttek, mely alkalommal kitünt, hogy Csicsery Zsigmondnak igaza van. Az esküt letették: Iskei László fiai János, Péter, Kiss Péter és neje Kata, Gacsályi István, Alcsebi László fia János, Mátyóczi Péter, a leleszi convent kaposi officialisa Tamás, Pányi László, Kereszi Gergely, Monyorósi János özvegye Ilona, Mokcsai István özvegye Orsolya, Mokcsai Péter neje Ilona, Barthai András, Monyorósi Tompa Péter, Ráskai András, Szeretvai Ramacha Mihály, Haraszti Tamás, János, Pál, Péter, Veskóczai Benedek, Pinkóczai Biczó Márton, Homoki Jakab, János, Helmeczi András, Botfalvi Bod Jakab és Zsigmond fia László, Miklós és János, Jenkei Veres László, Bajánházi Miklós, Puxai (Ptruhsai) Gál, Vajkóczai Bense Tamás, Horkai Pál fia László és Ambrus, Budaházi Bertalan, Veskolezi István (*dictus Buda*), mindannyian Csicsery Zsigmond szomszédai.²¹⁴⁾

Csicsery Zsigmond, még 1431-ben, Alcsebi Lászlóval is pereskedett. E perből érdekes adalékot nyerünk az akkori pénznemek változását illetőleg. Zsigmond atyja Ferenc Ujór birtokot 1000 frtéért (fillérekben számítva) nevezettnek elzálogosította, most pedig ki akarva váltani a közben megváltozott pénznem

»bathring» szerint Alcsébi László 1500 frtot követelt tőle.

A csehok garázdálkodása idején, 1456-ban, Zemplénben parasztlázadás volt, mely valószínűleg Ungra is áttért. ²¹⁵⁾

Hátra van még, mielőtt befejeznők, néhány topographiai megjegyzésünk.

Nádori gyűlések Ungmegye területén csak a XIV. század első tizedében tartattak. 1311., 1324-ben olvasunk ily gyűlésekről Záhony mellett, 1337-ben Drugeth Vilmos nádor ugyanitt tart még Ung, Bereg és Szabolcsmegyék számára nádori közgyűlést. Később többnyire Patak mellett, Zemplénben tarttattak Ungmegye részére is a nádori gyűlések, 1397-ben pedig Kassa mellett. A megyegyűlések az egész korszakon át Kaposon tartattak, Zemplénebn pedig Terebesen.

A megye északkeleti hegyes része: mint Csánky szerint, az 1427-iki adóösszeírásból kitűnik, még ezidőtájt is lakatlan volt; csak Bereznáról olvasunk 1409-ben, mint a Drugethek birtokáról. ²¹⁶⁾ A sik részen, a már említetteken kívül találjuk még Csánky szerint ²¹⁷⁾ a Baranyai, Budaházi Buda Császlóczi, Dacsó (Minajon), Drágfi, Gathályi (Pályinban 1448.), lomniczai Horváth (Vajkócon 1409), Iskei, Kaponyai stb. stb. családokat. A Buthkaiak (bizonyára Péter plébános révén) 1450-ben Ubrezsen bírnak. A leleszi conventnek 9 faluja van, része van Nagy-Kaposon is (a város e része: Kápolnás-Kapos). Itteni portáinak száma csak 10–20, míg a Drugetheké Kaposon 80. Birtokoltak e részben még az ungvári pálosok (kiknek Krisztus szent testéről nevezett zárdáját, mint láttuk, a Drugethek 1384-ben alapították) s a beregszászi keresztesek, valamint a villyei, 1380. körül a bold. Szűz tiszteletére alapított pálos kolostor is.

Az egész vármegyében az 1427-iki adólajstrom szerint 2605 jobbágyporta van megadóztatva. Tiban (Nagy-, Felső- és Vásáros-Tiba) $17 + 23 + 42 = 82$, Lucskán 23, Jakabházán 31, Bereznán 25 jobbágyporta van.

A Nagymihályiaknak a már említett várakon kívül kastélyuk volt Lucskán és Bukócon (ami nem a mai Bukócznak felel meg.) A Csicseryek 1425-ben engedélyt kapnak fa- vagy kővár építésére, Csicserben vagy Vajánban. Építettek-e, nem tudjuk. 1422-ben a Latorczán révők van, Csicserben vámjoguk, melyet 1458-ban királyi engedelemmel Vajánra tesznek át.

Porosztó nevét ez időben Jakabházáznak, Bajánházáét pedig Kismérkőcnak is olvassuk.

Ungvárnak 1451-ben pénzverő háza van.

A nagymihályi, vagyis vinnai várnak az Eödfönffy testvérek között — a század végén — 1498-ban történt újabb felosztásról olvasunk a Sennyey Levéltárban: ²¹⁸⁾ Nagymihályi Eödfönffy Imre, János, Szaniszló. Benedek felosztották a várat egymás közt. és: »palotánkban egy ház a kut mellett jutott Benedeknek. kívül is egy lakás, ezenfelül egy másik ház a lépcső mellett, mely feljáróul szolgál a várba, ismét palotánkban az első lépcsőn felmenve a palota közepén egy ház, vulgo thárház jutott Imre urnak, és ház a felső toronyban; ismét felmenve a 2. lépcsőn, palotánk felső részén az egész oltani ház jutott János és Szaniszló uraknak egy kis pincével alul a házzal, stb. Miket összesen és egyenként elhatároztunk, elintéztünk: Andkerko András és Mihály váremlereink, tisztelendő László ur, szobranci plébánosunk, András, a 10000 vértanuról nevezett kápolna igazgatója és Márton plébánosunk előtt.«

A XV. században — mint láttuk a Csicseryeknél — még favarak építése is szóba került. Fatemplomok is, ugylátszik, elég gyakoriak. Így a Csapyak birtokain, mint egy 1429-iki, elmarasztaló oklevélből olvassuk, ²¹⁹⁾ Csapon állt egy fa-kápolna, Szentesen kőtemplom (cum pugnaculo), Szécsen egy tornyos kőtemplom, Polyánkán kőtemplom (cum pugnaculo). Amint látjuk, már a kőépületek voltak többségben.

Az ungi helységnevekre visszatérve, feltűnik, hogy azon időben sok oly helységnév fordul elő Zemplénben, melynek mását Ungban is megtaláljuk, és vi-

szont. Így Perecse (Nagymihály mellett) Zemplénben és Perécseny, Ungban. Koromlya, Jesztreb van mindkét megyében, Jeszenő szintén. (A zempléni Jeszenővár a Buthkaiaké.)²²⁰) Győr (Györke, Gerekcse, Győröcske) hasonlóképen. Gerekcse (Gerecche) nevű helyet Nagymihály körül találunk, a Nagymihályiak majd minden osztálylevelében. Bizonyára kicsinyítője a Györke névnek, mely néven várhegyet és várat találunk. Ungban is megtaláljuk (a Tisza mellett, Záhonynyal és a szabolcsi Bezdéddel határosan) a mai Győröcskét, melyet 1414-ben Csebi Orosz Mihály fiai: Jakab és László birnak.²²¹)

F ü g g e l é k.

Ungmegyei fő- és alispánok.

Főispánok:

- 1238. Guthkeled nb. Privart.
- 1273. Nagymihályi I. András.
- 1278. körül: Aba nb. Dávid.
- 1286. Moys.
- 1290. kör.: Pánk Jakab.
- 1290. körül: Aba nb. Omode.
- 1312. Ákos nb. Mikch.
- 1320. Pethene Péter.
- 1337. Drugeth Vilmos.
- 1345—51. Drugeth Miklós.
- 1356—63. Drugeth János.
- 1362—64. Lackfi Pál.
- 1363—76. Lackfi Miklós és Pál.
- 1381. Ders.
- 1391—96. Nagymihályi János.
- 1398—1412. Perényi Péter.
- 1445. Pálóczi László.

- 1447—57. Pálóczi János.
1458. Drugeth István és Bertalan.
1459. Pálóczi László.
1460. Pálóczi Antal.
1473. Pálóczi Imre.
1484. Czéczei Máté.

Alispánok:

1337. Gud mester.
1345—46. Gergely fia György.
1347. Frank fia Pál.
1351. Miklós fia István.
1353. Ábrahám fia László.
1356—61. Lukács.
1362—70. Nagymihályi I. György.
1370—376. Nagymihályi III. János.
1377. körül: Rozsályi Kun György.
1381. Zombori Kis György.
1391—96. Vajkóczi Bense fia Mihály.
1397. Csicseri Ferenc.
1398—1400. Leszteméri János.
1402—21. Szeretvai János.
1408—09. Deregyői Bessenyő Demeter.
1428. Komoróci Osolth Benedek.
1427—39. Nempthi Miklós.
1440. Jenkei (Leszteméri) Veres László.
1445. Csebi János.
1452—53. Pányi Demeter.
1453. Eőri Dacsó György.
1457. Bacskai Benedek.
-

J E G Y Z E T E K.

¹⁾ A megyék, illetve várispánságok keletkezésének és fogalmának tisztázása körül kifejlődött irodalomról tájékoztat Komáromy András dr.: „Ugocea vm. keletkezése” c. értekezése. Érték. a törttud. köréből. M. Tud. Akad. 1896. XV. k. 7. sz. 3. s. kk. II.

²⁾ Jászai Pál: A magy. nemzet napjai. Pest 1855. 87. o.

³⁾ V. ö.: Mészáros Károly: Ungvár története. Pest 1861. 5–6. old., ki Liutprand illető helyét is idézi.

⁴⁾ Az említett keleti írókról, a hujhu népről s a fejedelmek „Ong” melléknevééről I. Thury József: A magyarok eredete, őshazája és vándorlásai. II. közl. Századok. 1896. 778. s. kk. II. — Hunfalvi Pál: M. o. ethnografiájában, bár a folyónevek eredetével foglalkozik, az „Ung” nevet nem is említi, sem Ungvár eredetét nem fejtegeti. Erdekess, hogy ő Csongrád, Visegrád, Nógrád váraknak szlávok általi (!) alapításának idejét már a magyarok bejövétele utánra teszi. 456. l.

⁵⁾ Józsa András: Bereg, Zemplén és Szabolcs vm. jelentősége a honfoglalásban. Adalékok Zemplén vm. tört.-hez 1901. évf.

⁶⁾ Freisingeni Ottó: Gesta Frider. Imp. cap. 31. és Pauler Gyula: A magy. nemzet története az Árpád-házi királyok korában. Bp. 1893. I. kiad. 1. köt. 178. old. Utóbbi Tamás spal. főesperes nyomán.

⁷⁾ Dr. Karácsonyi János: A magy. nemzetségek a XIV. század közepéig (Bp. 1901.) c. művében arra az álláspontra helyezkedett, hogy ama genusok, azaz nemzetségek, melyekből egyes családaink származtatják magukat, nem azonosak a honfoglaló 108 nemzetséggel, de a „de genere N.” jelzője miudazoknak a családoknak, melyek pl. N.-től, mint közös őstől leszármaztak. Ahol a könyvben a „genus” ezentul előfordul, azt mindenütt a Karácsonyi-féle értelmezésben használom.

⁸⁾ Csánky Dezső dr.: M. o. tört. földrajza a Hunyadiak korában. I. k. 384. s. kk. II.

⁹⁾ Bay Ilona: Jegyzetek a Csicseri Orosz- és ludányi Bay-család történetéhez. Turul 1903. 57. old. és a szerző által ott felsorolt források. A Csicsery és a vele közös származású cs. Orosz és cs. Ormos családok közös őse más versio szerint Zobuszló,

míg ismét mások Uszubutól, Árpád egy csapatvezérétől — ki Anonymus szerint Veszprém ellen küldetett — származtatják a családot.

¹⁰⁾ Pauler Gy. idézett m. II. 312. old. és 438. jzet a 612. oldalon. Fekvésére nézve I. Csánkynak a 8. jegyzetben idézett művét és lapját.

¹¹⁾ V. ö.: Dr. Russay Gábor Lajos: Szobránc gyógyfürdő (története, stb.) Ungvár 1902. 8. s kk. II.

¹²⁾ Sztáray okltár I. 2—8. okl. és ezek alapján Pauler Gy. id. m. I. 376. l. s a 636. l. 486. sz. jzet.

¹³⁾ Kállay Ubul: Bánfi Lukács nemzetsége. Turul 1902. 140. s kk. II.

¹⁴⁾ Ezt egyébként Pauler is csak elég gyenge hypothesisre alapítja, hogy t. i. Lukács érseknek egy Albanus nevű előkelő állásu fivére volt s ez az „Albanus“ név Pauler szerint téves s helyesen „Apa banus“ volna. Pauler id. m. I. 491. jz. a 637. l.

¹⁵⁾ Ez kitünt gróf Sztáray Imrének a Pribék család ellen 1752-ben címerbítorlás miatt indított pere folyamán. V. ö.: Illésy János: Per a Nagymihályi címer bítorlása miatt. Turul 1900. 39. s kk. II.

¹⁶⁾ Azt az egykor hangoztatott nézetet, hogy Lukács érsek az alsóoldnavi Bánffy-családhoz való állítólagos tartozandóságánál fogva származna a Guthkeled nemből, Kállay is természetesen elveti. Ezt cáfolni sem szükséges, hiszen a XII. században állandó „Bánffy“ családnévről szólni — anachronismus.

¹⁷⁾ Dr. Wertner Mór: Nemzetiségi kutatások. Árpádkori ország-s udvarbirák genealogiája. Turul. 1901. 10. s kk. II.

¹⁸⁾ Fejér: Cod. Dipl. II. 169. közölt oklevél „Cippa banus“ kifejezése „Appa banus“-nak volna olvasandó, ami valószínűleg így is van, s nagyon elfogadható hypothesis.

¹⁹⁾ Nem hallgathatom el, hogy még az iránt is kétségünk lehet, vajjon Zoboszló fia volt-e Apa bánnak, vagy veje. Az egyetlen e genealogiára vonatkozó helyen (Gr. Sztáray okl. I. 2.) „Petrus filius Zobuslo, nepos condam Apa bani“ áll, s e Péternek volt örökös földje Ungmegyében, amit ez esetleg atyjától, Zoboszlótól, ez viszont atyjától örökölhett, anélkül, hogy bizonyos volna, Apa bán volt-e atyja, vagy pedig csak apósa (mert hisz Péter így is lehetett unokája Apa bánnak!). Tehát nem Apa bán örökös földjéről, csak unokájának örökös földjéről van szó; s hogy ez fiági unokája volt-e Apának, az nem bizonyos. Ha Zoboszló csak veje lett volna, akkor Apa bán ungi birtoklása illuzóriussá válnék, s akkor Zoboszló ismeretlen atyjában kellene keresnünk e vidék első nagybirtokosát. Az oklevélben, ha a leszármazás tisztán fiági,

szokottabb volna „P. filius Zoboslo, filii condam Apa bani“, mint a Péterre visszamutató „nepos“ kifejezés.

²⁰⁾ A nagymihályi várat később Vinnaváraák nevezik, ma is vinnai vár romjai gyanánt ismerjük. Nagymihály város a Labore jobb partján, Zemplénmegyében van, a vár a balparton, Ungban. Habár sokkal jobban megfelel a Vinnavár elnevezés, én alább — tekintettel arra, hogy e kor okleveleiben mindenütt mint Nagymihály vára szerepel, állandóan így fogom nevezni. V. ö. Sztáray oklt. I. 68. okl.

²¹⁾ Gr. Sztáray Antal—Nagy Gyula: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray-család oklevéltára I. k. Bp. 1887. 23., 24., 25. stb. okl.

²²⁾ A Tyba névre számos példa van ősi családaink fáján. Minden genealogusunk ismeri pl. a Guthkeled nembeli Tyba fia Tybát (Fejér. Cod. Dipl. IV/II. 67). Lehet, hogy Tiba falu névadója is Guthkeled nembeli volt.

²³⁾ Szobráncra nézve: Sztáray okl. II. 152. stb. okl. „Wasarus-tyba alio nomine Zobbranch“. A Szobránc elnevezés a tót „szob-ranye“ — sokadalom, vásár — szótól ered. Hornyára nézve: hore = tótul a. m. fent, hornya = felső. Hornyá Cibava = Felső-Tiba. A mai Hornyá e környék községei közt egyetlen, melynek mai neve az oklevelekben sohasem fordul elő, ami bizonyítja, hogy más neve volt: e más név nem lehetett egyéb mint Felső-Tiba, késebb Felsőfalu.

²⁴⁾ „Nagy“-Tibának éppen nagyságánál fogva fenn kellett maradnia. A mai Tiba faluban ebben az időben két kastélya volt a Nagymihályi-családnak: egyik ma özv. báji Patay Gyuláné Szathmáry Király Anna urnő tulajdonát képezi, s teljes épségben áll; a másiknak csak óriási vastagságu középkori alapfalai látszanak a ma Sztáray Tassilo gróf tulajdonát képező tibai parkban. A mai tibai gróf Sztáray kastély újabb építmény.

²⁵⁾ Malmos- („Molnus“) Tiba és Hunkóc egyidejűleg sohasem fordulnak elő az oklevelekben. Míg a XIV. századiak Molnus-Tibát írják, addig a XV. századiak már Honykouchot.

²⁶⁾ Mészáros Károly: Ungvár tört. 14. old. Mészáros itt megjegyzi, hogy az ungvári vár falai aligha dacolhattak a tatárokkal. Feleli, hogy a tatárok kőváruk ostromlására nem voltak berendezkedve, Ungvár pedig kővár volt.

²⁷⁾ Czobor Béla: Magy. o. középkori várai. Századok 1877. 599. s. kk. II. Itt jegyzem meg, hogy Czobor Vinna (azaz Nagymihály) várat a folyók völgyében fekvő várak közé sorolja, holott e vár nem a Labore völgyében, csak a Labore közelében fekszik, s az ungi síkságra néz.

²⁸⁾ Vojno-háboru, Vajnatina tót neve Vojnatina. Sajnos, hogy a helységneveinket az 1898. IV. tc. alapján megállapító faktorok különösen Ungban nem mindig vették tekintetbe a névben rejlő történelmi emléket. Vajnatinát Vajnára magyarosították, pedig a harcra emlékeztető valamely kitéltt kellett volna a magyar névbe átvinni. — Váralja ellenben helyesen lett Tibaváralja.

²⁹⁾ Sztáray okl. I. 68 és 76 okl.

³⁰⁾ V. ö. Pauler id. m. P. 377.

³¹⁾ A beregmegyei templomosokról l. Lehoczky Tivadar: Bereg vm. monographiája 3 kötetben. Ungvár 1881. II. 15 l. ki viszont a Schematism. dioec. Szatmár 1864. 144. old.-ra hivatkozik. Szerinte templomosok, ispotályosok és rhodosi lovagok voltak Beregben, utóbbiak Tarpán. — A zempléniekre nézve: Dongó Gyártás Géza: Adalékok Zemplén vármegye történetéhez VI. évf. 1900. 351 l. „a szerkesztő postája“ c. rovatban. Szerinte a templomosok népiesen vörösbarátok, kereszturak (a fehér reverendájukra alkalmazott nyolcszögű veres keresztből) Zemplénben a két „Keresztur“ (Bodrog. és Szécs-K.) helységben voltak a XIII. Században. Hogy Ujhely vára övék volt-e, problematikus)

³²⁾ Minthogy az itt említett „villa Keresztur“ Tiba és Tasolya közt feküdt: semmi kétségünk sem lehet, hogy ez a mai Kereszt faluval azonos.

³³⁾ Dr. Russay Gábor Lajos: Szobránc gyógyfürdő (története stb.) Ungvár. 1902. 8 old. Mivel azonban R. szerint 1600 körül állott a fenn nevezett helyeken veresbarátok zárdája, ő nem érthet a veresbarátok alatt templariusokat.

³⁴⁾ Főtiszt. Csehticzky József tibai apátplébános ur szives közlése szerint (1905. jan. 7-ről) Tibán később pálosok voltak „bizonyítja ezt még most is a torony alatt látható, fából kifaragott pálos alak, mely jelenleg a lomtárban van.“ Oklevelek azonban a tibai pálosokról sem emlékeznek meg 1457-ig, amely évig terjedő okleveleket átnéztem.

³⁵⁾ A leleszi conventre nézve: Jelentés a Magy. Tört. Társulat zemplén-ungi kirándulásáról. Századok. 1871. 585. s kk. II. Továbbá: Soós Elemér: Adatok a leleszi prépostság történetéhez Adal. Zempl. tört.-hez. 1899. évf. 77. s kk. II. végül: Csánky D. M. o. tört. földrajza a Huny. k. I. köt. A leleszi levéltár 4 része: 1. Metales, 2. Elench. statutoriarum, 3. Acta Beresenyiana 4. Vegyes (hatalmaskodások stb.) — A jászóiról: Dr. Tóth Szabó Pál: A jászói convent mint hiteles hely a középkorban. Turul. 1903. 110. és Századok. 1905. 119 s kk. II.

³⁶⁾ Dr. Karácsonyi János: A magy. nemzetségek a XIV. század közepéig. Bp. 1901. II. k. 289. s kk. II.

³⁷⁾ Gróf Károlyi Tibor-Géresi Kálmán: A gróf Károlyi család oklevéltára. I. 88.92. A kaplyoni monostor a hasonló nevű faluban épült, mely az ecsedi láptól északra esett. Szirmay Ant: Szatmár vm. Buda 1809. II. k. §. 35.

³⁸⁾ Így fogja fel Nagy Gyula is. A Sztáray okltár I. kötetéhez írt Előszó X. old. 2. jz.

³⁹⁾ Koplan törökül annyi mint tigris. Vámbéry A. Magy. ered. 188. és ennek nyomán: Nagy Géza: Árpádkori személyneveink. Turul 1891. 125 old.

⁴⁰⁾ Az érdeklődőt Karácsonyi többször idézett művének a Kaplyon nemzetséget tárgyaló fejezetére utaljuk.

⁴¹⁾ A múlt század elején keletkezett ama hosszú irodalmi vitának részletezésével, mely a gr. Sztáray családnak (és így az egész Nagymihályi nemzetségnek) leszármazása körül folyt, nem untatom a szíves olvasót. hiszen unos-untig beszéltek erről genealogusaink. A Wasserburgi Wenczellintől, Koppány somogyi vezér legyőzőjétől, és a Niczkyekkel együtt a Ják nemből való leszármazás theoriája a Károlyi és különösen a Sztáray oklevéltár megjelenése óta rég megcáfolt dolog. Akit e kérdés irodalma érdekel, olvassa gr. Károlyi okltár II. a Sztáray okltár I. kötetének előszavát s Nagy Iván Magy. orsz. Családai X. k. 857 l. jegyzetét. Nagy Iván id. művének 1858-ban megjelent IV. köt. 42. s kk. II. a Sztárayakkal közös eredetű Eördög, Eödönffy családoknál Wenczellintől eredezteteti a családot. de már a IX. és X. kötetben, a nagymih. Pongrác, és Sztáray családok tárgyalásánál helyes állásponton van. Időközben Waltherr László a Károlyiak levéltárnoka kapacitálta.

⁴²⁾ Már ez is bizonyítja, hogy Apa bán nem származhatott a Guthkeled nemzetségből. Elképzelhetetlen hogy e nemzetség azon a vidéken élő számos tagjainak egyike sem emelte volna fel tiltakozó szavát, mikor a király Apa bán ágának magvaszadatlával ez ág birtokát a Kaplyonokra engedte átszállani.

⁴³⁾ Gr. Sztáray okl. I. 2 old.

⁴⁴⁾ Uott 3.

⁴⁵⁾ Uott 4—8 okl.

⁴⁶⁾ Uott 9 okl. Sajátságos az oklevél kifejezése: „parochia castri de Unguj“ Ungmegye illetén elnevezését ez egy oklevélen kívül egyebütt nem ismerjük. Balássy Ferencz: A megye és várispánság stb. c. munkája 15 l. felhasználta e kifejezést a két intézmény közötti különbség kifejtésére. V. ö. még Komáromy András: Ugocsa vm. keletkezése. (Érték. a törttud. köréből XVI. k. 7 sz. 5—6 old.)

47) Káva Pilis közelében ma pestmegyei helység Pánd és Gomba faluk közt. Minthogy a Káta nemzetség birtokához feküdt közel, épugy kövekeztethetnők, hogy Apa bán e genusból származott, mint a hogy Kál'ay a Guthkeledből származtatja.

48) Sztáray okl. I. 19 okl. Az 1280-iki oklevelet 1360-iki átiratban ismerjük. A Hazai Oktár VI. 248. a. olvassuk, hogy Gelyé-
nest 1279-ben a király bizonyos Lőrincz királynéi tárnoknak adományozta. E zavaros időben előfordulhatott, hogy egy és ugyanazon birtok többeknek adatott.

49) Szirmay Antal: Szatmár vm. II. k. §. 251.

50) Az oklevél közölve: Sztáray okl. I. 16 okl. Pauier vonatkozó helye: idézett m. III. 767. l. Tény, hogy az oklevélben szereplő országnagyok, s a datum úgy össze vannak zavarva, hogy ez már magában véve nagyon gyanús. Az állítólagos eredeti pedig ismeretlen. A királyverés esetét, ez unicumot történelmünkben nem ritkábban tárgyalták, mint a Kaplyon nemzetségből való eredet kérdését.

51) A keltezésre nézve Nagy Gyula nézete irányadó. I. gróf Sztáray okl. I. 16. okl. jzet. Nagy Gyula a tényt magát nem vonván kétségbe, minthogy ez András Jákó fia Kaplyon nembeli mind-
den utógondolat nélkül ezt tartja a királyverőnek. Ép így Szabó Károly is Kun Lászlójában (21. l.), mely azonban a Sztáray okl. publikálása előtt jelent meg. Nem így Komáromy András (Turul 1888, Sztáray okl. I. kötetének megjelenése alkalmával irt méltatásban). Az oklevél hitelességét ő ugyan nem vonja kétségbe de Nagymihályi I. Andrast nem tartja azonosnak a királyverővel. Szerinte az, hogy utóbbi is Kaplyon nembeli és Jákónak fia, még nem bizonyíték az azonosság mellett. Mert Komáromy szerint él akkor még egy harmadik (melyik tehát a második? András is e nemből, Károlyiak őse. kinek atyja szintén lehetett Jákó, s mi bizonyítja azt, hogy nem ő volt a királyverő András? Ez érvelés ellen megjegyzem, hogy a Károlyiak őseinek, Andrásnak atyja nem Jákó, de Józsa (Karácsonyi id. m. II. 289. s kk. II.) és ez András 1219-ben, 54 évvel a királyverés előtt már nem élt. A Károlyi családfán 1291 után szereplő II. (Ördög) András atyja pedig (Ördög) Simon. Egy harmadik ismeretlen Jákónak fiát, Andrást feltételeznünk felesleges, mikor az ismerőssel is meg tudnók az esetet fejteni. Az, hogy I. Jákónak, a Nagymihályi ősnek tekintélyes birtokának kellett lennie, valószínűvé teszi, hogy a Meggyes melletti Jákóvár az övé volt s fiaié. Ha pedig ez áll, akkor a királyverő csakis a Nagymihályi ős, feltéve természetesen, hogy a királyverés nem koholmány, s az erről szóló oklevél nem hamisítvány. Az, hogy a Pok nembeli Miklós vajda, kinek a király

Jákóvarát adta, később ugyanez András vejévé lesz, szintén nem bizonyíték az azonosság ellen. Sőt még megfejtí, hogy András ur miért nem háborgatta vejét, az ő egykori jószágainak birtoklásában. Hisz leánya révén az ugysis vérségeé maradt! Amde Pauler id. h. kimutatta, hogy e Miklós IV. László alatt egyáltalán nem volt erdélyi vajda, csak III. Endre alatt, s a többi, az oklevélen szereplő főur sem hozható összhangzatba sem az oklevélnek az átiratban olvasható 1278-iki, sem a Nagy Gyula által megállapított 1274-iki dátumával, szóval itt hamisítványynyal van dolgunk.

⁵²⁾ Sztáray okl. I. 1. Távol legyen azonban tőlünk, hogy e lazán összefüggő adatokból Jákót mindjárt Péter fiának, vagy testvérének mondjuk.

⁵³⁾ I. Jákó élete körülbelül egy időbe esik a Károlyi ági Ördög Simon és fivére I. Mihály életével. Az „Ördög“ melléknév a Nagymihályiaknál csak 3 generációval utóbb jelentkezik okleveleinkben. Érdekes hogy az „Ördög“ melléknév e vidéken az egész más genusból származó Leszteméryeknél is előfordul. „Jakobus Erdeg de Leztemer“ 1437-ben. Sztáray okl. II. 237. okl. A Kaplyonok birtokairól lásd: Árpádkori Uj Okmt. XI. 230 s kk II; II. Endrekori 1231-iki oklevélben, hol Christophorus Rera de genere Kaplyon mint pristaldus szerepel Tamás comes birtokbaiktatásánál. Károlyi okl. II. köt. Bevezetés.

⁵⁴⁾ Fejér. Cod. Dipl. V/I. 156 és Szirmay Ant. Not. hist. Com. Zempl. Budae 1804. § 27.

⁵⁵⁾ Fejér. Cod. Dipl. V. 2. 493. 550. Hazai okmtár VI. 448. Wenzel, Árp. uj Okmtár. XII. 253.

⁵⁶⁾ Pereche Zemplénben ma nem létezik. Határos lehetett Nagymihálylyal, sőt később ezzel egybeolvadt. Nagymihálynak ma is van Perece utczája, hihetőleg ennek helyén volt Perece helység. Adalékok Zempl. vm. tört.-hez. 1900. 131. s kk. II. Nem tévesztendő össze az Ungmegyei félreeső Perecsenyvel. A zemplémi Perechén ez időben Radnoth is birtokos volt. Sztáray okl. I. 11. okl.

⁵⁷⁾ Gr. Sztáray okl. I. 17.

⁵⁸⁾ Uolt I. 23—25 okl.

⁵⁹⁾ Zalamegyei okmtár I. 182 Anjoukori okm. II. 38.

⁶⁰⁾ Az utóbb elmondottakra nézve: Jelentés a Soóvári Soós es. oklevéltáráról. Századok 1882. 49 s kk. II. A Boksa nemzetség eredetéről szóló Miczbán-féle érdekes legendát minthogy azt minden genealogusunk ismeri, mellőzöm. Olvasható Nagy Iván: Magyarorsz. Családai. II. 128 s kk. Bocskay családnál. Ujabbán, a mondai alap mellőzésével foglalkoztak e nemzetség eredetének kérdésével: Soós Elemér: A Boksa nemzetség cimere: Turul 1902. 52, s kk. II.

Karácsonyi János: A nagy nemzets. a XIV. sz. közepéig l. k. a nemzetség czimerével: Csoma József: Magy nemzets. cimerek, és Varju Elemér, ez utóbbi mű fölötti kritikájában. Turul 1904. 90 skk. II. Bunyitay Vincze foglalkozik Miczbánnal Turul 1889. 30 skk. II. Szerinte történeti forrásaink két Miczbánról szólnak. Egyik élt 1212-ben Bánk bán kortársa. Egyebet nem tudunk róla. 1268-ban élt egy fia, s ez a Bökény nemből származott. Másik Miczbán élt 1314 táján, sáros-zempléni főispán (a szövegben fennebb említettem) ez Mihály, s mivel atyja is az, őt kicsinyítve Mikchnek hitták. Történeti őse e családnak szerinte Simon comes. B. szerint a Miczbán mőnda Bocskai István tejedelem választása idején keletkezett. Soós Elemér id. m. Simon comes atyját Tamást is ismeri. Legujabban (Turul 1904. 80 skk. II.) Karácsonyi János A B. nemz. eredete c. cikkében módosítva 1901-ben vallott nézetét kimutatja, hogy a nemzetség ősi birtoka Csehi helység Hevesben, tehát nem Kövesd Zemplénben. A Csehi névből, valamint a Boksa, Bog-sából, (per analogiam: Gott-fried, Gott hard) a nemzetségnek szláv eredetét következteti, épugy szláv eredetűnek tartja a Bogath-Radván nemzetséget.

⁶¹⁾ A szövegben említett családok Simon comes következő fiaitól származnak le: Tamás v. Donchtól a Csapy, Bokstól a Zerdahelyi, Dénestől az Agóczi és Bocskai, Detrétől a Széchy, Györgytől a Soós, Simontól a Széchy és Zritthey családok.

⁶²⁾ Karácsonyi id. m. II. 56 s kk. II. Kézai Simon krónikája szerint e nemzetség ősei Guth és Keled Péter király alatt) Svéviából, Stof várból jöttek be hazánkba. Más versio szerint a nemzetség őse Wasserburgi Wencellin (Fejér Cod. Dipl. VIII./V. 160) V. ő. még: Dr. Wertner Mór: A Báthoriak családi történetéhez. Turul 1900. 6. old. W. Guth nevét a teljesebb Gottfrid, Gotthard stb. ből Keledet Cletusból származtatja. Közvetlen utódaik ismeretlenek. Az e genusból származó Bacskayak össze nem téveztendők a Boksa nembeli Bocskayakkal. A Guthkeled cimerek ék alakjáról másbol. A nemzetség egyik első ismert őse Dr. Wertner Mór szerint (Turul 1898. 115. I. Árpádkori nádorok) Dragun, kinek fia István nádor, bán és herceg † 1260. Ennek fia Málcái Pál 1261-91 szőrényi bán, stb. Nagy Iván: (M. o. Családai II 266 s kk.) még Miklós bánt tartja Pál bán atyjának, majd (a Ráskay családról szólva) Istvánt, Miklós atyját Ráskay Demeter 1209-iki állítólagos főpohárnokban gyantja.

⁶³⁾ Dr. Wertner Mór: Árpádkori nádorok. Turul 1898. 115 és: Ujabb nemzetségi kutatások. Turul 1904. 141 s kk. II.

⁶⁴⁾ Szirmay Ant.: Not. Top. Com. Zempl. 86, 88 old.

⁶⁵⁾ Dr. Wertner Mór: Ujabb nemzetiségi kutatások. Turul. 1904. 76—78. ll.

⁶⁶⁾ Dr. Kárrfy Ödön: A Csicsery család levéltára II. közl. Tört. Tár 1901. 41. s kk. ll.

⁶⁷⁾ V. ö. még: Kállay Ubul cikke. Turul 1898. 145. l. és Karácsonyi Ján. M. nemzets. a XIV. sz. közepéig. I. 248. Nagy Iv. Magyarorsz. csal. Monoky és Rákóczy családoknál. A nemzetség szlav eredetéről l. 60. jz. végét.

⁶⁸⁾ Szirmay Ant. Not. hist. C. Zempl. §. 38.

⁶⁹⁾ Gr. Sztáray okl. II. 28.

⁷⁰⁾ Nagy Iván: M. o. Csal. Daróczi és Deregyői családnál.

⁷¹⁾ Gr. Sztáray okl. I. 164. okl.

⁷²⁾ Uott II. 124.

⁷³⁾ Szendrey János dr.: A Leszteméry-család címerlevele. Turul 1891. 171. s kk. ll. és Nagy Iván: M. o. Csal. Lasztoméry családnál.

⁷⁴⁾ Meliorisz Béla: A heraldika köréből. Eperjes 1899. 9. l. a Zeleméry családot ékcimere után a Guthkeledektől származtatja.

⁷⁵⁾ E pusztá a XIX. század elején Pazdicshoz, ma Mocsárhoz van csatolva. 1900-ban br. Mednyánszky László s nővére Margit birja. V. ö. Adalékok Zemplén vm. tört.-hez 1900. 121. l. Dongó Gy. Géza: Zemplénm. tört. földrajza. XXII. közl. — Nagy Iván a zemplénmegyei Bethleni családot nem ismeri.

⁷⁶⁾ Potemkin Ödön: Sáros vm. leírása. Pest 1863. 32. l.

⁷⁷⁾ Szirmay Ant. Not. hist. Cottus Zempl. Budae 1804. §. 22.

⁷⁸⁾ Bay Ilona: Jegyzetek a Csicseryi Ormos és Ludányi Bay család tört.-hez. Turul 1903. 57. l.

⁷⁹⁾ Nagy Iván: M. o. családai III. 327. Ő állítja a Tekule nemzetségből való származást. Jakab ungi főispánságáról szól a leleszi hiteles hely második legrégebb, 1290-ből szóló oklevele, mely szerint Imre és Miklós, János fiai Ungmegyéből Pánk Jakab ungi ispánnak Fáta nevű szolgálójukat 6 márkáért eladták.

⁸⁰⁾ Anjoukori okm. I. 144.

⁸¹⁾ A r. Dobó, r. Bátor és Pálóczi családok nemzedékrendjét lásd Kállay Ubul cikkében Turul 1903. 182. old. A birtokokat illetőleg: Dr. Wertner Mór: A r. D., Pálóczi és r. B. cs. közös le- származása. Turul 1902. 191. l. E cikke a Tekule nemből való le- származást mellőzik. Továbbá Nagy Iván: M. o. családai III. 327. IX. 97.

⁸²⁾ Lchoczky Tivadar: Bereg vm. monographiája. I. 136. — Horváth M.: M. o. tört. II. 21. A Pálóczi össel való azonosságra nézve: Nagy Iván, M. o. csal. IX. 97.

⁸³⁾ Jelentés a m. tört. társulat zemplén-ungi kirándulásáról. Századok 1871.

⁸⁴⁾ Nagy Iván: M. o. csal. Mokcsay családnál. Az oklevél Fejérnél 1281-ről, de mivel a hódí csata 1282-ben volt, ez anachronismus helyett 1285. fogadható el Barna Mihálylyal.

⁸⁵⁾ Dongó Gy. Géza: Adalékok Zemplén vm. tört.-hez 1899. 63.

⁸⁶⁾ Sztáray Ant. Not. topogr. Com. Zempl. 375.

⁸⁷⁾ Gr. Szirmay okl. II. 28 okl.

⁸⁸⁾ Adalékok Zemplén vm. tört.-hez 1899. 162. old. Csánky Dezső: Zemplénvm. tört. földrajza XIV. közlem. ahol a többi zempléni családok XV. századi birtokai is ki vannak fejtve.

⁸⁹⁾ V. ö. Hampel József cikke: Századok 1881. Továbbá: Turul 1885. 92. old. az olaszorsz. Drugethekről, és Turul 1891. 151 s kk. II. Dr. Wertner Mór: A Drugethek genealógiájához végül: Nagy Iván M. o. csal. III. 399. s kk. II.

⁹⁰⁾ Mészáros Károly: Ungvár története 11—12. old.

⁹¹⁾ Dr. Kárfy Ödön. A Csicsery család oklevéltára. Tört. Tár. 1901. 171 s kk. II. D. L. 31295 kivonat Bubek István országbíró 1360-iki okleveléből.

⁹²⁾ A Bogath-Radván genus tárgyalásánál e büntényről már szoltunk.

⁹³⁾ Ez akkor már, amennyiben atyja I. András 1273. körül már férőkorban volt, igen öreg lehetett.

⁹⁴⁾ Pauler Gy. A. m. nemzet tört. stb. III. 718 l.

⁹⁵⁾ Fejér Cod. Dipl. VIII/Vl. 151.

⁹⁶⁾ Sztáray okl. I. 105.

⁹⁷⁾ Turul 1888. A gr. Sztáray okltár I. kötetét ismertető cikkében.

⁹⁸⁾ Neve csak egyetlen oklevélben fordul elő. Mivel ebben I. Jákó fiai közt István nem szerepel, lehetséges, hogy Jákó toll-hiba, s Istvánnak olvasandó Sztáray okl. I. 33.

⁹⁹⁾ Ámde 1344-ben még egyszer említetik a szatmármegyei Gelyénessel kapcsolatban Uott. I. 85.

¹⁰⁰⁾ Mindezekre nézve l.: Baczkamadarasi Kiss Bálint. Az Árpádok királyi vére családainkban. Bp. Ath. 1895. A. tábla. Kimutatja Wertnerrel szemben (az Árp. családi tört. 609. l.), hogy Moys neje nem Szabina, de Erzsébet volt. V. ö. még: Dr. Wertner Mór: Az Árpádokori ország- és udvarbírák genealógiája. Turul. 1901. 63. l., hol Wertner is már Erzsébetnek tartja és: Bay Ilona id. m. Turul. 1903. 57. s kk. II. Karácsonyi szerint. (A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig) Miklós erdélyi vajda első neje nem Moys nádor leánya, de Dáray Erzsébet.

¹⁰¹⁾ Sztáray okl. I. 53. old. s ** alatti jzet.

¹⁰²⁾ Uott 50. és 52. old.

¹⁰³⁾ Sztáray okl. I. 53. és 73. okl.

¹⁰⁴⁾ Az egész osztozkodásra nézve: Sztáray okl. I. 66. okl. E gyepeket Nagy Gy. az ország gyepeinek tartja, melyen túl elterülő, még az országhoz tartozó területet provincia Gyepüelőknek („Gepel“) tartották.

¹⁰⁵⁾ Erre vonatkozó oklevélben (l. 104. jz.) Nagymihály város akkori utczái is, Tót Mihály-utca, stb., le vannak írva. E hely már Zemplénben lévén, a részletes leírást mellőzzük, de felhívjuk rá Zemplénmegye topographusainak figyelmét.

¹⁰⁶⁾ Adalékok Zemplénvm. történetéhez. 1901. 222. l. „A szerk. postája“ c. rovatban „Egy adat vármegyénk helyrajzához“ c. alatt.

¹⁰⁷⁾ Gr. Sztáray okl. I. 76. okl., vagyis 146. old. V. ő. még Nagy Gyulának ugyanez oldalán olvasható 3. sz. jegyzetével.

¹⁰⁸⁾ Uott I. 74. okl.

¹⁰⁹⁾ Uott I. 74. okl.

¹¹⁰⁾ Többi a családfán látható fia csak 1346. után született.

¹¹¹⁾ Természetesen mindig csak az ungmegyei birtokokról szólnak. A Tibáról Karesavára vezető „magna via“ a mai országot mint határ itt is szerepel.

¹¹²⁾ Gr. Sztáray okl. I. 88. és 96. okl.

¹¹³⁾ Uott II. 93. okl. Minthogy Lőrinczről — még életében — igen sok oklevél emlékezik meg és egyikben sincs arról szó, hogy tárnokmester lett volna; minthogy továbbá Péter plébános szóban forgó oklevele nem valami országos fontosságú ügyben kelt, csupán jobbágynak adott benne engedélyt Tibán való szőlőtelepítésre, minthogy végül Lőrinc fia György, ungi alispán korában sohasem hivatkozik atyja tárnokságára, ez egyetlen oklevél emez állítása kissé gyanús és fentartással kell fogadnunk. Pór Antal a Századok 1891. évfolyamában összeállítván a XIV. századbeli tárnokmesterek névsorát, Nagymihályi Lőrincet szintén nem említi.

¹¹⁴⁾ Sztáray okl. I. 35. okl. A datum tévesen 1314. Ezt már Nagy Gyula észrevette, s kiderítette, hogy Márton egri püspök pásztorkodásának idejére tekintettel (1331—62) 1344 lehet a helyes évszám, annál inkább, mert az ügy ugylátszik okozati összefüggésben van a fennebb tárgyalt határsértéssel, melynek pere júliusban ért véget, míg a templomi jelenetek augusztusban voltak.

¹¹⁵⁾ Uott I. 101. és 103.

¹¹⁶⁾ Uott I. 86.

¹¹⁷⁾ Turul. 1888. Többször id. m.

¹¹⁸⁾ Sztáray okl. I. 98, 99, 106. okl.

¹¹⁹⁾ Uott I. 126, 131 okl. Mint egy későbbi oklevélből kitűnik, e vásárok Vásáros Tibán, a mai Szobráncon tartattak.

¹²⁰⁾ Uott I. 70 okl.

¹²¹⁾ Uott I. 77.

¹²²⁾ Uott I. 72, 75 okl.

¹²³⁾ Uott I. 137. okl.

¹²⁴⁾ Uott I. 145. 180.

¹²⁵⁾ Uott I. 119.

¹²⁶⁾ Uott I. 246.

¹²⁷⁾ Dr. Kárffy Ödön: A Csicsery cs. okl. tára. Tört. Tár. 1901. 51. l.

¹²⁸⁾ Gr. Sztáray okl. I. 350. okl.

¹²⁹⁾ Uott I. 186.

¹³⁰⁾ Uott I. 219. okl.

¹³¹⁾ Szobránc gyógyfürdő tört. stb. Dr. Russay Gábor Lajos-tól, Ungvár 1902. 12. l. Okiratokra hivatkozik, melyeket nem nevez meg.

¹³²⁾ Sztáray okltár. I. 255, 256. okl.

¹³³⁾ Gr. Sztáray okl. I. 309. 310. Hogy a Jenkeiek azonosak a Lesztemériekkel, fennebb elmondtuk.

¹³⁴⁾ Szirmay Ant.: Not. Hist. C. Zempl. §. 57. és Nagy Iván M. o. csal. Füzesréryeknél.

¹³⁵⁾ Sztáray okl. I. 11. okl.

¹³⁶⁾ Uott I. 72. 75.

¹³⁷⁾ Lehoczky T. Bereg vm. monographiája I. 140—41.

¹³⁸⁾ Gr. Sztáray okl. II. 237. okl. A cigányokra nézve v. 6: Csontos János: Adalék a magyar cigányok tört.-hez. Századok 1877. 454. l.

¹³⁹⁾ Sztáray okl. I. 57.

¹⁴⁰⁾ Uott I. 221.

¹⁴¹⁾ Uott I. 260. 261. stb.

¹⁴²⁾ Uott I. 163. okl.

¹⁴³⁾ Uott I. 285, 292, 299. Megható e végrendelet, melyben a legnagyobb részletességgel rendelkezik P. A. ingó és ingatlan javairól. Szívesen közölnék egész terjedelmében, de Ung megyére nem lévén benne vonatkozás, mellőznünk kell.

¹⁴⁴⁾ Uott. I. 250 okl.

¹⁴⁵⁾ Gr. Sztáray okl. I. 250 okl. Az összeg így nem adja ki a fennemlített 94-et, illetve 9-et, de mivel az oklevélben így van, változatlanul adjuk.

¹⁴⁶⁾ Uott I. 100 old.

¹⁴⁷⁾ Századok 1871. 585 s kk. II. Jelentés a m. tört. társ. zemplén-ungi kirándulásról.

¹⁴⁷⁾ A mai Nagybánya Asszonypataka néven Szirmai szerint (Szathmárm. I. k.) 1329-ben említették először. Állítólag neve onnan származik, mert a magyar királynéknak lett volna hitbére. Szege di Mihály versiója szerint itt 1667-ig még látható volt egy királyi palota romja. Abban a királyleányok az aranymosásban foglalkoztak volna. Egy közelében fekvő forrás is „Királyasszonyforrása“ Koprinai szerint az elnevezés onnan ered, hogy a közelben levő patakban az asszonyok aranyat mosnak.

¹⁴⁸⁾ Fejér Gy. Cod. Dipl. X/VIII 558 l.

¹⁴⁹⁾ Sztáray okl. II 74 okl.

¹⁵⁰⁾ Szirmay Ant. Not. hist. C. Zempl. §160.

¹⁵¹⁾ Sztáray okl. II. 12. Margit Gálszéchi Széchy Tamás leánya tehát a Csapayakkal egy nemzetségből való.

¹⁵¹⁾ Gr. Sztáray okl. II. 36, 76, 77, 91, 99, okl.

¹⁵²⁾ Uott II. 75, 78 okl.

¹⁵³⁾ Uott II. 227.

¹⁵⁴⁾ Uott II. 10 okl.

¹⁵⁵⁾ Uott II. 160 okl.

¹⁵⁶⁾ Uott II. 64.

¹⁵⁷⁾ Uott II. 1. 4.

¹⁵⁸⁾ Uott II. 150 okl.

¹⁵⁹⁾ Uott II. 150 110 okl.

¹⁶⁰⁾ Uott II. 134. 138-140, 143 okl.

¹⁶¹⁾ Ilyen volt állítólag Palisnay János. A vránai perjelségre vonatkozólag v. ö: Gr. Wilczek Ede cikkét Századok 1896. A Horváthy család lázadása, és a magyar tengeremlék elszakadása.

¹⁶²⁾ Pray „Dissertatio de prioratu Auranae“ c. művében nem említi Nagymihályi Albert ez állítólagos 1387-iki perjelségét. Horváth Mihály. M. o. tört. Pest. 1860. II. kiad. II. k. 202 l. az 1389-ben szereplő Albert vránai perjelt Nagymihályinak tartja. Gr. Wilczek Ede a 161. sz. alatt idézett cikkében pedig még részletezi is Nagymihályi Albert 1387—89-iki vránai perjel hőstetteit. Figyelmét a Sztáray oklevéltár bizonyára kikerülte. Az 1387—89 közt szereplő kérdéses Albert perjel bármely más családból is lehetett, csak nem Nagymihályi. Tudjuk, hogy ezeit két Albert nevű vránai ellenperjel szerepelt. Egyikre nézve kétség: Lacfi Albert volt. A másik a kérdéses. Talán jó nyomon járt Nagy Iván (Turul. 1883. 20. old. A Losonczyak és Bánffyak nemzedékrendje) és Pór Antal a Millenniumi történet idevágó kötetének írója, kik Losonci Albertnek tartják az 1387—89-iki Albert perjelt. A Sztáray okl. I. k. 303. szó van egy 1389-iki Albert vránai perjerről, de csak mint Zsigmond hívéréről, kihez való csatlakozásra és a lázadók elleni harcra buzdítja a király Nagymihályi Jánost. Hogy ez

Albertet Nagy Gyula sem tartotta Nagymihályinak, bizonyítja, hogy a kötet tárgymutatójában sem vette fel a Nagymihályiak közé, hanem egész külön emlékezik meg róla, mint ismeretlen nemzetségről (Sztáray okl. I. k. 544 old. alulról 1 sor.)

¹⁶³⁾ Sztáray okl. II. 64 okl.

¹⁶⁴⁾ V. ö: Varju Elemér cikke. Turul. 1899. 152 s kk. II.

¹⁶⁵⁾ Csoma József: Zsigmond király címerlevelei, Turul 1896. 9.

¹⁶⁶⁾ Magyarországon az eddig ismert legrégibb adományozott címer 1326-ból való. Róbert K. adományozta bizonyos Miklósnak, Imre fiának. Ma utódaik, a Csebi Pogányok használják. Csoma J.: Az első magáncímer adományozások, Turul 1900.

¹⁶⁷⁾ Vetési Albert veszprémi püsp. 1470-iki festett címere. V. ö.: Varju Elemér bíráló cikke Csoma József: „Magy. nemzetségi címerek“ c. művéről. Turul 1904. 90 s kk. II.

¹⁶⁸⁾ V. ö: Schönherr Gyula cikke. Turul 1895. 38 old.

¹⁶⁹⁾ Csoma József: Zsigmond király címerlevelei, Turul 1896. 9 I. V. ö. még: Y. S. (Komáromy András) cikke a Gr. Sztáray okltár II köt. megjelenése alkalmából. Turul 1889: 175 s kk. II.

¹⁷⁰⁾ Csapi András címerlevelét lásd: Gr. Károlyi okl. tár. II. 34. old.

¹⁷¹⁾ Hogy a sárkányrend 1408-ban keletkezett, Fraknoi Vilmos vatikáni kutatásai alapján Berzeviczy Edmund említi a Turul 1893 évf. 93 I. Ezzel szemben Fejérpataky (Turul 1883. 116 s kk. I.) szerint már előfordul 1383. 1397-ben is. Ámde az 1408-iki alapítólevél azóta nyilvánosságra kerülván, kétségünk nem lehet utóbbi évszám helyessége felől. A sárkányrend Zsigmond halálával hanyatlásnak indult. Lovagjainak ünnepi öltözete: skarlátszín köpeny, effelett zöld selyem köpenyén kettős arany lánc, melyről feldöntött sárkány, törött szárnyakkal függ, különféle színekben.

¹⁷²⁾ A Boksa-nemzetség eredeti címere felől irodalmi polemia folyt Varju Elemér és Csoma J. közt. Előbbi szerint a szarvak (kosszarvak) a női alakkal együtt, utóbbi szerint csak a szarvak képezték az eredeti címet, s a női alak csak idővel disznak járult hozzá. Varju El. cikke Turul 1904. 90 s kk. II. V. ö. még: Majláth Béla: Jelentés a Soóvári Soós cs. oklevéltáráról. Századok 1882. 49 s kk. II.

¹⁷³⁾ Fraknoi Vilmos: Genealógiai és heraldikai közlemények a Vatikáni levéltárból. Turul 1893. 2 old.

¹⁷⁴⁾ Szendrey János dr. A Leszteméry cs. címeres levele 1422-ből. Turul 1891. 171. I. Szerinte a címer egyike a legsikerültebb heraldikai alkotásoknak Csoma J. szerint ellenben a címerben a láb páncélja helytelenül van rajzolva, mert így sohasem viselték.

Turul 1896. 9. l. A Leszteméry címerhez hasonló a Szemere, Béli, Bernáth családoké V. 6. még: Meliorisz Béla: A heraldika közből. Eperjes 1899 15 old.

¹⁷⁵⁾ Horváth Sándor: A Bethleni és Zbugyai családok címere nemes levelei 1431. Turul 1902. 36 l. E címer hasonló a Boksa genus címeréhez, de a Bethleniek nem tartoztak e genushoz. Zsigmond más családoknak is adományoz ehhez hasonló címert, gy a Bárczay, Dobay, Roskoványi, stb. családoknak.

¹⁷⁶⁾ Zichy Okmánytár VIII. 438.

¹⁷⁷⁾ Sztáray Oklevtár. II. 177. 179—81 okl.

¹⁷⁸⁾ Uott II. 203. 204 okl.

¹⁷⁹⁾ Valószínű, hogy Vinnán született, mert atyja Gergely Vinnán lakott. Uott II 105 okl.

¹⁸⁰⁾ Uott II. 158. 184. 199. 201. okl. A Zocsik név a Nempti család egy tagjának keresztnéve volt, s utódai Nempti Zocsikok, épúgy mint Szeretvai Ramacha utódai Ramachák. A Nemptiek a Karcavával szomszédos Németiben laktak s talán közös eredetűek a Korcsvaikkal.

¹⁸¹⁾ Kállay Ubul: A ruszkai Dobó, R. Bátor és Pálóczi családok nemzedékrendjéhez. Turul 1903. 182 s kk. II.

¹⁸²⁾ Sztáray okl. II. 187 okl.

¹⁸³⁾ Sztáray okl. II. 147.

¹⁸⁴⁾ Uott II. 298.

¹⁸⁵⁾ Nagy Iván (M. o. Családai) a dengelegghi Pongrác család is közös eredetűnek tartja a nagymihályi Pongráccokkal, holott éppen semmi adatunk nincs, ami ezt támogatná.

¹⁸⁶⁾ Sztáray okl. II. 324.

¹⁸⁷⁾ Uott II. 315 okl.

¹⁸⁸⁾ A jobbágyokra vonatkozó adatokat I. részben: Gr. Sztáray Okl. II. 237 okl.

¹⁸⁹⁾ Uott II. 345.

¹⁹⁰⁾ Csánky D. M. o. tört. földrajza a Hunyadiak korában. I. 384 s kk. II.

¹⁹¹⁾ Uott.

¹⁹²⁾ A hatalmaskodásra nézve: Fejér. Cod. Dipl. X./IV. 271. A többire nézve: A m. tört. társ. zemplén-ungi kirándulása Századok 1871. 585. s kk. II. Pálóczi Domonkos leszármazására nézve I. a. 181 jzben idézett cikket.

¹⁹³⁾ Sztáray okl. II. 157.

¹⁹⁴⁾ Tört. Tár. 1901. 68 old. és Bay Ilona: Jegyzetek a Csi-cseri Ormos és Ludányi Bay családok történetéhez. Turul 1903. 57 stb.

¹⁹⁵⁾ Nagy Iván. M. o. Családai III.

- 196) Sztáray okl. II. 365. 8. okl.
197) Dr. Kárfy Ödön: A Csicsery cs. oktárából. Tört. Tár. 1902.
198) Uott.
199) Sztáray okl. II. 218. okl. 226.
200) Uott II. 220.
201) Fraknoi V. Geneal. és herald. közlemények a Vatikán levéltárából. Turul 1893. 2. old.
202) Gr. Sztáray okl. II. 85.
203) Nagy Iván M. o. családai II. 266. s kk. II.
204) Dr. Karácsonyi János. A kerekegyházi Lacfiak családfája. Turul 1886. 166. s kk. II.
205) Gr. Sztáray okl. II. k. Tárgymutatója. I. Mátyóci, Lachk és Laczky alatt.
206) Dr. Szentpéteri Imre cikke. Turul 1902. 153. s kk. II.
207) Sztáray okl. II. 72. 112. okl.
208) Kárfy: Csicsery cs. okl. Tört. Tár. 1902.
209) Sztáray okl. II. 129. okl. és jzet.
210) Uott II. 56.
211) Felsőmagyarorsz. Minerva 1831. 396. old.
212) Szirmay Ant. Nót. hist. Com. Zemplén. 78—105. §§.
213) Gr. Sztáray okl. II. 317. okl. Az ingóságok a következők: tunicae muliebres una prunae coloris cun ermellinis, alia viridis cum variolinis unum par manicarum muliebre de serico, cussinorum tecturae de bisso ordinatae. baltei, monile vulgo nasfa, 24 convolutiones fili aurei, torques gemmis decorata, 12 camisiae muliebres, camisiae viriles, omnino serico, 14 manutergia serico consuta, 10 tecturae capitum . . . mensam circumdantia, sex . . . 1 pepulum optimum . . . 1 annulum 1 scrinium magnum praemissas res continens stb. és még sok más: melyek sajnos, az oklevél e részében rongált lévén, ki nem betűzhetők.
214) Kárfy: Csicsery cs. okl. Tört. Tár. 1902.
215) Szirmay Ant. Not. hist. Com. Zemplén §. 93.
216) Sztáray okl. II. 62. okl.
217) Csánky D. Magyarország. tört. földrajza a Hunyadiak korában. I. 384. s kk. II.
218) Adalékok Zemplén vm. tört.-hez. 1899. 275. old.
219) Sztáray okl. II. 192 okl.
220) Nagy Iván: M. o. Csal. Butkai családnál.
221) Sztáray okl. II. 106. okl.

A Nagymihályiak családfája.

I. TABLA.

I. Jákó 1244.
Zoboszló leánya, Kata

II. Jákó 1279. főpohárnok † 1311 előtt				I. András											
		1. Lőrinc 2. táblán		I. Mihály 1. 3. táblán		Kata (Miklós erd. vajda)		Anna		III. Jákó † 1353 előtt 1. 4. táblán		leány Somogyiné		leány	
Erzsébet		IV. Jákó		I. László † 1362 Ráskai Klára		I. István X. László		János † 1311 előtt, ifjan.		II. András † 1337. jul. előtt					
1. Szeretvai Tamás															
2. Csicseri Miklós															
I. János Tamás		IV. László Dénes		I. Jakab Péter		IV. Miklós † 1419 özvegye: Erzsébet		Anna † 1373 előtt Somosi Péterné		Imre 1377 Buthkai Kata		II. István katona		II. Miklós † 1396	
† 1356 el.															
Mezőlaki Ilona				VI. János apród 1410						Petronella		VIII. László VII. Andr.		III. Istv.	
Eufrozina														† 1396	
														Niká- polynál	
										Csősze Orsolya				X. András özvegye él 1428.	
										XV. László † 1449 özvegye Ilona.					

II. TÁBLA.

I. András

I. Lőrinc † 1353
ki az I. táblán
neje: Kakas mester leánya.

I. György † 1370 ungi alispán 1362—70 g. Széchy Margit, él 1399			I. Péter			II. László (Eördögh) 1. Ugod lánya Ilona 2. Palágyi Anna 3. Ágnes.			I. Miklós (Lucskai) † 1392																				
III. János ungi al- és főispán † 1396. Nikápoly- nál, L.; Apollonia él 1414.			Anna Szeretvai Ramacha Péterné † 1411.		Klára Buthkai Keszeg Istvánné † 1409.		II. Jakab		VI. László † 1397 el.		II. Péter n.-bányai pléb. † 1420.		Kata Csapi Mikl.- né																
													XII. László † 1437		Magda (Bagych) Pelejtej Andr. né														
													III. Imre (Veronika)																
													László · György																
III. Miklós			V. László			Erzsébet Csicserei Ormos n.			II. Lőrinc			VI. András			V. János de Sztára			II. Mihály † 1434 körül											
Józsa (Affra)			VI. Istv.			IV. György (Eőri Dachó Anasztázia)			IX. János dictus Pap.			VII. Miklós Leszteméri Ilona						Anna Leszteméri Pethő			Dorottya Agóchi Péterné								
László 1421.			Pelbárt			Ambrus Semsey Agatha			Benedek			Albert de Nagytiba			Simon			Balázs VIII. Mikl. István Mihály élnek 1436						István					
VI. György			Péter			Pál			Lukács			László			Lénárt S. Soós Kata			Lázár			IX. Miklós † 1435 el. özvegye: Katalin			Osváld 1428			XII. András 1441		
																		XIII. András (Eörd. de Tiba) 1436. gyermek.											

III. TABLA.I. András

Mihály, ki az I. táblán
1373.

I. Pongrác	VI. László	Theodora (Szűrthei Jánosné)	IV. János	IV. Jakab	IV. András	II. György özv.: Veronika 1435
II. Gergely	V. Miklós	II. Dénes (Veronika)	Jákó	XI. András	XIV. László	II. Pongrác özv.: Anna 1446
III. Gergely	Benedek	Bertalan	XIV. András			IX. Miklós
						András János László Mária Leányok Lónyai An- drásné

IV. TÁBLA.I. András

III. Jákó, ki az I. táblán
† 1353 előtt.

II. János	III. András † 1343 el.	Klára † 1345 el. Szeretvai István	Leány	III. László 1337	III. Jakab	Ernő † 1353 előtt
I. Gergely de Vinna	V. András 1374 gyerm.	Dénes				Eödön † 1405 el. Buthkai Erzse
IX. László † 1397 el.	Albert vránai per- jel, bán	Pál Cs. Orosz Kata	Máté	VI. Miklós	VII. István	László Recsithey Orsolya
V. György	XI. János	XVI. László	János Márton	Albert Istv.	György	Marg t Bacskal István
						Miklós
						Adviga Dengeleghi Bernát
						András Gergely
						Imre, egri kanonok
						Majos
						Benedek (Zsuzsánna)
						András egri kano- nok, tarc- sai főpap
						Ambrus Pazdichi Ag. Károlyi Ag.
						László.